

**Міжнародна науково-
практична конференція**

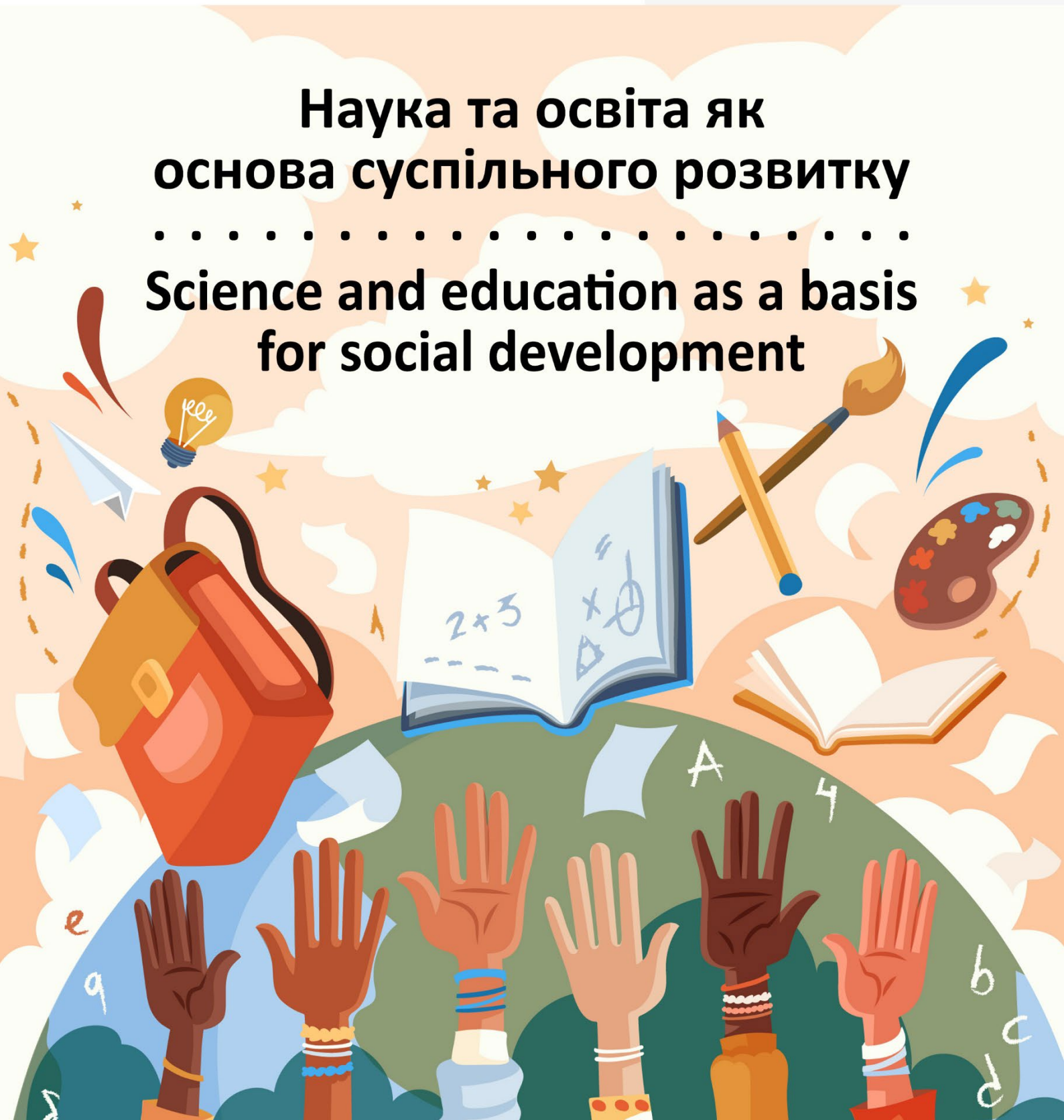
.....
**International scientific
and practical conference**

21 лютого 2024 р.
м. Житомир, Україна
.....
February 21, 2024
Zhytomyr, Ukraine

**Наука та освіта як
основа суспільного розвитку**

.....
**Science and education as a basis
for social development**

Міжнародна
науково-практична
конференція

**Наука та освіта як
основа суспільного
розвитку**

Матеріали

21 лютого 2024 р.

м. Житомир, Україна

International
scientific and practical
conference

**Science and education
as a basis for social
development**

Proceedings

February 21, 2024

Zhytomyr, Ukraine

УДК 37

Наука та освіта як основа суспільного розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Житомир, 21 лютого 2024 р). Research Europe, 2024. 138 с.

До збірника ввійшли матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Наука та освіта як основа суспільного розвитку", яка відбулася 21 лютого 2024 року. Збірник розрахований на науковців, освітян, студентів, державних службовців, представників бізнесу та широку громадськість.

Робоча мова конференції: українська.

Публікується в авторській редакції

Матеріали збірника подаються в авторській редакції та публікуються мовою оригіналу. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, власних імен, цитат, статистичних даних, галузевої термінології та іншої інформації.

Відповідно до Закону України "Про авторське право і суміжні права", при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

**Research
Europe.org**

IHC INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© Міжнародний гуманітарний
дослідницький центр, 2024

© Research Europe, 2024

Офіційний сайт: researcheurope.org

UDC 37

Science and education as a basis for social development : proceedings of the International scientific and practical conference / International Humanitarian Research Center (Zhytomyr, 2024, February 21). Research Europe, 2024. 138 p.

The collection includes the proceedings of the International scientific and practical conference "Science and education as a basis for social development", which took place on 21st February 2024. The collection is aimed at scientists, educators, students, government officials, business representatives, and the wider public.

Working language of the conference: Ukrainian.

Published in the author's edition

The collection's proceedings are presented in the author's edition and published in the original language. The authors of published materials hold complete responsibility for the precision of facts, proper nouns, quotes, statistical data, industry terminology, and other information presented.

According to the Ukrainian Law on Copyright and Related Rights, it is mandatory to cite the authors when using scientific ideas and materials from this collection.

**Research
Europe.org**

IHR INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© International Humanitarian
Research Center, 2024

© Research Europe, 2024

Official website: researcheurope.org

ЗМІСТ

.....

TABLE OF CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

.....

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Романова С. М.

Здійснення міжпредметних зв'язків природничих дисциплін
у формуванні ключових компетентностей здобувачів освіти. 10

Тарара А. М., Сушко І. А.

Методичні особливості розвитку технічного
мислення й формування в учнів відповідного
поняття у процесі творчої технічної діяльності. 13

Хома Т. В.

Особливості упровадження рухливих ігор на уроках
фізичної культури в учнів молодшого шкільного віку. 16

**СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ**

.....

**SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES
AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION**

Білоус В. Р.

Педагогічні умови використання інформаційних
технологій в позашкільній освіті. 20

СЕКЦІЯ 3. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 3. SCHOOL EDUCATION

Білоус С. Л.

Система ознайомлення молодших
школярів із основами композиції. 25

Вайнола Р. В.

Сімейні цінності як фактор виховання особистості. 29

Демчик Н. О. Актуальні питання підготовки учнів до створення сім'ї у скандинавських країнах.	32
Зорочкіна Т. С., Здір Д. Р. Застосування освітньої моделі "5E" для впровадження STEM-освіти у початковій школі.	34
Коннова О. Г. Інтеграція математики, інформатики та штучного інтелекту в НУШ: інноваційний підхід до освіти.	37
Лихопій Л. Д. Система ознайомлення молодших школярів з основами художньої обробки паперу на уроках трудового навчання.	40
Логінова Н. А. Розвиток проєктувальної компетентності учителів у системі методичної роботи закладів загальної середньої освіти.	43
Лукіна Т. О. Оцінювання професійної діяльності керівників шкіл як складова механізму забезпечення якості освіти.	47
Олійник Н., Коваль К. Особливості виховання культури гендерних відносин у молодшому шкільному віці.	51
Швець Т. Е. Сучасні підходи в освіті у формуванні ключових компетентностей учнів.	54

СЕКЦІЯ 4. ВИЩА ОСВІТА

.

SECTION 4. HIGHER EDUCATION

Гальчун Н. П. Методичне забезпечення формування міжкультурної компетентності майбутніх медиків.	59
Гордієнко А. І. Проблема розвитку дослідницької компетентності майбутніх вчителів у наукових дослідженнях.	63
Лук'янець Т. Г. Крос-культурна адаптивність: сучасний погляд на розвиток м'яких навичок здобувачів вищої освіти у сфері фізичного виховання.	66
Мочарний Р. П. Проведення інтегрованої мистецької освіти в контексті реалізації ідей концепції нової української школи.	69

СЕКЦІЯ 5. ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ

SECTION 5. ADULT EDUCATION

Чертов В. І.

Освіта дорослих як складова національної системи неперервної освіти. 74

СЕКЦІЯ 6. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

SECTION 6. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Белоусова К. В., Волженцева І. В.

Теоретичні засади психологічної адаптації тимчасово переміщених осіб під час війни. 79

Болдирева А. Є., Раєвська І. В.

Стиль академічного тексту. 83

Бондарчук Ю. В.

Сучасні проблеми розвитку сфери охорони психічного здоров'я в Україні. 86

Гнатенко Д. В., Фуштей О. В.

Особливості соціальної роботи із дітьми із ДЦП в умовах воєнного стану на території України. 88

Демчишин В. В.

Види соціальних послуг в Україні під час війни. 90

Любич О. А.

Головні аспекти становлення етнополітології як складової науки про політику у вищих навчальних закладах. 93

Мусієнко М. А.

Новели українського законодавства щодо забезпечення права на постмортальну репродукцію військовослужбовців. 98

Сліжевський А. Ю.

Зміни для майбутнього: радикальні освітні реформи в Україні. 100

СЕКЦІЯ 7. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

SECTION 7. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Гнедіна К. В., Сорока А. В.

Формування системи бухгалтерського обліку для стартапу з урахуванням його життєвого циклу: практичні рекомендації. 104

Жуляєв В. В.

Понятійний апарат в методології досліджень
питань інформаційної безпеки. 107

Ковалевський С. В., Ковалевська О. С., Володченко Ю. М.

Підвищення об'єктивності метрик стратегічних
оцінок інновацій для промисловості України. 110

Нечай О. Р.

Поняття, еволюція та перспективи
використання криптовалюти. 114

Сук П. Л.

Застосування оберненого методу розподілу
витрат майбутніх періодів на основі податку
на прибуток від операційної діяльності. 119

СЕКЦІЯ 8. ІНОЗЕМНІ МОВИ

.

SECTION 8. FOREIGN LANGUAGES

Богдан О. Д., Богдан Ю. Б.

Мере як різновид середньовічних віршованих новел. 125

Ремінна Л. О.

Дидактичні ігри на уроках англійської мови. Їх роль у
розвитку комунікативних навичок учнів початкових класів. 129

СЕКЦІЯ 9. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

.

SECTION 9. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Корягін В. М.

Визначення швидкісних якостей
баскетболістів високої кваліфікації. 132

Пальчук М. Б., Сухомлинов Р. О., Кобалінова О. І., Ши Яньцзе

Сучасні підходи до використання засобів оздоровчо-
рекреаційної рухової активності в процесі організації
дозвіллевих занять підлітків. 133

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Романова С. М.,

УДК 37.032+37.033

викладач вищої категорії,
старший викладач фізики, природничих наук,
ВСП "Гірничий фаховий коледж Криворізького
національного університету", м. Кривий Ріг

**ЗДІЙСНЕННЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ
ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН У ФОРМУВАННІ КЛЮЧОВИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ**

Викладання усіх навчальних предметів має бути спрямоване на розв'язання загальної задачі – формування ключових і предметних компетентностей здобувачів освіти. За функцією і ведучим компонентом змісту в педагогіці розрізняють кілька типів навчальних предметів. Традиційно до першого типу відноситься група навчальних дисциплін: фізика, хімія, біологія, історія, географія та ін., – функцією яких є озброєння учнів системою наукових знань, а також яка поруч із поняттями й законами включає у свій зміст і основи наукових теорій (природничі дисципліни). Перед викладачами природничих дисциплін стоїть важлива задача – сформуванню наукову картину світу, розвинути у школярів практичні навички (вимірювальні, обчислювальні, лабораторні, графічні), необхідні для самовизначення учнем тієї сфери діяльності, в якій він планує продовжувати власне життя.

Ми у своїй статті звертаємо увагу на здійснення міжпредметних зв'язків, як один з альтернативних способів компетентнісної підготовки здобувачів освіти. Метою даного викладу вбачаємо дослідження зв'язків між навчальними дисциплінами, які сприяють засвоєнню здобувачами освіти прийомів розумової діяльності, формують уміння здійснювати перенесення знань з однієї дисципліни на іншу, розвивають логічне мислення.

Схематично модель міжпредметних зв'язків можна подати у вигляді тетраедра (рис. 1), вершинами якого є навчальні предмети: математика (М), фізика (Ф), хімія (Х), біологія (Б); ребра тетраедра – міжпредметні зв'язки двох дисциплін; грані – складний взаємозв'язок трьох предметів.

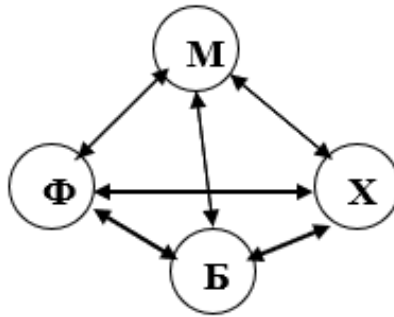

Рис. 1. Модель міжпредметних зв'язків

Така модель, на нашу думку, може підвести до обґрунтування відповідей на низку запитань: як під час вивчення окремих розділів дисципліни (наприклад, фізики) включаюся до курсу знання з інших предметів, що є основою зв'язку.

У процесі набуття знань одним із керівних процесів є встановлення здобувачами освіти нових для них зв'язків та їх закріплення. Особливо цінним, із точки зору формування на заняттях з фізики математичної компетентності як ключової вбачаємо можливість формувати уміння застосовувати математичний апарат для розв'язування фізичних задач, вчити усвідомлювати важливість математичних знань як інструментарію природничих наук, саме цей потенціал містить у собі здійснення міжпредметних зв'язків математики та фізики.

Розглянемо декілька методичних прийомів установлення міжпредметних зв'язків двох дисциплін: фізики і математики.

Конкретизація. Необхідність проілюструвати яке-небудь загальне математичне поняття (залежність) не тільки прикладами з підручника математики, але й прикладами фізичного характеру, що потребує від учнів переосмислення придбаних ними знань у процесі вивчення фізики під кутом зору математики. Так, наприклад, при вивченні теми "Площі фігур" учням корисно запропонувати факти "Площа як добуток двох вимірів". Наприклад:

– у математиці площа прямокутника $S = a \cdot b$, а у фізиці пройдений шлях $S = V \cdot t$, робота $A = N \cdot t$, напруга $U = I \cdot R$ виражаються однаковою прямопропорційною залежністю;

– у математиці послуговуються формулою площі трикутника $S = n \cdot h$, де n – середня трикутника, h – його висота, а у фізиці аналогічна формула $S = V_{cp} \cdot t$ для опису закону рівномірного руху;

– у математиці формула площі трапеції $S = ((a+b)/2) \cdot h$, а у фізиці $S = ((V_0 + V_0 + at)/2) \cdot t = V_0 t + (at^2)/2$ для опису закону рівноприскореного руху.

Розв'язування фізичних задач у курсі математики сприяє повторенню фізичних питань, які розглядаються в цих задачах, що дозволяє краще закріпити відповідний математичний матеріал, глибше зрозуміти роль математики у житті

й науці. Наведемо приклад подібної задачі: Від поїзда, що рухається, під час ходи відчіплюють останній вагон. Поїзд продовжує рухатися на тій же швидкості, а останній вагон – рівносповільнено. Порівняйте шляхи, які пройшли поїзд і вагон до моменту зупинки вагона

Перенесення методу. Зараз у курсі фізики знаходять широке застосування математичні методи розв'язування задач, обробки результатів лабораторних дослідів, математичне обґрунтування фізичних закономірностей. Так, наприклад, інтеграл у курсі фізики застосовують до розрахунку переміщення за графіком, до визначення роботи змінної сили, до обчислення енергії гравітаційного та електромагнітного полів, до визначення зміни імпульсу тіла, до обчислення роботи в термодинамічних процесах. Наприклад, вивчення теми "Механічний рух. Рівномірний прямолінійний рух. Швидкість. Графічне зображення руху." потребує знань і умінь перенесення їх на дослідження фізичних процесів із таких розділів математики, як графіки елементарних функцій, дії над векторами і координатами, теорем синусів і косинусів із планіметрії. Використання цих тем математики на уроках фізики є цілком можливим, так як указані розділи засвоєні згідно програм у 8-9 класах, отже, як бачимо, тут не виникає проблеми узгодженості "в часі" між двома дисциплінами.

Моделювання. Сутність прийому моделювання полягає в конструюванні за задалегідь заданою формулою залежності між величинами моделі, яка дозволяє здійснити серію дослідів, за допомогою яких підтверджується досліджувана залежність. Без тісного зв'язку навчання з життєвим досвідом дітей їхні знання набувають формального характеру, перетворюються на дещо абстрактне, далеке від школярів. Тому навчальні заняття з усіх предметів мають бути насичені фактами з життєвого досвіду дітей.

Звертаючись до моделі міжпредметних зв'язків (рис. 1), поданої на початку дослідження. Відмічаємо, що грані моделі міжпредметних зв'язків характеризують складний взаємозв'язок трьох предметів, якщо ми говоримо про навчання фізики то згідно з моделлю відбуватимуться наступні зв'язки ФМХ, ФМБ, ФХБ.

А використання цих зв'язків у навчанні дозволяє формувати умінь і ставлення здобувачів освіти, притаманні ключовій компетентності у природничих науках і технологіях, а саме: пояснювати явища природи, характеризувати роль фізичних знань у формуванні природничо-наукової картини світу, усвідомлювати знання фізики для дослідження навколишнього світу, виявляти ставлення до актуальних проблем сучасного природознавства.

Опора на життєвий досвід здобувачів освіти – один із провідних принципів компетентнісно-орієнтованого навчання, а специфіка змісту предметів природничого

циклу дає змогу кожному вчителю дотримуватися цього принципу. Одним із шляхів розв'язання цього питання ми вбачаємо у здійсненні міжпредметних зв'язків.

Список використаних джерел

1. Коц М. Фізический материал на уроках математики. *Математика*. 2001. № 4. С. 13.
2. Кнорр Н. Інтегроване вивчення фізики в класах природничого профілю. *Фізика та астрономія в школі*. 1999. № 1. С. 2–5.
3. Фізика і астрономія. Навчальна програма для 10-11 класів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi> (дата звернення: 15.02.2024).

Тарара А. М.,

УДК 37.035.3-057.874

канд. фіз.-мат. наук, доцент,
старший науковий співробітник,
Інститут педагогіки Національної академії
педагогічних наук України, м. Київ

Сушко І. А.,

викладач,
Державний торговельно-
економічний університет, м. Київ

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТЕХНІЧНОГО МИСЛЕННЯ Й ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ВІДПОВІДНОГО ПОНЯТТЯ У ПРОЦЕСІ ТВОРЧОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розвиток в учнів технічного мислення, як майбутніх інженерів, конструкторів, винахідників, є надзвичайно важливим для забезпечення інженерно-технічного майбутнього країни, підвищення рівня технічного оснащення її збройних сил.

Перш за все, слід зазначити, що для ефективного розвитку в учнів технічного мислення і формування в них відповідного поняття *вчитель має добре усвідомити психологічну сутність понять "мислення" та "творче мислення" як складових технічного мислення. Для цього, він має знати і вміти методично правильно використовувати необхідну навчальну інформацію.* Розглянемо її.

Мислення – це особливий вид діяльності людини, її мозку, це "бачення" в думці. Результатом зазначеного є предметна реальність, суб'єктивні знання,

ідеальний образ і т. ін. Процес мислення, як ланцюжок взаємозв'язаних розумових операцій, відбувається завдяки відображенню в мозку людини предметів і явищ зовнішнього світу з їхніми важливими властивостями, зв'язками, відношеннями один до одного тощо. Завдяки мисленню робляться певні висловлювання, будуються і доводяться різноманітні розумові висновки, формулюються поняття тощо.

Вчитель має особливо наголосити учням, що вміння логічно мислити сприяє самостійному здобуванню знань, доцільному висловлюванню певних ідей та пропозицій, успішному пошуку власних розв'язків задачі, формуванню власних проблем, ефективному вирішенню проблемних ситуацій, висловлюванню незалежної думки тощо.

Для творчого мислення характерним є здатність до критичного мислення. Його наявність дозволяє учням давати відповіді на альтернативні запитання, називати причини альтернативного вибору, уявно відтворювати певну ситуацію, називати її позитивні і негативні аспекти, вказувати на ознаки, які не характеризують цю властивість предмета, формулювати правила і знаходити винятки.

Вчитель має пам'ятати, що учень мислить творчо за умови, якщо в його роботі спостерігається самостійність, яка передбачає встановлення причинно-наслідкових зв'язків без допомоги вчителя. Творчість являє собою отримання принципово нових результатів. Зокрема, учень відкриває для себе раніше невідомі властивості, внутрішні зв'язки та відношення. Творчий характер мислення полягає в тому, що воно є елементом практичної діяльності. Характерним для творчого мислення є також самостійність у створенні чи виділенні нового, вміння використовувати отриману інформацію, сміливість при прийманні нестандартних рішень тощо.

Паралельно із розвитком в учнів технічного мислення у процесі створення технічних об'єктів вчитель формує в них базове поняття "технічне мислення".

Вчитель має знати, що створюючи певний технічний об'єкт, учень передусім формує уявний (ідеальний) образ створюваного. У процесі створення таких наочних уявлень вирішальна роль належить саме творчому технічному мисленню. Зовнішньою формою прояву технічного мислення є вміння учня аналізувати технічні об'єкти в натурі чи за технічними малюнками й схемами, ділити їх на частини, визначати функції і призначення кожної з них, мисленно з'єднувати роботу окремих частин та в єдине ціле, порівнювати їх, виявляти загальне й відмінне в технічних об'єктах і процесах і т. ін.

Під час проектування й конструювання учнями технічних об'єктів *вчитель має враховувати*, що в технічному мисленні розрізняють конструктивне й функціональне

мислення. Перше проявляється при розробленні конструкції технічного пристрою, а друге – при визначенні функції машин і процесів виробництва. Вирішальною якістю технічного мислення є здатність до просторової уяви.

Вчитель має пам'ятати, що технічне мислення знаходиться в складному і тісному взаємозв'язку із звичайним повсякденним життєвим мисленням. Однак, у технічному мисленні на відміну від звичайного істотно відрізняються й образи, якими вони оперують у процесі творчої технічної уяви. Відомості про форму технічного об'єкта, його розміри та інші особливості задаються не готовими зразками, як в звичайному мисленні, а системою абстрактних графічних знаків і ліній – креслення. Причому креслення не дає готового образу того або іншого поняття, його потрібно самотійно уявити.

У процесі розвитку в учнів технічного мислення *учитель має враховувати*, що технічні образи, як правило, складні за структурою, мають складну просторову залежність і співвідношення. Крім того, вони знаходяться в безпосередній взаємодії, динаміці. Саме тому при вирішенні виробничо-технічних задач дуже важко, а в низці випадків і неможливо, уявити кінцевий результат. Будь-яке технічне рішення має бути піддане практичній перевірці. Нова машина або виріб, технічний прогрес не впроваджуються в масове виробництво без попередньої перевірки на дослідних зразках. Як і в звичайному мисленні, уявні технічні образи, будучи найважливішим компонентом технічного мислення, не виключають абстрактного мислення. Із зазначеного видно, наскільки тісно пов'язані між собою поняття "технічне мислення" і "технічна творча уява".

На основі розглянутого вище можна сформулювати наступне визначення. *Технічне мислення – це практично дієве мислення, яке спрямоване на оперування технічними образами під час творчої діяльності.*

Зупинимось тепер коротко на методичних особливостях використання різних засобів і способів розвитку в учнів технічного мислення. Вище зазначалося, що розвиток технічного мислення необхідно здійснювати в процесі практичної творчої діяльності учнів основної школи. *Учитель має пам'ятати*, що однією з головних психолого-педагогічних проблем розвитку технічного мислення є відсутність зв'язку між навчанням і реальним виробництвом, міжпредметного узагальнення, професійного спрямування, а також відсутність системи підібраних навчальних завдань, спрямованих на розвиток технічного мислення. Саме це він має враховувати і використовувати в процесі формування і розвитку в учнів технічного мислення.

Вчителям важливо знати, що існує чотири типи задач, які сприяють розвитку в учнів технічного мислення:

– задачі, що вимагають уміння узагальнювати та конкретизувати технічні явища (задачі на класифікацію, підведення окремих випадків до загального правила);

- конструктивно-технічні задачі, що вимагають комбінування елементів;
- задачі, що вимагають навичок розпізнавати неполадки;
- задачі, що засновані на оперуванні просторовими образами.

Розв'язування задач, пов'язаних із знанням техніки і технологічних процесів, максимально наближених до реального виробництва, сприятиме формуванню свідомого самостійного технічного мислення. Важливим способом розвитку технічного мислення учнів основної школи є розв'язування ними завдань із технічним змістом, в яких необхідно відшукати технічну суперечність і вирішити її, застосувавши певний спосіб. Важливим у цьому плані є ознайомлення учнів із прийомами вирішення технічних суперечностей. *Учитель має враховувати* той факт, що при формуванні творчого технічного мислення важливе значення має *наукова фантастика*.

Таким чином, проблема розвитку в учнів технічного мислення була й залишається досить важливою. Її потрібно *розглядати вчителем* як спосіб ефективної активізації навчальної діяльності учнів, ефективний інструмент, що дозволить зробити процес навчання цікавим і привабливим.

Хома Т. В.,

канд. пед. наук, доцент
кафедри фізичного виховання,
ДВНЗ "Ужгородський національний
університет", м. Ужгород

УДК 796.1/.3:373.3

ОСОБЛИВОСТІ УПРОВАДЖЕННЯ РУХЛИВИХ ІГОР НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Діяльність закладів загальної середньої освіти спрямована на формування ключових та предметних компетентностей здобувачів освіти, їх всебічного розвитку. Реалії сьогодення вимагають особливого підходу до збереження здоров'я, вироблення навичок здорового способу життя, усвідомлення правил безпечної поведінки усіх учасників освітнього процесу, зокрема учнів молодшого шкільного віку.

У Державному стандарті початкової освіти визначено мету та ціннісні орієнтири її реалізації, з-поміж усіх вказано на міцне здоров'я та добробут, яких можливо досягти шляхом формування здорового способу життя і створення умов для гармонійного фізичного та психоемоційного розвитку [1].

Одним із чинників мотивації учнів молодшого шкільного віку до уроків фізичної культури є використання різноманітних методів і форм роботи, спрямованих як на розвиток фізичних якостей, так і на задоволеність школярів заняттями спортом. Освітня програма фізкультурної освітньої галузі для учнів 1-4 класів включає ігрову та змагальну діяльність, пов'язану із упровадженням на уроках рухливих ігор, спортивних естафет, спрямованих на активізацію школярів, розвиток ініціативності, креативності, відповідальності, формування навичок комунікації, колективної взаємодії [6; 7].

На думку Н. Загоруйко, рухливі ігри є універсальним видом фізичної активності, що сприяють удосконаленню моторних умінь, координації рухів, формують когнітивні навички, логічне мислення, просторову уяву, здатність до оперативного розв'язання проблемних ситуацій [2].

Зазначено, що саме молодший шкільний вік є найсприятливішим для проведення рухливих ігор, позаяк у цей період в учнів виробляється звичка регулярно рухатись, розвивається інтерес до фізичної активності, що важливо для профілактики різних захворювань та підтримки загального добробуту [там же].

Рухливі ігри є важливим чинником здоров'язберігаючої компетентності, оскільки, за твердженням М. Зубалій, С. Закопайло, удосконалюють м'язово-скелетну систему, сприяють підтримці здоров'я серця та легень, а також знижують ризик підвищеної ваги та інших проблем, пов'язаних із недостатнім рівнем фізичної активності [3].

Характеризуючи різновиди рухливих ігор, О. Кругляк наголошує на доречності проведення з учнями 1-2 класів сюжетних ігор з імітацією рухів тварин та простих ігрових естафет, що містять елементи змагань. Для дітей означеної вікової категорії ігри повинні сприяти виробленню правильності рухів, розв'язанню елементарних завдань, тому можуть включати вправи на дотримання рівноваги, біг, стрибки, метання в ціль. Натомість в учнів 3-4 класів викликає зацікавлення змагальна діяльність, рекомендується об'єднувати їх у групи, проводити конкурси, естафети на швидкість, витривалість, ускладнювати завданнями, спрямованими на вироблення уваги [4].

Одним із засобів рухової активності О. Язловецька [8] виокремлює ігровий дитячий фітнес (футбол-аеробіка, танцювальні імпровізаційні вправи, звіроаеробіка та інші), що впливає як на фізичний розвиток молодших школярів, так і на духовну, особистісну, соціальну сфери. Рекомендується урізноманітнювати напрями дитячого ігрового фітнесу й використовувати його не тільки на уроках фізкультури, а й у позаурочній діяльності, у режимі шкільного дня.

З метою вироблення гнучкості, фізичного навантаження усіх груп м'язів, запобігання порушень постави та загального оздоровлення усього організму

Л. Стрельченко, Ю. Арешина надають перевагу використанню ігрового стретчингу під час гри-казки. Імітація поведінки комах, тварин у поєднанні зі спортивними й танцювальними рухами дає можливість школярам засвоїти велику кількість рухів, швидко їх змінювати, удосконалюючи уважність та орієнтацію у просторі [5].

Упровадження ігрових технологій на уроках фізичної культури сприяє розвитку рухових якостей, виробленню координації рухів, їх точності, покращує психоемоційний стан дітей. Базуючись на змісті Типової освітньої програми початкової освіти, пропонуємо на уроках фізичної культури проводити рухливі ігри з елементами інтелектуальних завдань за мотивами українських народних казок.

Гра "Спритне мишенятко". Учитель разом з учнями пригадують зміст української народної казки "Півник та двоє мишенят". Обирається учень, який виконує роль Півника, інші школярі об'єднуються у дві команди "Круть", "Верть". За сигналом учителя, учасники біжать до встановленого місця, беруть колосок, повертаються назад і кладуть у кошик до Півника. Естафета може ускладнюватися такими завданнями: відібрати з-поміж низки рослин тільки колоски; порахувати загальну кількість зібраних колосків або розподілити їх на 2-3 однакових жмутки. У процесі гри вчитель звертає увагу на злагоджену командну роботу учнів, правила комунікації, координацію рухів, уміння поєднувати рухову активність, уважність та кмітливість.

Гра "У човнику". Учні об'єднані у дві команди, кожна з яких має обруч-"човник". Капітанам команд слід почергово "саджати" до свого човника кожного з учасників і переправляти їх на "протилегний берег". Перемагає команда, яка першою дістанеться до визначеного місця. По завершенню гри вчитель пропонує учням пригадати українську народну казку, в якій герой на човнику дістається до бережка. Завдання можна ускладнити, запропонувавши "переправити у човні" кожного третього учасника команди або таку кількість учасників, яка вийде внаслідок розв'язання математичного прикладу. Виконання гри сприяє активізації пам'яті, розвитку логічного мислення, комунікативних навичок, впливає на вироблення гнучкості, орієнтацію у просторі.

Гра "Кумедні гості". Учитель під музичний супровід пропонує зімітувати рухи лисиці, журавля та пригадати, з якої української народної казки ці герої і чому вони перестали товаришувати. Завдання полягає у доборі учнями фізичних вправ, які запропонували б Лисиця й Журавель виконувати одне одному під час гостювання. Необхідно пояснити, які рухи не вміє виконувати Журавель, які вправи не вдаються Лисичці. Гра розвиває творчу уяву, логіку, формує навички розв'язання завдання, спрямована на усвідомлення важливості взаєморозуміння, взаємоповаги, індивідуальних можливостей.

Таким чином, використання рухливих ігор з елементами інтелектуальних завдань за мотивами українських народних казок сприяє умінню аналізувати й узагальнювати вивчений матеріал, комунікувати, злагоджено взаємодіяти, розвиває спритність, витривалість, координацію рухів, увагу, мислення, пам'ять, мотивує до рухової активності, впливає на позитивний емоційний стан школярів.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти [чинний від 2019-08-16]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-p> (дата звернення: 19.02.2024).
2. Загоруйко Н. П. Підготовка вчителя до проведення рухливих ігор у початковій школі. *Академічні візії*. Випуск 25/2023, С. 1-7.
3. Зубалій М. Д., Закопайло С. Г. Структурні компоненти здорового способу життя. Одеса : НСУ, 2000. С. 14-18.
4. Кругляк О. Я. Рухливі ігри та естафети в школі : посібник для вчителя. Тернопіль : Підручники і посібники, 2004. 80 с.
5. Стрельченко Л., Арешина Ю. Зміст занять оздоровчим фітнесом для дітей молодшого шкільного віку. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: збірник наукових праць*. 2011. №. 1 (13). С. 28-32.
6. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 1-2 класи. URL: <https://osvita.ua/school/program/60529> (дата звернення: 19.02.2024).
7. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 1-2 класи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama> (дата звернення: 19.02.2024).
8. Язловецька О. В. Впровадження оздоровчого фітнесу в систему фізкультурної освіти молодших школярів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2022 (207). С. 385-390.

**СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ**

.....

**SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES
AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION**

Білоус В. Р.,

УДК 374.31

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В
ПОЗАШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ**

Сучасний розвиток суспільства характеризується потужним впливом на нього інформаційних технологій, які проникають у всі сфери людської діяльності, забезпечуючи поширення інформаційних потоків у суспільстві, утворюючи глобальний інформаційний простір. Важко зараз уявити сучасне існування поза полем інформації і інформаційними технологіями. Зростаючий об'єм різних видів інформації примушує впроваджувати нові, більш вдосконалені методи і засоби її обробки, а сучасні умови життя пред'являють все більш високі вимоги до способів її зберігання, передачі, забезпечення її безпеки.

Освіта як сфера надзвичайно важливої соціально-економічної діяльності є стратегічним ресурсом розвитку суспільства, забезпечення зростання його технологічного рівня і конкурентоспроможності в умовах глобалізації сучасного світу. Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні надають імпульс для пошуку подальших шляхів модернізації, інтенсифікації та індивідуалізації процесу навчання, що і стало головною причиною становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження у світовий інформаційно-освітній простір, що супроводжується істотними змінами в педагогічній теорії і практиці освітнього процесу. Одним із найпоширеніших способів реалізації цієї мети є розробка та створення оптимальних педагогічних умов певного освітнього процесу. Саме інформаційні технології покликані стати невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу, значно підвищити його ефективність і сприяти гармонійному входженню дитини в інформаційне суспільство.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), від англ. Information and communications technology, ICT) – часто використовується як синонім до інформаційних технологій (ІТ), хоча ІКТ це загальніший термін, який підкреслює роль уніфікованих технологій та інтеграцію телекомунікацій (телефонних ліній та бездротових з'єднань), комп'ютерів, підпрограмного забезпечення, програмного забезпечення, накопичувальних та аудіовізуальних систем, які дозволяють користувачам створювати, одержувати доступ, зберігати, передавати та змінювати інформацію. Іншими словами, ІКТ складається з ІТ, а також телекомунікацій, медіатрансляцій, усіх видів аудіо і відеообробки, передачі, мережевих функцій управління та моніторингу [1].

За своєю сутністю інформаційно-комунікаційні технології – це поєднання інформаційних технологій з комунікаційними для вирішення різноманітних завдань в рамках формування сучасного інформаційного суспільства. Таким чином поняття "інформаційно-комунікаційні технології", крім зазначеного вище, інтегрує семантику терміну "комунікація" і передбачає процес спілкування, обміну думками, знаннями, почуттями, моделями поведінки, а також спільну діяльність учасників комунікації, під час якої виробляється спільний погляд на речі, події та оточуюче середовище.

У наш час інформатизація позашкільної освіти - процес цілком об'єктивний та актуальний. В сучасних закладах позашкільної освіти формується новий інформаційно-освітній простір, з'являються високотехнологічні засоби навчання та розвитку вихованців (відеокамери, комп'ютери, проєктори, екрани, сенсорні та інтерактивні дошки, панелі).

Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі позашкільного закладу освіти заслуговує особливої уваги в процесі управління закладом, в його методичній роботі, в контексті взаємодії педагогів з вихованцями (учнями) та батьками, організації занять. ІКТ дає можливість автоматизації процесу творчої діяльності особистості, включеної у пізнавальну, пошукову, дослідницьку, експериментальну роботу, якісно подавати інформацію, обробляти її, спілкуватися. Також забезпечує формування і розвиток інформаційно-комунікаційної культури педагогічних працівників та вихованців. Відбувається цілеспрямований процес виховання та навчання особистості, формування її творчої компетентності, яка має свободу вибору професії, отримання знань про матеріальний та духовний світ. Важливу роль у цьому відіграють сучасні носії інформації, які розвиваються і вдосконалюються надзвичайно швидкими темпами в зв'язку з чим постійно оновлюється освітнє середовище в якому пріоритетну роль відіграють інформаційно-комунікаційні технології.

Без використання інформаційно-комунікаційних технологій було б неможливо організувати дистанційне (онлайн) навчання, яке стало вимушеним експериментом, у зв'язку з всесвітньою пандемією та воєнним станом в Україні. Цей перехід навчання в онлайн - режим показав наскільки педагоги та заклади освіти компетентні в засобах навчання, їх рівень ІТ- грамотності та уміння організувати самоосвітню діяльність. Позашкільна освіта опинилась в найбільш складних умовах, які були пов'язані з тим, що основним мінусом дистанційного навчання – є відсутність живого спілкування та можливості формувати практичні уміння та навички у дітей під час гурткових занять. А це дві найголовніші умови, на яких базується освітній процес позашкілья. Саме вони є основою процесу навчання, формування життєвих та предметних компетентностей гуртківців.

Єдиний інформаційний простір для системи позашкільної освіти є сукупністю засобів інформаційно-комунікаційних технологій, використання яких забезпечує можливість вільного обміну різноманітними інформаційними матеріалами між усіма суб'єктами освітнього процесу завдяки використанню ними таких інформаційно-комунікаційних технологій мережі Інтернет, як форум, електронна пошта, пошукові системи, тематичні каталоги, освітні портали тощо.

Інформаційно-комунікативні технології навчання досить перспективні для підвищення творчої активності. Перевагою застосування ІКТ на заняттях гуртків є те, що завдяки достовірності та сконцентрованості викладу матеріалу вихованці дістають значний обсяг навчальної інформації за порівняно короткий час. Це звільняє керівника гуртка від тривалих, часом достатньо непереконливих пояснень, що призводить до формального засвоєння навчального матеріалу.

Використання комп'ютерних програм, електронних засобів навчального призначення значно підвищують якість навчання, але при використанні ІКТ в освітньому процесі виникають і проблеми:

- недостатнє матеріально-технічне та науково-методичне забезпечення позашкільних закладів;
- недостатньо розроблені методики використання сучасних інформаційних технологій навчання у освітньому процесі;
- недостатня підготовка педагогічних кадрів до використання в освітньому процесі засобів сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;
- недостатня візуальна, емоційна та психологічна комунікація із учасниками навчального процесу.

Сьогодні неможливо уявити навчальний процес без застосування ІКТ. Враховуючи всі позитивні та негативні наслідки використання інформаційно-комунікаційних засобів зробити висновок, що вони є ефективними за умови

поєднання з традиційними методами та сприяють якісному формуванню вмінь та навичок учнів. І в результаті правильного впровадження в роботу ІКТ можна очікувати на позитивні результати, а саме:

- підвищення ефективності процесу навчання;
- активізація пізнавальної діяльності дітей;
- можливість навчатися дистанційно, що стає безпечним рішенням, під час воєнного стану в Україні;
- підвищення рівня професійної майстерності педагогів;
- створення єдиного інформаційного середовища;
- забезпечення активної участі батьків у освітньому процесі.

Позашкільна освіта – особливий, неповторний світ дитинства, наповнений цікавим змістовним життям, в якому завжди тільки позитивні емоції, радість, задоволення від навчання, прагнення творити, пізнавати та рухатись вперед до своєї мрії. Тому застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі позашкільного закладу має стати інструментом забезпечення успіху.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2010. № 1 (15). URL: http://www.rusnauka.com/10_NPE_2009/Philologia/43899.doc.htm (дата звернення: 15.02.2024).
2. Жаболенко М. В., Жданова Н. О. Інновації у сфері використання ІКТ у навчальному процесі. *Стратегія інноваційного розвитку системи вищої освіти в Україні* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції / гол. ред. С. В. Смерічевська. Донецьк : Кальміус, 2007. С. 165–171.
3. Кочевой Р. А. Інформаційні технології у процесі навчання. *Впровадження нових інформаційних технологій навчання* : доп. учасників V Всеукр. наук.-метод. конф. Запоріжжя : ЗДІА, 2005. С. 75–82.
4. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. *Освіта України*. 2001. № 29. С. 4–6.
5. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. пр. / редкод. І. А. Зязюн (голова) та ін. Київ-Вінниця : ТОВ фірма "Планер", 2013. Вип. 36. 517 с.
6. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. 4-те вид., стер. Київ : Академвидав, 2012. 616 с.
7. Про Державну національну програму "Освіта" ("Україна XXI століття") : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.1993 р. № 896. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-p> (дата звернення: 15.02.2024).

8. Про затвердження Державної програми "Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці" на 2006 – 2010 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.12.2005 р. № 1153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2005-p> (дата звернення: 15.02.2024).

9. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 15.02.2024).

10. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ ; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2002. 1440 с.

СЕКЦІЯ 3. ШКІЛЬНА ОСВІТА

SECTION 3. SCHOOL EDUCATION

Білоус С.,
здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
КЗВО "Барський гуманітарно-педагогічний
коледж імені Михайла Грушевського", м. Бар

УДК 378.016:373.3:74(045)

**СИСТЕМА ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ ІЗ ОСНОВАМИ КОМПОЗИЦІЇ**

Метою мистецької освітньої галузі є формування культурної та інших компетентностей, цінностей у процесі пізнання мистецтва та художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті, поваги до національної та світової мистецької спадщини [1].

Важливе значення у формуванні всебічно розвиненої людини, здатної до активної участі в усіх сферах людської діяльності, має образотворче мистецтво – один із навчальних предметів початкової школи, а одним із його завдань є формування у школярів уявлень про основи композиції.

Основи живописної композиції та методику ознайомлення із ними школярів досліджували Є. А. Антонович, Ю. В. Беличко, Е. В. Белкіна, В. М. Вільчинський, В. І. Задорожний, В. І. Зайцева, О. Я. Боровиков, М. А. Кириченко, Г. О. Крюкова, В. С. Кузін, Н. І. Лепко, Д. Г. Пилипенко, В. І. Проців, А. А. Поліщук, М. М. Ростовцев, М. Ф. Солом'яний, К. В. Щербакова тощо.

Важливим аспектом підготовки вчителя до формування композиційних уявлень та навичок школярів є його орієнтування у системі роботи над основами композиції на уроках мистецтва в 1-4 класах. Тому вважаємо за необхідне проаналізувати діючі Типові освітні програми з мистецтва для початкової школи з даного питання.

Згідно Типових освітніх програм для 1-2-их [2] та 3-4-их класів [3] за ред. О. Я. Савченко в початковій школі передбачено вивчення мистецької освітньої галузі. Реалізація поставленої мети здійснюється за змістовими лініями: "Художньо-творча діяльність", "Сприймання та інтерпретація мистецтва", "Комунікація через мистецтво", які окреслюють одну з моделей досягнення загальних цілей освітньої галузі та розкривають основну місію загальної мистецької освіти.

Ознайомлення молодших школярів з основами композиції малюнку відбувається в межах вивчення змістової лінії "Художньо-творча діяльність". Проаналізуємо зміст роботи вчителя на уроках образотворчого мистецтва та очікувані результати навчання здобувачів освіти.

Зміст навчання в 1-му класі: використання різних ліній, плям, форм, кольорів і їх відтінків для створення візуальних образів; елементарне компонування елементів композиції (площинної, об'ємної).

Очікувані результати навчання здобувачів освіти 1-го класу: розміщує пропорційно зображення, використовуючи всю площину аркуша; компонує (з допомогою учителя) зображення у форматі (вертикальний, горизонтальний); створює елементарний стрічковий візерунок, прості декоративні розписи.

Зміст навчання в 2-му класі: розміщення зображень на аркуші, у просторі, компонування елементів композиції (площинна, об'ємна).

Очікувані результати навчання здобувачів освіти 2-го класу: виконує прості живописні, графічні, декоративні, пластичні композиції; складає та розташовує на площині (в просторі) окремі елементи зображень (форм) в просту композицію (графічну, живописну, декоративну, об'ємну, просторову); відповідно задуму обирає формат для зображення (вертикальний, горизонтальний) композиції; використовує всю площину аркуша.

Зміст навчання в 3-му класі: розміщення зображень на аркуші, у просторі, компонування елементів композиції (площинна, об'ємна), відтворення плановості простору у площинних зображеннях; розміщення об'єктів у форматі з дотриманням засобів та правил композиції, для підсилення композиційного центру; передача плановості у зображенні з натури та за уявою; створення сюжетних композицій.

Очікувані результати навчання здобувачів освіти 3-го класу: досліджує форму предмету та спрощує її до геометричної подібності; порівнює будову різних природних форм, їх пропорцій; самостійно створює просту, зокрема орнаментальну, композицію (графічну, живописну, декоративну, об'ємну), використовує усю площину аркуша; виконує прості композиції на площині та в об'ємі; обирає формат (прямокутний, квадратний, трикутний, в колі, в овалі) для кращого втілення задуму; виділяє композиційний центр, головне і другорядне, враховуючи основні пропорції зображуваних предметів, композиційні засоби та правила; використовує елементарні закони перспективи (одне за іншим; ближче – більше, яскравіше, тепліше, далі – менше та блідіше, холодніше), передаючи плановість простору у площинних зображеннях; передає в зображеннях елементарну будову птахів, тварин, людини, посилено передає рух, ілюзорні

зміни розмірів предметів в залежності від розміщення у просторі, смислові зв'язки між об'єктами в сюжетних композиціях; конструює та створює прості композиції з паперу, художніх, природних та різних підручних матеріалів, самостійно добирає складові композиції.

Зміст навчання в 4-му класі: зображення багатопланової композиції з 2-3 об'ємних предметів (натюрморт), просторової композиції (пейзаж), тематичної композиції (побутовий жанр); декоративної композиції в об'ємі (ліплення, чеканка) або на площині (розпис, витинання, керамічна народна іграшка тощо).

Очікувані результати навчання здобувачів освіти 4-го класу: створює відкриту чи закриту декоративну композицію (на площині або в об'ємі); виділяє композиційний центр головне і другорядне у сюжетній композиції; дотримується цілісності при створенні композиції; використовує елементарні закони перспективи передаючи плановість простору у площинних зображеннях, враховуючи основні пропорції зображуваних предметів; під час створення композиції використовує усю площину аркуша; конструює та створює прості композиції з паперу, художніх, природних та підручних матеріалів, самостійно добирає складові композиції.

Згідно Типових освітніх програм для 1-2-их [4] та 3-4-их класів [5] за ред. Р. Б. Шияна в початковій школі також передбачено вивчення мистецтва за трьома змістовими лініями, серед яких – "Художньо-практична діяльність".

Проаналізуємо пропонований зміст на уроках образотворчого мистецтва з акцентом на ознайомлення школярів з основами композиції, обов'язкові результати навчання та очікувані результати навчання здобувачів освіти.

Пропонований зміст навчання в 1-му та 2-му класах: розміщення зображень на аркуші, у просторі, компонування елементів композиції (площинна, об'ємна).

Обов'язкові результати навчання в 1-му та 2-му класів класах: творить відомими художніми засобами і способами; спостерігає за навколишнім світом, фіксує за допомогою вчителя цікаві явища як ідеї для творчості; допомагає прикрасити місце, де навчається, живе.

Очікувані результати навчання здобувачів освіти 1-го та 2-го класів: виконує прості площинні (двовимірні) живописні та графічні зображення, прості об'ємні композиції; створює хроматичну й ахроматичну графічну композицію, використовуючи лінії, крапки та плями; складає та розташовує на площині (у просторі) окремі елементи зображень (форм) у просту, зокрема орнаментальну, композицію (графічну, живописну, декоративну, об'ємну); відповідно до задуму, обирає положення формату аркуша (вертикальний, горизонтальний); використовує усю площину аркуша для створення композиції; створює елементи

композиції / декору для оформлення середовища, в якому живе і навчається, використовує побачене і почуте в художньо-практичній діяльності.

Пропонований зміст навчання в 3-му та 4-му класах: добір і використання різних відомих засобів образотворчої виразності для створення візуальних образів; розміщення зображень на аркуші, у просторі, компоновання елементів композиції (площинна, об'ємна), відтворення плановості простору у площинних зображеннях.

Обов'язкові результати навчання в 3-му та 4-му класах: добирає засоби і способи для творення художнього образу; експериментує, використовуючи відомі техніки художньо-творчої діяльності, зі звуками, ритмами, рухами, лініями, кольорами, формами, матеріалами тощо, поєднуючи елементи для втілення ідеї в художньому образі.

Очікувані результати навчання здобувачів освіти 3-го та 4-го класів: виконує прості живописні та графічні зображення, замальовки з натури та за уявою, створює прості об'ємні композиції з різних, зокрема пластичних, матеріалів різними (простими) прийомами і способами; самостійно створює просту композицію (графічну, живописну, декоративну, об'ємну), визначаючи в ній головне і другорядне, враховуючи основні пропорції зображуваних предметів та добираючи відповідні засоби та способи; обирає формат аркуша (прямокутник, квадрат, коло) для кращого втілення задуму та використовує всю його площину; використовує елементарні закони перспективи (одне за іншим; ближче – більше та яскравіше, далі – менше та блідіше), передаючи плановість простору у площинних зображеннях; створює фрагментарні зображення в процесі експериментування з кольорами, лініями, формами тощо.

Як бачимо, система знань з основ композиції малюнка розширюється залежно від віку дітей, року навчання, поповнюючись пізнавальною інформацією теоретичного та прикладного характеру, ускладнюючись за змістом. Звісно, для того, щоб забезпечити високий рівень оволодіння такими знаннями, сам учитель має бути добре обізнаним у них.

Можемо зробити висновок, що нині виникає необхідність у глибшому вивченні молодшими школярами основ композиційної діяльності на уроках образотворчого мистецтва. Проблема розвитку образотворчої діяльності молодших школярів у плані формування навичок композиційної діяльності має комплексний характер і недостатньо ґрунтовно вивчена, а тому не знайшла повного відображення у педагогічній теорії і практиці.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п>.

2. Типова освітня програма. 1-2 класи / За ред. О. Я. Савченко. URL : <https://short-url.uk/yA8j>.

3. Типова освітня програма. 3-4 класи / За ред. О. Я. Савченко. URL : <https://short-url.uk/yA8p>.

4. Типова освітня програма. 1-2 класи / За ред. Р. Б. Шияна. URL : https://osvita.ua/doc/files/news/604/60408/Shyian_1-2.pdf.

5. Типова освітня програма. 3-4 класи / За ред. Р. Б. Шияна. URL : https://osvita.ua/doc/files/news/604/60408/Shyian_3-4.pdf.

Вайнола Р. В.,

УДК 37.015.31

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

СІМЕЙНІ ЦІННОСТІ ЯК ФАКТОР ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

В умовах сучасного розвитку українського суспільства та кризи воєнного часу сім'я, як потужне джерело соціального, економічного, культурного, морального та духовного оновлення суспільства і конкретної особистості стає чи не єдиною ланкою, здатною витримати психологічні, економічні, соціальні перевантаження, забезпечуючи при цьому психологічну та духовну підтримку людини. Саме тому актуалізується завдання формування та зміцнення традиційних сімейних цінностей у вихованні майбутніх громадян України.

Сім'я та сімейні цінності постали в центрі уваги досліджень Т. Алексеєнко, Т. Говорун, О. Зазимко, Л. Канішевської, В. Костіва, В. Кравця, К. Павицької, І. Трухіна та ін. Окремі аспекти соціально-виховної роботи з сім'єю були предметом наукових досліджень О. Безпалько, І. Братусь, І. Зверєвої, Ж. Петрочко, І. Трубавіної та ін.

Проблема відродження сімейних цінностей є актуальною, тому що інститут сім'ї нині переживає кризовий стан: погіршується репродуктивне здоров'я населення, знижується народжуваність, збільшується кількість розлучень, знецінюються шлюбні стосунки тощо. Водночас зростає кількість малозабезпечених, неповних та інших дисгармонійних сімей. Все це негативно позначається на виконанні сім'єю основних функцій: репродуктивної, економічної, виховної.

Ми усвідомлюємо, що від економічної спроможності та внутрішньої духовної стабільності сім'ї залежить чітке функціонування економічних,

господарських механізмів, отже – стабільність суспільства в цілому. Міцна економічно, фізично і морально сім'я з достатнім коефіцієнтом відтворення є запорукою існування української держави [4, с. 6].

Сім'ю традиційно визначають як найперший та найважливіший чинник соціалізації дитини, вона виступає як своєрідна модель суспільства, відповідно, від неї залежить майбутнє суспільства та країни. Сім'я є джерелом і основною ланкою передачі дитині соціально-історичного досвіду та ціннісного ставлення до явищ і подій суспільного життя.

Функція первинної соціалізації дітей полягає насамперед у їх ознайомленні через спосіб життя сім'ї і поведінку батьків з культурою, традиціями й цінностями суспільства, моделями поведінки, з соціальними ролями та особливостями різних соціальних позицій та прилученням до них.

Стабільність сім'ї значною мірою зумовлена сімейними традиціями – родинними святами (народного та релігійного календаря, пам'ятними сімейними датами й днями народження членів сім'ї, традиціями вшанування членів роду), звичаєвими моделями поведінки та спілкування (незаперечною повагою й авторитетом старших членів сім'ї, турботою про менших і більш слабких, підтримкою родинних стосунків, захистом членів сім'ї та роду), колективним веденням спільного господарства й відповідального виконання соціальних ролей матері, батька, чоловіка, дружини, дітей, брата, сестри тощо [1].

Усі соціально-економічні, культурні процеси позитивні та негативні, що відбуваються в суспільстві, впливають на функціонування сім'ї, яка є осередком суспільства. На сім'ю і її моральне становище безпосередньо впливають фактори навколишнього соціального середовища: соціально-економічні процеси виробничих, трудових колективів, повсякденне життя. Отже у сім'ї відображаються і переплітаються найрізноманітніші суспільні відносини: економічні, соціальні, політичні, правові, духовно-ідеологічні, психологічні, моральні, естетичні [5].

Найважливіша соціальна функція сім'ї – виховання підростаючого покоління. Сім'я в сучасному суспільстві розглядається як інститут первинної соціалізації дитини. Батьківство має соціокультурну природу і характеризується системою зазначених культурою і суспільством норм та правил, що регулюють розподіл між батьками функцій догляду за дітьми та їх виховання в сім'ї; визначають зміст ролей, моделей рольової поведінки. Батьки несуть відповідальність перед суспільством за організацію системи умов, що відповідають віковим особливостям дитини на кожному ступені онтогенезу і забезпечують оптимальні можливості її особистісного та розумового розвитку [3, с. 25].

Сім'я виховує смаки, потреби, схильності молодого покоління. Від сім'ї, насамперед залежить, наскільки молода людина зуміє залишитися сама собою, протистояти незрозумілій і руйнівній моді та ін. У сім'ї закладаються звички, навички, формуються традиції, моральні відношення між старшими і молодшими, милосердя або байдужість, тепла доброта або холодна користь. У сім'ї формується ставлення дитини до самої себе і до навколишніх: у ній відбувається первина соціалізація, закладаються основні цінності. Якщо людина спирається на норми, цінності і думки членів своєї сім'ї, то вона виступає як референтна (значуща) група, з якою він співвідносить себе як з еталоном. Сім'я в даному випадку є джерелом соціальних установок і ціннісних орієнтації суб'єкта [4, с.54].

Ми вважали за доцільне деталізувати підходи до розуміння поняття "сімейні цінності".

Так О. Зазимко визначає сімейні цінності як позитивні й негативні показники значущості об'єктів, що належать до заснованої на єдиній сумісній діяльності спільноти людей, пов'язаних узами шлюбу-батьківства-спорідненості, у зв'язку із залученістю цих об'єктів у сферу людської життєдіяльності, інтересів, потреб, соціальних відносин [2].

Натомість К. Павицька вводить в науковий обіг поняття "цінності сімейного життя" як складного, інтегрованого утворення, що охоплює стійку позитивну мотивацію на створення сім'ї (шлюбу), актуалізацію знань, соціальних умінь і навичок, необхідних для реалізації функцій сім'ї, розвиток особистісних якостей сім'янина, здатність до емпатійного розуміння партнера та конструктивну поведінку у взаєминах [3]. Як складові поняття "цінності сімейного життя" автор визначає такі категорії: цінність шлюбу як форми організації сім'ї, спрямованість на народження та виховання дитини/дітей у законному шлюбі, любов, взаємоповага та взаєморозуміння у родині.

На нашу думку, поняття "сімейні цінності" слід розглядати ширше, до сімейних цінностей належать також сімейні традиції, сімейні свята, сімейний відпочинок, сімейне дозвілля. Емоційно-спрямованими сімейними цінностями також є кохання, довіра, відповідальність, підтримка та турбота. Саме в умовах сімейних стосунків ці прояви людської взаємодії розкриваються найбільш повно та ефективно. Обґрунтування типів та видів сімейних цінностей буде перспективним завданням нашого дослідження.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. І. Д. Звереві. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.
2. Зазимко О. Формування життєвих цінностей у юнацькому віці: психологічні особливості / Актуальні проблеми психології : вісник КНТЕУ. Київ: КНТЕУ, 2012. С. 89-104.

3. Павицька К. М. Теоретичні засади виховання у старшокласників цінностей сімейного життя / Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2013 рік. Івано-Франківськ: НАІР, 2014. Вип. 4. С.116-119.

4. Постовий В. Г. Сучасна сім'я та її педагогіка. К.: Освіта, 1994. 64 с.

5. Соціальна робота з вразливими сім'ями з дітьми: у 2-х ч. / З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. К. : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с.

Демчик Н. О.,

УДК 37.018.8:37.018

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини, м. Умань

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї У СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇНАХ

На законодавчому рівні змістові та організаційні аспекти підготовки учнівської молоді до створення сім'ї в країнах досліджуваного регіону частково регламентуються положеннями Хартії із сексуальних і репродуктивних прав (Charter on Sexual and Reproductive Rights) (2006), а в напрямку розроблення змісту самої підготовки базовим документом – "Стандарти сексуальної освіти в Європі" (2010). Тому важливим напрямом сучасних досліджень в усіх країнах Євросоюзу, в тому числі й скандинавських країнах, є ґрунтовне вивчення положень цього базового документа з метою адаптації та проведення реформування національних систем дошлюбного виховання, сексуальної освіти й формування відповідального батьківства, що є компонентами підготовки учнівської молоді до створення сім'ї.

Активна законотворча діяльність європейського макрорегіону у досліджуваній нами сфері безумовно поширилася й на скандинавські країни та знайшла своє відображення в Керівництві по розробці політики і дій в сексуальній освіті в Європі (2006) [345], Керівництві по розробці політики в галузі охорони сексуального і репродуктивного здоров'я та захисту прав молоді в Європі (2008) [346], Декларації МФПС про сексуальні права людини (2008) [654].

Ще одним важливим напрямом дослідження проблеми підготовки учнівської молоді до створення сім'ї є вивчення різних підходів до дошлюбного виховання, питань сексуальної освіти й формування основ відповідального батьківства, що

спрямовані передусім на формування культури сімейних взаємин молоді людини. Структурно-системний підхід до питань сім'ї дає змогу розглядати таку підготовку як складову частину змісту шкільної освіти в особливих історико-педагогічних, соціокультурних, політичних та економічних умовах; культурологічний підхід дозволяє виділити спільні тенденції дошлюбного та статевого виховання учнів молоді та окреслити національні особливості шкільної освіти у підготовці учнівської молоді до створення сім'ї через порівняльний аналіз її розвитку у скандинавських країнах; особистісно-діяльнісний підхід до усвідомлення індивідом відповідальності за створення в майбутньому сім'ї; компетентнісний підхід дає змогу охарактеризувати кінцевий результат такої підготовки як володіння певними видами компетенцій: дошлюбної, статевої, сексуальної, соціокультурної, відповідального батьківства тощо.

Наступний напрям дослідження характеризується підвищенням інтересу до раннього початку здійснення статевого виховання з подальшою спрямованістю на підготовку учнів до створення сім'ї у скандинавських країнах, а також до формування змісту початкової шкільної сексуальної освіти.

Одним із напрямів науково-педагогічних досліджень є вивчення впливу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій на підготовку учнівської молоді у цьому напрямі та на їх ефективне використання.

Також є ряд досліджень, пов'язаних з вивченням організації ефективної професійної готовності вихователя до підготовки учнівської молоді у цій сфері, що пов'язано з глобалізаційними процесами в освіті сучасного суспільства.

В сучасних теоріях сексуальної освіти та статевого виховання кінцевою метою визначається досягнення рівня компетенції такої підготовки як: дошлюбної, статевої, сексуальної, соціокультурної, відповідального батьківства тощо, а її результат і якісний рівень залежить від ступеня сформованості статевої приналежності особистості, яка здатна контролювати свою сексуальність та приймати відповідальні рішення щодо свого статевого, сексуального та репродуктивного здоров'я [654].

У зв'язку з теорією формування особистості необхідно виділити сексуальну освіту як умовно самостійну галузь, що володіє теоретико-методологічною базою, яка характеризується сукупністю закономірностей та методологічних принципів, провідними серед яких вважаються відповідність віку, рівню розвитку і розуміння молоді, гендерній рівності й статевій приналежності та інші.

Підсумовуючи сучасний стан підготовки учнівської молоді до створення сім'ї, необхідно зазначити, що тенденція до поглиблення соціокультурного значення шкільної освіти у сфері підготовки учнів до дорослого життя разом з позитивними процесами суспільно-політичного розвитку потребує прийняття системи радикальних заходів:

- якісного перегляду політики підготовки учнівської молоді до створення сім'ї та вибору загальної методологічної платформи у питаннях дорослішання;
- впровадження в скандинавських країнах єдиних керівних принципів дошлюбного та статевого виховання, які регламентуються єдиною концепцією розвитку особистості;
- впровадження професійної підготовки вихователя до здійснення підготовки учнів закладів освіти до створення сім'ї з орієнтацією на європейські стандарти.

Список використаних джерел

1. IPPF. Aguide for developing policies on the sexual and reproductive health and rights of young people in Europe. The Safe Project. Brussels, 2007 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ysafe.net/SAFE/documents/Designippfpolicy%20guide%20finalSep07.pdf>.
2. IPPF. Charter on Sexual and Reproductive Rights. London, 1996 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ippf.org/NR/rdonlyres/6C9013D5-5AD7-442A-A435-4C219E689F07/0/charter.pdf>.
3. Standards for Sexuality Education in Europe. WHO Regional Office for Europe and BZgA. Federal Centre for Health Education, BZgA, Cologne, 2010. 75 s.
4. WHO Defining sexual health. Report of a technical consultation on sexual health. Geneva, 2006. 28–31 January.

Зорочкіна Т. С.,

д-р пед. наук, професор,
завідувач кафедри початкової освіти,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси

Здір Д. Р.,

викладач кафедри початкової освіти,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси

УДК 373.3.091.33:004.031

ЗАСТОСУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ МОДЕЛІ "5Е" ДЛЯ ВПРОВАДЖЕННЯ STEM-ОСВІТИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

На сучасному етапі відбувається модернізація освіти в Україні, яка потребує інноваційних та продуктивних підходів. Одним із таких є поширення STEM-освіти, що відповідає нагальним потребам суспільства та економіки. STEM-

освіта – міждисциплінарний підхід до навчання, що інтегрує природничі науки, технології, інженерію та математику. Цей напрям дає можливість учням не просто отримувати знання з окремих дисциплін, а й вчитися використовувати їх на практиці для вирішення реальних проблем.

Відповідно до "Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти)" (№ 960-р) початковою ланкою впровадження STEM-освіти є початкова школа. Основне завдання на цьому етапі – "стимулювання допитливості та підтримка інтересу до навчання і пошуку знань, мотивація до самостійних досліджень, створення простих приладів, конструкцій, науково-технічна творчість" [1]. Проблеми і перспективи впровадження STEM-освіти у освітній процес зокрема і початкової школи досліджували В. Андрієвська, А. Головач, Н. Гончарова, С. Горбенко, О. Коршунова, О. Кузьменко, О. Мартинюк, Н. Морзе, Г. Онопченко, Н. Поліхун, О. Патрикеева, О. Масюк, Л. Титаренко, О. Вовкушевська та ін.

Враховуючи законодавче визначення освітнього процесу і його особливостей за умови запровадження STEM-освіти, науковці стверджують, що до основних організаційних заходів і форм освітнього процесу із запровадженням STEM належать: інтегровані уроки; учнівські проекти (акцент здійснюється не тільки на опануванні учнями певної теми, а й на креативності подання матеріалу, науковій новизні, дизайну оформлення тощо); науково-дослідницька діяльність (STEM-дослідження); моделювання і програмування (виготовлення макетів, виробничих проектів; створення програм обчислення фізичних величин; створення Lapbook учнями з теми, яка вивчається, тощо); позакласні заходи STEM-спрямування тощо [2, с. 51].

При плануванні STEM-уроків, організації STEM-досліджень, відповідної проектної діяльності ефективним є застосування освітньої моделі "5 E", яка була створена наприкінці 1980-х років командою під керівництвом Роджера Байбі, як частина BSCS (Biological Sciences Curriculum Study). Варто зазначити, що навчальна модель BSCS 5E і досі відповідає сучасним освітнім вимогам та викликам набуває актуальності в вітчизняній педагогічній науці. Вона реалізує навчання через дослідження, що дозволяє інтегрувати природничі науки, математику, інженерію, технології, встановити взаємозв'язок і взаємозалежність між ними, залучити учнів до активного навчання, адже завдяки організації STEM-навчання із застосування даної освітньої моделі, молодші школярі вчать ся ідентифікувати проблему, ставити питання, розв'язувати та пояснювати їх на основі проведених досліджень з подальшим самооцінюванням власної дослідницької діяльності [3].

Модель BSCS 5E базується на конструктивістському підході до навчання та включає п'ять послідовних етапів: залучення, дослідження, пояснення, розширення та оцінювання.

Етап 1. Залучення (Engage) - перший етап у процесі навчання за моделлю 5E. Його мета – привернення уваги учнів та їх зацікавлення певною темою чи проблемою.

Етап 2. Дослідження (Explore). На цьому етапі учні мають можливість поглибити розуміння теми або проблеми. Їхнє завдання – дослідити детальніше явища, які зацікавили, та спробувати зрозуміти, що стоїть за цими явищами. Учні формують запитання та припущення/гіпотези. Визначаються ключові поняття теми, які необхідно дослідити практично.

Етап 3. Пояснення (Explaine). Мета цього етапу – вибудувувати точне розуміння теми учнями. Цього можна досягти за допомогою уточнення термінів та понять, використання додаткових джерел інформації та створення можливості для учнівства висловлювати думки та ідеї. Якщо ж учні не можуть зрозуміти тему самостійно, потрібно надати їм зрозумілі пояснення та підказки.

Етап 4. Розроблення (Elaborate). На цьому етапі учні застосовують свої знання та розуміння на практиці, стикаються з новими ситуаціями, де необхідно використовувати знання, набуті на попередніх етапах. Етап передбачає розв'язання навчального завдання, проблемного питання, життєвої ситуації чи моделювання об'єктів/процесів/явищ. Здобута попередньо інформація використовується учнями для формулювання нових припущень/гіпотез та їх перевірки на основі проведення нових досліджень.

Етап 5. Оцінювання (Evaluate) На етапі оцінювання відбувається представлення результатів дослідження, зіставлення гіпотез з висновками, основна увага зосереджується на перевірці розуміння та вмінь, отриманих на попередніх етапах [3, 4].

У цілому, освітня модель "5 E" забезпечує простий, але ефективний спосіб конструювання проєктної діяльності, STEM-уроку, заснованого на дослідженні. У порівнянні з традиційними моделями викладання, освітня модель "5 E" надає розширені можливості для проведення учнями дослідження під час уроку або циклу уроків, є гнучким підходом, який може бути адаптований до різних стилів навчання, здібностей та інтересів учнівства, сприяє розвитку критичного мислення, навичок розв'язання проблем та ухвалення рішень, забезпечує зв'язок з реальним світом та допомагає бачити і зрозуміти як наука, технології, інженерія та математика застосовуються в реальному житті.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) (№ 960-р). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#n8>.

2. Мірча Н. Зміст і напрями організації освітнього процесу із запровадженням STEM-навчання задля формування компетенцій учнів. *Наук. зап. Малої акад. наук України. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. НАН України, Нац. центр "Мала акад. наук України"*. 2019. Вип. 15. С. 50–55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/snjasu_2019_15_11.

3. Потапенко І. STEM-освіта в початковій школі: від навчальної моделі до реального уроку. І. Потапенко; за заг. ред. О. Елькін, О. Масалітіна; упорядкув. К. Ремез. Електронне видання. Київ: ГО "EdCamp Ukraine", 2023. 300 с.

4. Bybee R. W. Using the BSCS 5E Instructional Model to Introduce STEM Disciplines. URL: <https://www.proquest.com/openview/392f0dc54e46d73a943efca09f664cf9/1?pq-origsite=gscholar&cbl=41736>.

Коннова О. Г.,

УДК 37.09:330.1

вчитель математики та інформатики,
Херсонський навчально-виховний комплекс
"Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня
школа I-III ступенів" № 33 Херсонської
міської ради, м. Херсон

ІНТЕГРАЦІЯ МАТЕМАТИКИ, ІНФОРМАТИКИ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В НУШ: ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ОСВІТИ

Сучасний світ стрімко змінюється під впливом новітніх технологій, таких як штучний інтелект, фундаментом якого є математика та інформатика. Без знання цих наук не було б можливості створювати інтелектуальні системи, які можуть обробляти дані, приймати рішення та виконувати завдання. У зв'язку з цим вважаємо необхідним проаналізувати місце інтеграції математики, інформатики та ШІ в сучасній освіті.

Разом з тим вважаємо обов'язковою умовою врахувати зміни, яких сьогодні зазнає українська система освіти. Педагоги Л. Петухова та А. Волянчук зазначають, що "до таких чинників змін належать запровадження дистанційного та змішаного навчання через світову пандемію Covid-19, а також перепони у здійсненні ефективного освітнього процесу через повномасштабну війну російських загарбників на території України та, як наслідок, нерівномірний доступ учнів до освітніх послуг" [3, с. 223-224]. Саме перешкоди у здійсненні освітнього процесу стали каталізаторами цифровізації суспільства, пристосування

до нових форматів взаємодії і для учнів, і для вчителів. В даному контексті врахуємо вимоги концепції Нової української школи, яка ставить перед собою завдання дати учням не лише знання, а й навички, необхідні для життя в 21 столітті, зокрема – технологічні компетентності [5].

В умовах нерівномірного доступу учнів до освітніх послуг саме технологічні компетентності стали ключовими для реалізації дистанційного формату навчання (як синхронного, так і асинхронного). У формулі НУШ також зазначено, що інструментом успіху сучасної шкільної освіти має стати "наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі та управлінні закладами освіти і системою освіти" [5]. На нашу думку, це на пряму пов'язано зі знаннями учня з математики та інформатики.

Отже, на нашу думку, інтеграція математики, інформатики та ШІ в НУШ може стати тим інноваційним підходом до освіти, який допоможе учням краще підготуватися до майбутнього.

Науковиця Т.Кістін зазначає, що "в умовах війни застосування цифрових засобів, а особливо використання штучного інтелекту у побуті, професійній діяльності та особистісному розвитку є незаперечним" [2, с.202]. Цей коментар є підтвердженням особливої актуальності використання штучного інтелекту у роботі з дітьми, зокрема в освітньому процесі школи.

За результатами аналітики сучасних освітніх трендів 2023 року, одним з найперспективніших напрямів є синтез віртуальної реальності, доповненої реальності та штучного інтелекту [1]. Автори ТОП-7 освітніх трендів стверджують, що "ці технології проникають буквально в усі сфери нашого життя, зокрема і в освітню" [1]. На нашу думку, вище зазначені аргументи унеможливають ігнорування педагогами важливості вивчення та застосування сучасних технологій.

Вважаємо необхідним виявити переваги, які надає інтеграція математики, інформатики та ШІ в НУШ:

1. Підвищення мотивації та зацікавленості учнів: власне використання інтерактивних методів навчання та новітніх технологій, таких як ШІ, робить уроки математики та інформатики більш цікавими та захоплюючими; учні можуть застосовувати ШІ на практиці, вирішуючи реальні проблеми.

2. Розвиток STEM-компетентностей: інтеграція математики, інформатики та ШІ дає можливість учням розвивати STEM-компетентності, а також – критичне мислення, креативність, навички вирішення проблем, комунікацію. Колектив авторів під керівництвом Н. Поліхун визначає STEM, як "сучасну освітню парадигму в розв'язанні питань освітньої політики та формування навчальних програм на основі інтеграції природничо-математичних дисциплін і технологій, зокрема ІКТ" [4, с.6].

3. Підготовка до майбутнього: знання та навички, які отримують учні в процесі інтеграції математики, інформатики та ШІ, будуть необхідними їм для успішного життя та професійного становлення в майбутньому.

Разом з тим хочемо визначити виклики, що постають перед системою освіти у процесі інтеграції математики, інформатики та ШІ в НУШ:

1. Необхідність перепідготовки вчителів;

2. Необхідність оновлення матеріально-технічної бази (сучасне обладнання, програмне забезпечення та доступ до Інтернету);

3. Необхідність методичного забезпечення (методичні рекомендації та посібники для вчителів, які допоможуть їм впровадити інтеграцію математики, інформатики та ШІ в НУШ).

Науковиця Т. Кістін наголошує на потребі використання можливостей "освітніх платформ, що пропонують вбудований штучний інтелект для вирішення дидактичних та методичних завдань" [2, с.204], що є важливим у процесі розробки програм підготовки майбутніх вчителів, а також під час створення посібників та методичних рекомендацій.

Отже, інтеграція математики, інформатики та штучного інтелекту в НУШ – це перспективний напрямок розвитку освіти, який має значний потенціал для підготовки учнів до життя в 21 столітті, їх успішного навчання та професійного становлення. Зазначимо, що для успішної реалізації такої інтеграції необхідна співпраця Міністерства освіти і науки України, вчителів, методистів, викладачів педагогічних факультетів, батьків та представників ІТ-сфери. Ця кооперація дозволить створити умови для того, щоб всі учні НУШ мали доступ до якісної освіти, незалежно від місця проживання та матеріального стану. Ми вважаємо інтеграцію математики, інформатики та штучного інтелекту в НУШ інвестицією в майбутнє України, як процвітаючої та успішної держави.

Список використаних джерел

1. 7 освітніх трендів 2023 року. URL: <https://naurok.com.ua/post/7-osvitnih-trendiv-2023-roku> (дата звернення: 14. 02. 2023).

2. Кістін Т. М. Штучний інтелект як інструмент роботи вчителя в умовах війни та дистанційної освіти. XIV International Scientific and Practical Conference "People and the world: global problems of human development", December 18-20, 2023, Prague, Czech Republic, С.202-205.

3. Петухова Л.Є., Волянчук, А.С. Особливості розвитку сталої мотивації учнів початкової школи в умовах модернізації освітнього середовища. Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи в контексті євроінтеграції : зб.

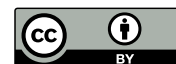
матер. Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (Івано-Франківськ, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 19-20 травня 2022 р.), Івано-Франківськ, С.223-228.

4. Поліхун Н.І., Постова К.Г., Сліпухіна І.А., Онопченко Г.В., Онопченко О.В. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів: методичні рекомендації. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. 80 с.

5. Формула Нової української школи. URL: <https://nus.org.ua/about/formula/> (дата звернення: 18. 02. 2023).

Лихопій Л.,
здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
КЗВО "Барський гуманітарно-педагогічний
коледж імені Михайла Грушевського", м. Бар

УДК 371.32:371.381:373.3(045)

СИСТЕМА ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ОСНОВАМИ ХУДОЖНЬОЇ ОБРОБКИ ПАПЕРУ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [7, с. 5]. Особлива роль у початковій школі належить урокам трудового навчання, тому що трудова діяльність дітей молодшого шкільного віку організовується, в першу чергу, на уроках трудового навчання відповідно до нової навчальної програми.

Процес залучення школярів до різноманітних педагогічно організованих видів суспільно корисної праці відбувається з метою передання їм певного виробничого досвіду, розвитку в них творчого практичного мислення, працьовитості й свідомості людини [5, с. 27].

Серед різноманітних видів трудової діяльності школярів на уроках трудового навчання в сучасній початковій школі є робота з різноманітними матеріалами, серед яких – робота з папером та картоном. Дана проблема була об'єктом методологічних досліджень таких науковців та практиків як Є. А. Антонович,

С. Ю. Афонькін, О. Ф. Ботюк, І. М. Веремійчик, В. В. Вигонів, В. В. Гончар, Н. Ю. Гуляєва, М. А. Гусакова, Н. В. Гуцол, Р. В. Захарчук-Чурай, Н. П. Котелянець, Л. О. Осадчук, В. К. Сидоренко, М. С. Станкевич, В. П. Тименко, С. К. Трач, М. В. Федоренко, В. І. Хорунжий, Н.О. Циро тощо.

В контексті актуальності окресленої проблеми важливим є вивчення системи ознайомлення молодших школярів з основами художньої обробки паперу на уроках трудового навчання.

Метою технологічної освітньої галузі є формування компетентностей в галузі техніки і технологій та інших ключових компетентностей, здатності до зміни навколишнього світу з використанням засобів сучасних технологій без заподіяння йому шкоди, до використання технологій для власної самореалізації, культурного і національного самовираження [6].

Згідно Державного стандарту початкової загальної освіти зміст галузі "Технології" визначається за такими змістовими лініями як: ручні техніки обробки матеріалів, технічна творчість, декоративно-ужиткове мистецтво, самообслуговування та ознайомлення з інформаційно-комунікаційними технологіями [6].

В підручнику для 1-го класу І.М. Веремійчик, В.П. Тименко [1] є окремий розділ "Робота з папером", в ході опрацювання матеріалів якого учні знайомляться із папером (матеріал для письма, друку, малювання, виготовлення шпалер тощо), видами паперу (письмовий, альбомний, газетний, друкарський; кольоровий, напівпрозорий – кальку), копіювальний), виробами з паперу (скручуванні, згинанні, розриванні, склеюванні, складанні, різанні паперу), властивостями паперу (папір згинається, папір легкий, папір можна фарбувати, папір м'який, його можна зібгати), технікою рвання паперу, технікою різання паперу, шаблонами та трафаретами, складанням і згинанням паперу, симетрією в природі, виконують практичні роботи "Закладка", "Досліджуємо властивості паперу", "Рвана аплікація", "Краєвид зі рваного паперу", "Працюємо із шаблонами і трафаретами", "Кольорові метелики", "Вправний олівець".

Учні працюють над аплікацією з паперу, виконують практичні роботи "Аплікація-пейзаж", "Аплікація-натюрморт", "Рибки декоративні", "Тепле сонечко", "Пейзаж "хмаринка"".

За підручником для 2-го класу І.М. Веремійчик, В.П. Тименко [2] в ході опрацювання матеріалів розділу "Робота з папером" учні продовжують знайомитися із папером та картоном, їх видами та властивостями, паперовими об'ємними фігурами, графічною грамотою, виконують практичні роботи "Сонечко і соняшник", "Летюча тарілка", "Листівка з картону", "Квітка з шестикутника", "Іграшка-сюрприз", "Годівнички", "Іграшкове крісло", "Ялинкові прикраси".

В розділі "Народні ремесла" є інформація про оригамі й витинанку. Учні виконують практичні роботи "Паперові квіти", "Самохід", "Запускаємо планер", "Котик-ласунчик", "Серветки-витинанки", "Писанка-витинанка", "Фігурки із цифр-витинанок", "Букви-витинанки", "Витинанки "Сніжинки"", "Стрічкова витинанка "Хоровод ялинок"". В розділі "Макетування і моделювання" учні знайомляться із макетуванням із різних матеріалів, зокрема, із паперу чи картону, виконують практичні роботи "Міні-місто", "Макет хати", "Макетування із сірникових коробок".

За підручником для 3-го класу І.М. Веремійчик, В.П. Тименко [3] учні продовжують знайомитися із витинанкою, історією оздоблення ними українських осель, видами витинанок (фігурки, розетки, дерева, стрічки, шпалери, фіранки, серветки, іграшки), матеріалами та інструментами для витинання), виконують практичні роботи "Витинанка і аплікація "Янголи"", "Витинанка "Килимок"", "Витинанки до свята професій". Вперше учні знайомляться із технікою мозаїчного торцювання (створення зображень і предметів за допомогою об'ємних торцівок з паперу), матеріалами та інструментами для мозаїчного торцювання, створюють мозаїчні композиції. Декілька уроків присвячено квілінгу, інструментам для квілінгу, техніці виконання квілінгу, базовим формам квілінгу, виконанню практичних робіт "Ходить гарбуз по городу", "Знаки Зодіаку". Продовжуючи знайомитися із оригамі, учні виконують практичні роботи "Краб", "Технічні конструкції", "Білий птах".

За підручником для 4-го класу І.М. Веремійчик, В.П. Тименко [4] окремим розділом є розділ 2 "Дизайн середовища", в межах якого учні: виконують практичну роботу "Конструювання рухомих іграшок з картону і фанери" (акробата, лебідя-гойдалки, іграшки-сюрприза, веселкаррика, змійки); продовжують знайомитися із витинанкою, виконують практичні роботи "Голуб-янгол (витинанка і складання)", "Сюжетні витинанки"; продовжують знайомитися із оригамі, технологією створення квіткових композицій, виконують практичні роботи "Метелик", "Кетяг калини. Декоративні квіти".

Загалом ми дійшли висновку, що методика робіт з папером і картоном в школі має свою особливість, специфічність у підборі технологій, матеріалів, інструментів. Знання основ теорії та практики цього виду робіт учителем дозволяє йому грамотно планувати, творчо будувати педагогічний процес.

Список використаних джерел

1. Веремійчик І. М., Тименко В. П. Трудове навчання: підручник для 1-го класу загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Видавництво: Генеза, 2012. 111 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/17-trudove-navchannya-timenko-veremychuk-1-klas.html>.

2. Веремійчик І. М., Тименко В. П. Трудове навчання: підручник для 2-го класу загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Видавництво: Генеза, 2012. 160 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/43-trudove-navchannya-veremychik-timenko-2-klas.html>.

3. Веремійчик І. М., Тименко В. П. Трудове навчання: підручник для 3-го класу загальноосвітніх навчальних закладів. К.: "Генеза", 2014. 104 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/82-trudove-navchannya-veremychik-timenko-3-klas.html>.

4. Веремійчик І. М., Тименко В. П. Трудове навчання: підручник для 4-го класу загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Видавництво: Генеза, 2015. 103 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/680-trudove-navchannya-veremychik-timenko-4-klas.html>.

5. Волкова Н. П. Педагогіка : посібник. К. : Академія, 2001. 157 с.

6. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/87-2018-p>.

7. Початкова освіта : Методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі типової освітньої програми для 1 класів закладів загальної середньої освіти; типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти (О. Я. Савченко); методичні коментарі провідних науковців Інституту педагогіки НАПН України щодо впровадження ідей Нової української школи в початковій освіті. К. : УОВЦ "Оріон", 2018. 160 с.

Логінова Н. А.,
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Східноукраїнський національний
університет ім. В. Даля, м. Київ

УДК 373.3/5.091.12

РОЗВИТОК ПРОЄКТУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛІВ У СИСТЕМІ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Українська освіта сьогодні перебуває не тільки на етапі реформування, але й в період дії воєнного стану. Ті трансформації, які були заплановані у шкільництві Міністерством освіти і науки України, реалізуються сьогодні з титанічними зусиллями освітян у закладах загальної середньої освіти. Впровадження концепції розвитку освіти передбачає актуалізацію її змісту, визначення важелів впливу на становлення особистості вчителя, як

повноправного суб'єкта і проєктувальника сучасного освітнього простору, спрямованого на навчання й виховання здобувачів освіти, які вміють творчо та креативно мислити, самостійно розв'язувати проблеми, прагнуть змінити своє життя й позитивно вплинути на незалежне та успішне майбутнє своєї країни.

Освітні заклади зобов'язані створювати безпечне та комфортне середовище для здійснення процесу навчання, виховання та розвитку кожної дитини з урахуванням її індивідуальних можливостей. З огляду на це, основним завданням закладів освіти є орієнтація на успішне оволодіння кожним здобувачем освіти ключовими компетентностями, вироблення професійної конкурентоспроможності, здатність до моделювання проєктів та життєвих стратегій.

Заклад загальної середньої освіти – це провідний соціальний інститут, після навчання у якому ми отримуємо знання, практичні навички та вміння, в якому формуються профорієнтаційні погляди та стійка громадянська позиція. Перші випускники Нової української школи стануть прикладом всебічно розвинених, психічно та емоційно стійких, свідомих молодих людей з "цілісним науковим світоглядом, загальнонауковою, загальнокультурною, технологічною, комунікативною і соціальною компетентностями" [2].

Осередки Нової української школи є однією з ключових ініціатив, які мають на меті змінити підхід до навчання в Україні. Вони створені з метою забезпечення учнями зручної та зрозумілої освіти, що сприятиме їхньому розвитку та успіху в майбутньому [1].

Формування проєктувальної компетентності тісно пов'язана з розвитком інклюзивної та здоров'язбережувальної компетентностей. На нашу думку, сучасний освітній простір має бути створений на засадах рівності, доступності та безбар'єрності.

За результатами експериментального дослідження, на основі систематичного спостереження за освітньою діяльністю, маємо змогу узагальнити, що одноосібна робота не призведе до позитивного результату компетентнісного становлення педагогів, лише співпраця з колегами у професійних спільнотах, систематичне підвищення кваліфікації, атестація педагогічних працівників та активна участь у методичній роботі закладу можуть стати запорукою успішного розвитку компетентностей учителя. Методична робота в закладі загальної середньої освіти – це структурований процес над планом та реалізацією якого працює увесь педагогічний колектив.

Як зазначає у своїй статті Л. П. Майданюк: "Методична робота в сучасному її розумінні є цілісною педагогічною системою, яка розвивається сама й забезпечує професійний розвиток педагогів, здійснює супровід освітніх практик, закладів, інновацій і сприяє тим самим розвитку освіти загалом. У педагогічній

літературі накопичено чималий досвід організації та управління методичною роботою в школі. Існують і системні дослідження, і опис окремих аспектів діяльності з досвіду роботи. І кожен навчальний заклад обирає, а точніше, створює особисту систему науковометодичної роботи, орієнтуючись як на наукові дослідження, так і на досвід колег" [3, с. 79].

У закладі загальної середньої освіти організація методичної роботи визначається та регулюється законодавчими актами, а саме: Законами України, постановами Кабінету Міністрів України, Наказами та Листами МОН України [4].

На думку М. М. Фіцули: "У процесі методичної роботи здійснюються підвищення наукового рівня вчителя, його підготовка до засвоєння змісту нових програм і технологій їх реалізації, постійне ознайомлення з досягненнями психолого-педагогічних дисциплін і методик їх викладання, вивчення і впровадження у шкільну практику передового педагогічного досвіду, творче виконання перевірених рекомендацій, збагачення новими, прогресивними й досконалими методами і засобами навчання, вдосконалення навичок самоосвітньої роботи вчителя, надання йому кваліфікованої допомоги з теорії та практичної діяльності" [6, с. 414].

Питання організації методичної роботи у закладі загальної середньої освіти також досліджували Т. Десятов, І. Жерносек, І. Зязюн, А. Кузьмінський, Н. Ничкало, М. Фіцула.

Отже, методичну роботу у закладі загальної середньої освіти можна визначити як єдину педагогічну систему, що об'єднує педагогічний колектив для визначення та вирішення поставлених проблем, включає усіх до планування, пошуків шляхів та реалізації поставлених цілей, регулюється законодавчими актами та спрямована на супровід освітніх практик на науковому підґрунті.

Розвиток проєктувальної компетентності учителя являє собою професійно-особистісну якість, що заснована на знаннях, уміннях, особистісному досвіді, ціннісних орієнтаціях учителя, співпраці з колегами, учнями та батьками, які сприяють ефективній підготовці для створення осередків навчання та виховання у освітньому процесі.

Таким чином, компетентність є інтегральною характеристикою конкурентоспроможної особистості, яка характеризує людину як суб'єкта певної діяльності, а розвиток здібностей дає можливість кваліфіковано виконувати роботу, приймати рішення в проблемних ситуаціях, планувати та виконувати дії, що призводять до раціонального й успішного досягнення поставлених цілей. [5]

На етапі формування проєктувальної компетентності вчителя основну роль повинна відіграти правильно спланована методична робота. Чітко поставлена

мета, завдання та складений план будуть сприяти розвитку проєктувальної компетентності вчителів закладу загальної середньої освіти. Важливу роль також відіграє педагогічне партнерство та участь батьків, які є учасниками освітнього процесу. У співпраці з адміністрацією закладу за сприяння відділу освіти та органів місцевого самоврядування можна розраховувати на організацію безпечного освітнього середовища. Розвиток проєктувальної компетентності дасть учителю можливості організувати та вдосконалювати, оздоблювати та урізноманітнювати освітнє середовище.

Сучасна модель організації освітнього середовища – якісно нове явище, яке слугує "плацдармом" для розвитку різних типів мислення та реалізації найпрогресивніших освітніх концепцій і методик. Теоретичні аспекти моделі формування проєктувальної компетентності, створеної нами, були досліджені в розрізі методичної роботи закладів загальної середньої освіти, шляхом вивчення педагогічного досвіду та систематичним спостереженням за здійсненням освітнього процесу. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в проведенні серії педагогічних семінарів на базі закладів загальної середньої освіти Вінницької міської територіальної громади, перевірці ефективності організації безпечного освітнього простору та аналізу якості комплектування осередків Нової української школи.

Список використаних джерел

1. Інформаційно-аналітичний портал Нової української школи. Осередки НУШ [Електронний ресурс] – URL: <https://nus.org.ua/oseredky-nush>.
2. Концепція Загальної середньої освіти. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v_5-2290-01.
3. Майданюк Л. П. Методична робота в закладі загальної середньої освіти: від форм організації до пріоритетів. Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2017-2018 рр. (16-17 травня 2019). URL: <http://jpv.s.donnu.edu.ua/article/view/7225>.
4. Методичний поради́ник: організація та зміст освітнього процесу у 2022-2023 навчальному році : електронний інформаційно-методичний збірник. за заг. ред. Н. М. Бендерець, О. В. Матушевської. Біла Церква: КНЗ КОР "Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів". 2022. URL: https://base.kristti.com.ua/?page_id=8658.
5. Семенець Л. М. Педагогічна компетентність викладача як умова формування професійної компетентності майбутнього вчителя. Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. 2010. № 53. 183–186 с.

6. Фіцула М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ: Видавничий центр "Академія". 2002. 414 с. URL: http://odnrobivka.edu.kh.ua/Files/downloads/Fitsula_M_M_-_Pedagogika_Alma-mater_-_2002.pdf.

Лукіна Т. О.,

УДК 37.07:005.95/.96

д-р наук з держ. упр., професор,
головний науковий співробітник
відділу моніторингу та оцінювання
якості загальної середньої освіти,
Інститут педагогіки Національної академії
педагогічних наук України, м. Київ

ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКІВ ШКІЛ ЯК СКЛADOVA MEХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Забезпечення якості освіти на всіх рівнях (макро-, мезо- та мікрорівні – рівні окремого закладу освіти, зокрема закладу загальної середньої освіти) означає реалізацію системних дій, спрямованих на мобілізацію всіх необхідних ресурсів і засобів для створення умов, що сприяють систематичному і неухильному вдосконаленню освітніх та управлінських процесів. Успішне функціонування механізму забезпечення якості освіти як "сукупності властивостей і характеристик освітнього процесу, які надають їм здатність задовольняти освітні потреби споживачів освітніх послуг" [13], передбачає широке застосування процедур оцінювання різноманітних процесів і складових освітньої системи, професійної та навчальної діяльності всіх учасників освітнього процесу, зокрема керівника закладу освіти, та отриманих результатів, насамперед, успішності навчання учнів [5]. На інституційному рівні ефективність діяльності із забезпечення якості освіти значною мірою визначається дієвістю сформованої закладом освіти моделі самооцінювання (внутрішньої оцінки) освітніх і управлінських процесів [10; 11], готовністю і здатністю учасників освітнього процесу (керівників і вчителів) до проведення об'єктивної та адекватної самооцінки [12, с. 13-27].

Професійна діяльність керівника закладу загальної середньої освіти як об'єкт оцінки є досить багатоплановою, має певні специфічні особливості, зокрема об'єкт і предмет праці, обстановка, умови праці та відпочинку тощо, а

також спричинює суттєвий вплив на різні напрямки функціонування освітнього закладу. Незважаючи на це, упродовж останніх десятиліть увага дослідників в основному зосереджувалася питаннях оцінки вчителів [1; 4], у той час, коли проблема оцінки професійної діяльності директорів шкіл значною мірою стосувалася з'ясуванню концептуальних питань процедури оцінювання та розробці валідних інструментів [7].

Центральне місце в структурі професійної діяльності керівника школи займає управлінська діяльність (менеджмент), яка вирізняється своєю метою, засобами і методами реалізації, спрямована на виконання певних функцій (управлінських, або трудових відповідно до "Професійного стандарту діяльності керівника/директора [15]) та проявляється у спричиненні цілеспрямованого впливу на об'єкт управління – освітнє середовище, педагогів, освітні процеси, систему відносин між членами колективу та зовнішнім середовищем тощо [8].

Оцінювання різноманітних освітніх та управлінських процесів та професійної діяльності керівника закладу загальної середньої освіти як невід'ємна складова контролю, як функція управління, являє собою процес формування висновку, ціннісного судження про той чи інший об'єкт оцінки, про міру досягнення поставленої мети. Цей висновок насамперед має бути спрямований на визначення якості, цінності, соціальної значущості, вагомості об'єкту оцінки, визначення раціональності використання засобів і ресурсів. У цьому контексті оцінювання професійної діяльності керівника закладу загальної середньої освіти варто розглядати як спосіб визначення результативності та ефективності реалізації ним управлінських функцій і здійснення управлінського впливу, а у кінцевому рахунку – якості досягнутого результату (успішності навчання учнів). Інакше кажучи, оцінка якості професійної (управлінської) діяльності директора школи виступає оцінкою дієвості наявного механізму забезпечення якості освіти в освітньому закладі.

Однак, лише коректно і грамотно організоване оцінювання професійної діяльності керівника школи дає можливість своєчасно виявляти недоліки у реалізації управлінських дій директора, нестачу в нього тих чи інших професійних знань і навичок, що, безумовно, позитивно впливає на успішність функціонування механізму забезпечення якості освіти закладу загальної середньої освіти.

Процедури оцінювання професійної діяльності керівників шкіл у країнах Європи, США, Канаді, деяких країнах Тихоокеанського регіону широко використовуються в контексті визначення ефективності впливу стилю і методів управління директора (його лідерства) на успішність навчання учнів, поліпшення морально-психологічного клімату [2;3] та освітнього середовища закладу освіти,

а також на професійний розвиток вчителів та самовдосконалення самого керівника [6] відповідно до освітніх цілей та поставлених завдань. Варто наголосити, що в деяких зарубіжних моделях оцінювання професійної діяльності керівників шкіл передбачено тривале спостереження уповноваженими особами (суперінтендантами) за функціонуванням закладу освіти, способами обговорення проблем і прийняття рішень, участю батьків в освітньому процесі та ін., під час якого визначаються реальні проблемні зони і оцінюється результативність дій (впливу) керівника щодо усунення виявлених недоліків. Для більшості країн властиве використання спеціально розробленого інструментарію (анкет, тестів), методів та критеріїв оцінки. Зокрема досить популярним є використання методу вирішення професійних ситуативних завдань, проблемних ситуацій, причому на практиці, а не теоретично.

В Україні процедури оцінювання професійної діяльності керівників закладів загальної середньої освіти здійснюються в межах атестації педагогічних працівників з метою встановлення відповідності займаній посаді [14], а також під час конкурсу (обрання) на посаду директора школи, та опосередковано під час проведення інституційного аудиту. Відсутність надійного інструментарію та чітко визначеного алгоритму проведення оцінювання керівника школи у кожному із зазначених випадків не лише створює підстави для проявів корупційних дій та інших зловживань з боку зацікавлених осіб, руйнує механізм забезпечення якості освіти, принцип довіри і справедливості оцінювання та позбавляє директора закладу загальної середньої освіти необхідності вдосконалювати навички самооцінювання якості й результативності власної управлінської діяльності та ефективності розвитку освітнього закладу.

Список використаних джерел

1. Anderson, L. M., & Turnbull, B. J. (2016). Building a stronger principalship: Volume 4: Evaluating and supporting principals. *Policy Studies Associates*. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED570471.pdf>.
2. Bogler R. The Influence of Leadership Style on Teacher Job Satisfaction. *Educational Administration Quarterly*. 2001. № 37(5). Pp. 662-683. <https://doi.org/10.1177/00131610121969460>.
3. Cerit Y. The Effects of Servant Leadership Behaviours of School Principals on Teachers' Job Satisfaction. *Educational Management Administration & Leadership*. 2009. № 37(5). Pp. 600-623. <https://doi.org/10.1177/1741143209339650>.
4. Clifford M., Ross S. Rethinking principal evaluation: A new paradigm informed by research and practice. *National Association of Elementary School Principals; National Association of Secondary School Principals*, 2012. <https://www.naesp.org/sites/default/files/PrincipalEvaluationReport.pdf>.

5. Donaldson M., Mavrogordato M., Dougherty S.M., Al Ghanem R., Youngs P. Principal evaluation under the elementary and secondary Every Student Succeeds act: A comprehensive policy review. *Education Finance and Policy*. 2021. № 16(2). Pp. 347–361. https://doi.org/10.1162/edfp_a_00332.
6. Fenton B., Kelemen M., Norskog A., Robinson D., Schnur J., Simmon, M., Taliaferro L. Evaluating principals. *Balancing accountability with professional growth*, 2010. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED532073.pdf>.
7. Grissom J.A., Blissett R.S. L., Mitani H. Evaluating school principals: Supervisor ratings of principal practice and principal job performance. *Educational Evaluation and Policy Analysis*. 2018. № 40(3). Pp. 446–472.
8. Grissom J.A., Egalite A.J., Lindsay C.A. How principals affect students and schools: A systematic synthesis of two decades of research. New York: The Wallace Foundation, 2021. <https://www.wallacefoundation.org/knowledge-center/Documents/How-Principals-AffectStudents-and-Schools.pdf>.
9. Лукіна Т.О. Вплив посадового статусу керівника школи на об'єктивність оцінювання ним освітніх та управлінських процесів у закладі освіти. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 2. С. 94-106. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-2-94-106>.
10. Лукіна Т.О. Зарубіжні підходи до розроблення моделей самооцінювання закладів загальної середньої освіти. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 2. С.19-30. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-2-19-30>.
11. Лукіна Т.О. Моніторинг якості освіти як інформаційна основа управління освітою в Україні. *Педагогічна і психологічна науки в Україні: у 2 т. / гол. ред. В.Г. Кремень, відп. ред. Н.М. Бібік*. Київ: Педагогічна думка, 2007. Т.2. Дидактика, методика, інформаційні технології С.134–144. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/4131>.
12. Лукіна Т.О. Самооцінювання якості освіти та освітньої діяльності закладу загальної середньої освіти: організаційно-методичний аспект: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2023, 188 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/737856>.
13. Лукіна Т.О. Якість освіти. Енциклопедія освіти / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Юріном Інтер, 2008. С. 1017–1018. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/4146>.
14. Положення про атестацію педагогічних працівників: наказ МОН України від 09 вересня 2022 р. № 805. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1649-22>.
15. Про затвердження професійного стандарту "Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти": наказ Мінекономіки України від 17 вересня 2021 р. № 568-21. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2021/09/22/Nakaz-568-zatverdzh.standartu.keriv.22.09.pdf>.

Олійник Н.,

УДК 378.011.3-556

канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри початкової освіти,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця

Коваль К.,

здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Одним із важливіших завдань сучасної системи виховання є забезпечення розуміння правил та норм взаємин жінок і чоловіків. Роль закладів системи освіти в даному процесі визначена Наказом Міністерства освіти і науки України "Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту" (2009 р.), в якому зазначено, що першочерговим завданням є підготовка навчальних програм, підручників і посібників із урахуванням гендерного підходу у вихованні хлопчиків і дівчат у дусі поваги до прав і можливостей статі та вільного волевиявлення особи [1].

Гендерні аспекти дитинства виступають об'єктом досліджень у галузях психології та педагогіки. У науковій літературі констатуються відмінності між хлопчиками і дівчатками в темпах і якості інтелектуального розвитку, емоційної реактивності, мотивації діяльності й оцінювання досягнень, у поведінці. Кожен індивід має розвиватися як представник конкретної статі. Дитина в процесі соціалізації засвоює комплекс норм, правил, моделей поведінки, що наближають її до прийнятих у суспільстві зразків жіночого або чоловічого, сприяють формуванню відповідних якостей особистості. У такий спосіб, дитина набуває базових гендерних характеристик [5].

Ознайомлення з розробленими теоріями формування гендерної ідентичності та поведінки дає підставу для більш широкого вивчення, осмислення й розуміння цього важливого питання. Сучасна школа має завданням формувати цілісну систему універсальних компетентностей, а також досвід самостійної діяльності та особистої відповідальності учнів. У Концепції Нової української школи, Національній стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі [3] особлива увага приділяється ключовим компетентностям. Гендерна компетентність учнів є істотною складовою системи ключових компетентностей, оскільки сучасна освіта

детермінується орієнтацією на розуміння їх унікальності як представників певної статі, орієнтацію на формування у них гендерної компетентності [2].

Молодший шкільний вік виступає початковим етапом соціалізації дитини, що реалізується в умовах закладу загальної середньої освіти. У молодшому шкільному віці закладаються настанови, ціннісні орієнтації, формуються зміст і структура мотиваційної сфери, статевої самосвідомості, ціннісне ставлення до сім'ї, що впливають на подальше життя чоловіка і жінки. Від своєчасності та повноти виховання культури взаємин статей молодших школярів залежить упевненість дітей у собі, цілісність переживань, стійкість ціннісних настанов, ефективність спілкування з людьми, ділових і сімейних взаємин [5, с. 218].

Хлопчики і дівчатка різні з соціальної, біологічної та психологічної точок зору. У науковій літературі [6] констатуються такі відмінності між хлопчиками і дівчатками: особливості формування пізнавальних функцій, темпів, способів переробки та засвоєння інформації; особливості організації уваги; форми активації емоцій; мотивація діяльності й оцінювання досягнень; поведінка. Хлопчики завжди спрямовані на високі досягнення й покладаються на себе, ніж дівчатка. Відмінністю дівчат є ніжність і лагідність. Дівчат більше пестять, а хлопчиків заохочують за прояв більшої активності. Ще однією відмінністю дитячої поведінки є несхожість способів групової взаємодії у хлопчиків і дівчат [6, с. 154].

Дівчата в групі звертають увагу, перш за все, на те, хто і як до кого ставиться. Вони використовують розмову для посилення згуртованості групи та підтримки добрих відносин. Вони прагнуть бути позитивними і підтримувати шанобливі стосунки з подругами. Для досягнення власних цілей дівчата підвищують рівень згоди в групі, намагаються уникати конфліктів і акцентують увагу на власній перевазі [4, с. 414].

На основі аналізу досліджень науковців нами виділено важливі складові гендеру молодшого шкільного віку:

– здатність ідентифікувати себе з представниками своєї статі (вираження статевої ідентичності). Формування статевої ідентифікації пов'язано з розвитком самосвідомості дитини;

– уміння співвідносити свою гендерну поведінку з поведінкою інших, адекватно оцінювати гендерну поведінку однолітків і свою власну. У молодшому шкільному віці процес статевої ідентифікації включає в себе три аспекти: когнітивний – дитина починає відносити себе до одного з двох статей, набуває уявлення та зміст типової рольової поведінки (Т. Репіна, Д. Ісаєв, І. Кон); емоційний – статеві переваги, інтереси, ціннісні орієнтації, реакції на оцінку, прояв емоцій, пов'язаних з формуванням рис маскулітності та фемінності (Д. Колесов, Л. Семенова); поведінковий – засвоєння типової для статі моделі поведінки (І. Кон, І. Таран);

– знання про "жіночі" і "чоловічі" види діяльності, професії. Присутність жінок у "чоловічій" сфері та чоловіків в "жіночій" часто сприймається як рідкість, як дивина і цьому приділяється підвищена увага як виключення з правил. Розвиток і виховання з урахуванням гендерного підходу передбачає розширення професійних можливостей як для дівчат так і для хлопчиків;

– зовнішні та внутрішні аспекти мужності й жіночності. Формування уявлень про ідеальні образи чоловіка і жінки, розкриття різноманіття культурного змісту чоловічих і жіночих ролей і їх взаємозамінність, створення умов для реалізації ідей гендерної рівності та забезпечення кожній дитині свободи вибору моделі гендерної поведінки, заохочення її індивідуальних інтересів і переваг;

– уявлення про партнерський характер життя в родині. Особливості сім'ї та сімейного побуту, різні події в житті сім'ї й дитини з перших його днів впливають на розвиток особистості дитини і формування його уявлень про партнерські відносини і майбутнього партнера;

– гуманне ставлення до дорослих, однолітків своєї та протилежної статі;

– види гендерних уявлень. Специфіка гендерних уявлень молодших школярів набуває особливого значення в сучасних умовах освіти;

– елементи знань про гендер. Знання про гендер у молодших школярів включає в себе уявлення суб'єкта про свою статеву приналежність, про типових представників своєї та протилежної статі, знання про відмінності між чоловіками і жінками, про соціальні ролі, процес засвоєння норм, правил поведінки, установок, призначення чоловіка і жінки в суспільстві;

– джерела інформації. Формування культури гендерних відносин у молодших школярів може відбуватися через знайомство з національними традиціями та звичаями народів країн, через читання художньої літератури (зі зверненням на специфічні риси поведінки героїв літературних творів, казок, оповідань, віршів), за допомогою колективних бесід із дітьми визначати правила поведінки в суспільстві для чоловіків і жінок;

– ігрова діяльність. Урахування гендерного аспекту при організації ігрової діяльності в початковій школі набуває домінуюче значення тому, що учасниками освітнього процесу є хлопчики і дівчата, дві протилежні статі, які думають, грають, слухають і чують по-різному, отже для гармонійного розвитку кожної дитини необхідно створювати відповідні умови.

Отже, аналіз реалізації гендерного підходу в змісті освіти закладах загальної середньої освіти дозволяє виділити наступні його чинники гендерна нерівність у змісті шкільної навчальної літератури; гендерні стереотипи; форми взаємин у класі, які проявляються в перевазі однієї статі над іншою. У цілому, гендерна проблематика недостатньо відображена в освітніх стандартах, навчальних посібниках, що не дозволяє ефективно виховувати культуру гендерних відносин у молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Впровадження гендерного підходу в систему вищої освіти України: досвід та кращі практики Всеукраїнської мережі осередків гендерної освіти ВНЗ 2012-2014 роки. Регіональне представництво Фонду імені Фрідріха Еберта. Бібліотека. URL: <http://library.fes.de/pdffiles/bueros/ukraine/11251.pdf>.
2. Гендерна освіта в Україні : витоки та історична перспектива. Гендер в деталях – 19 жовтня 2017 р. URL: <https://genderindetail.org.ua/208season-topic/osvita-i-prosvita/genderna-osvitav-ukraini-vitoki-ta-istorichnaperspektiva-134196.html>.
3. Гендерні стандарти сучасної освіти: збірка рек.: у 2-х ч. за ред. О. М. Кікінеджи, В. С. Власова, Л. Б. Магдюк та ін. Київ: ПРООН, 2011. Ч. I. 330 с.
4. Ільїна О. О. Основи культури гендерних відносин молодших школярів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць*. Запоріжжя, 2015. Вип. 40(93). С. 414-421.
5. Олійник Н. А., Імбер В. І., Білик Т. С. Гендерні особливості ціннісних орієнтацій студентів закладів вищої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. Вінниця: ТОВ "Друк плюс", 2022. Вип. 64. С. 217-223.
6. Павлущенко Н. М. Дослідження впливу статево-рольових стереотипів та основних чинників гендерної соціалізації на дітей молодшого шкільного віку. 2011. 219 с.
7. Стратегія гендерної рівності ради Європи на 2018-2023 роки / Council of Europe ; пер. з фр. URL: <https://rm.coe.int/prems-041318-gbr-genderequality-strategy-2023-ukr-new2/16808b35a4>.

Швець Т. Е.,
канд. пед. наук,
заступник директора
з науково-методичної роботи,
Приватна школа "Афіни", м. Київ

УДК 371. 2

СУЧАСНІ ПІДХОДИ В ОСВІТІ У ФОРМУВАННІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ

Резолюція Європейського парламенту стосовно модернізації освіти в Європейському Союзі (2017/2224) [5] акцентує увагу на тому, що для того, щоб молодь могла протистояти викликам, стати активними громадянами та досягти успіху в житті та на ринку праці, а також формувати майбутнє світу, потрібна якісна та інклюзивна освіта, яка здатна надати їм необхідні знання, навички, критичне та автономне мислення, поєднане із демократичними поглядами.

Важливими аспектами європейської політики в освіті є визнання того, що у все більш глобалізованому та цифровому світі необхідні інноваційні та актуальні методи навчання, а також адекватна освітня інфраструктура, яка стимулює творче мислення та залучення учнів до вирішення проблем.

Крім того, важливим визнається те, що зміна освітньої парадигми повинна врівноважувати як підхід, орієнтований на вчителя, так і підхід, орієнтований на учнів, індивідуально адаптований до їх життєвих обставин, а також і підхід, орієнтований на поєднання традиційної та онлайнної моделі навчання, тим самим посилюючи персоналізацію освітнього процесу. Велика увага надається визнанню індивідуальних відмінностей у когнітивних здібностях та особистісних рисах учнів, а також необхідності якомога раніше виявляти та просувати здібності та таланти дитини.

Зарубіжні дослідники наголошують на тому, що досягнення успіху учнями можливо за умов їх розвитку у трьох основних сферах: знання, навички та ставлення. Ця тріада може посилювати одна одну. Взаємодія знань та навичок розвиває в учнів вміння ефективного спілкування та співробітництва, креативність, вирішення проблем, критичне мислення, одночасно розвиваючи такі схильності, як стійкість, допитливість, винахідливість, наполегливість та адаптивність. Розвинені навички та характер у наслідку можуть дозволити учням розширити та поглибити свої знання, відповідно до їх власних інтересів та мотивів, у згоді зі стандартами компетентностей. Щоб забезпечити розвиток у цих трьох сферах для всіх учнів, необхідно організувати такий освітній досвід, який б характеризувався п'ятьма взаємозалежними елементами: активне навчання; соціально включене навчання; індивідуалізоване навчання; відкрита освіта; компетентнісне навчання.

Активне навчання визнає учнів активними учасниками їх власної освіти та залучає їх у розробку свого досвіду, отримання результатів навчання засобами, що відповідають їх рівню розвитку. Активне навчання передбачає, що учнів беруть участь у навчанні через обговорення, дослідження та створення. На уроці учні відпрацьовують навички співпраці, розв'язують проблеми, вирішують складні питання, приймають рішення, пропонують рішення та пояснюють ідеї своїми словами. Своєчасний зворотний зв'язок від учителя чи однокласників має вирішальне значення для активного навчання. Дослідження у сфері педагогіки показують, що включення стратегій активного навчання в освітній процес значно покращують навчальний досвід учнів [9, с. 6479]. Учні мають право вибору та право голосу у своєму освітньому досвіді у міру того, які компетенції вони мають на даний момент. Використовуючи свою внутрішню мотивацію до навчання, кожен учень прагне, зрештою, взяти повну відповідальність за власне навчання.

Соціально включене навчання має свої корені у взаємовідносинах із сім'єю, однолітками, кваліфікованими дорослими та членами спільноти. Воно засноване на соціальній взаємодії. Особлива цінність належить особистому контакту, а також враховує можливість віртуального спілкування. І однолітки, і дорослі визнаються партнерами у навчанні. Соціально включене навчання відіграє важливу роль у навчанні. Взаємодія з іншими людьми виявилася досить ефективною, допомагаючи учням структурувати та систематизувати свої думки. Соціально включене навчання реалізується завдяки різним методикам: взаємне навчання, навчання через навчання інших, навчання через спостереження, навчання через дію та вивчення впливу соціальної взаємодії на навчання [7, с. 3105]. Ці методики перетинаються між собою та є оптимальним способом допомогти учням навчатися. Різні форми спільного навчання можуть створити ідеальні умови соціально включеного навчання.

Індивідуалізоване навчання – це підхід, що використовує власні захоплення, сильні сторони, потреби учня та сім'ї, культури та спільноти, як вмотивованість у розвитку знань, навичок і нахилів. Індивідуалізоване навчання також визнає, що різні учні стикаються з різними проблемами у житті, які виявляються і вирішуються через отримання учнями адекватної підтримки від кваліфікованих дорослих. Індивідуалізоване навчання передбачає наступне: всебічне вивчення особливостей учнів: їхніх потреб, інтересів, здібностей і можливостей; наявність відповідно підготовлених учителів; наявність адаптованих та індивідуалізованих курсів, програм [3, с. 192]. Реалізація індивідуалізованого навчання можлива за умов урахування таких кроків: визначення вчителями поточного рівня знань, умінь і навичок учня; визначення річних цілей учня, які оновлюються не рідше ніж раз на рік; відстеження прогресу (має бути зрозуміло, як саме вимірюватиметься прогрес у досягненні цілей учня, наприклад, це може бути регулярне тестування чи звіти з відгуками вчителів) [8, с. 173].

Відкрита освіта визнає, що навчання відбувається багато разів і в багатьох місцях та навмисно використовує його експансивну природу у розвитку компетенцій учня. Вона створює і повною мірою використовує можливості різних спільнот, умов, часів та форматів. У навчанні, заснованому на компетенціях, кожен учень прагне майстерності у певних галузях знань, навичок та схильностей. Основоположним чинником ідеї особистісного підходу є відкрита освіта, що великою мірою відповідає концепції освіти упродовж усього життя людини. Специфікою відкритої системи освіти є те, що освіта повинна не лише озброювати учнів знаннями, але й, внаслідок постійного і швидкого оновлення знань в нашу епоху, формувати потребу у безперервному самостійному

оволодінні ними, стимулювати творчий підхід до отримання знань впродовж усього активного життя людини (lifelong learning) [2, с. 67]. Відкритість освіти також варто розглядати у контексті інтеграції комунікаційно-інформаційних ресурсів в освітній процес, що забезпечує доступ до будь-якої інформації у світі, взаємодію учасників освітнього процесу (зворотний зв'язок, спільна робота над проектами, іншими завданнями, взаємне інформування); передбачає свободу вибору часу, темпів, місця для навчання, індивідуальну програму навчання і, відповідно, вільний розвиток індивідуальності [1, с. 4]; як середовище гуманних правил та врівноваженого типу спілкування, що надає найбільш повні можливості для особистісного розвитку кожного суб'єкта, простір всіх можливих ресурсів для власного освітнього руху людини [4].

Отже, нові умови породжують не тільки нові вимоги, але і нові засоби, методики і технології педагогічної діяльності, що дозволяють вирішувати поставлені педагогічні проблеми в системі освіти. Сьогодні Україна стала частиною глобального суспільства, сповідує цінності громадянського європейського суспільства, стаючи його повноправним членом, привносить цінності світового співтовариства у власний освітній простір [6, с. 181]. Основна мета – перетворити українську освіту на інноваційне середовище, в якому учні й студенти набувають ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Відкрите навчальне середовище та сучасні мережні інструменти систем відкритої освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 2 : Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. 2010. № 9. С. 9-15.
2. Кулага І. В. Формування єдиного відкритого освітнього простору як провідна тенденція розвитку сучасної системи освіти. "Університетська освіта". 2012. № 2. С. 66 – 68.
3. Лозенко А. Індивідуалізація в умовах традиційної технології навчання: проблеми і перспективи. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія : Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. 2016. Вип. 9(3). С. 191-194.
4. Шульга Л.М. (2014) Модель відкритого освітнього простору ЗНВК "Основа", збагаченого партнерськими відносинами з позашкільними організаціями. URL: virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp15/shulga_stattja.pdf (дата звернення: 10.11.2023).
5. European Parliament resolution of 12 June 2018 on modernisation of education in the EU (2017/2224(INI)) URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0247_EN.html (дата звернення: 16. 08. 2022).

6. Kozibroda, L. V., Kruhlyk, O. P., Zhuravlova, L. S., Chupakhina, S. V., Verzhihovska, O. M. Practice and Innovations of Inclusive Education at School. *International Journal of Higher Education*, 2020. (9), P. 176-186.

7. Okita, S.Y. Social Interactions and Learning. *Encyclopedia of the Sciences of Learning*. Springer, Boston, 2012. P. 3104–3107.

8. Peng H., Ma S., Spector J. M. Personalized adaptive learning: an emerging pedagogical approach enabled by a smart learning environment. *Lecture Notes in Educational Technology*, 2019. P. 171–176.

9. Theobald E. J. Hill M. J., Tran E., Agrawal S. and al. Active learning narrows achievement gaps for underrepresented students in undergraduate science, technology, engineering, and math. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 2020. 117(12), P. 6476–6483.

СЕКЦІЯ 4. ВИЩА ОСВІТА

.....

SECTION 4. HIGHER EDUCATION

Гальчун Н. П.,

УДК 37.013.42

завідувачка навчально-методичного відділу,
КЗВО "Волинський медичний інститут"
Волинської обласної ради, м. Луцьк;
здобувачка третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м. Луцьк

**МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ
МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕДИКІВ**

Вступ. Українське суспільство початку XXI століття зазнає великих випробувань та змін. Євроінтеграційні кроки нашої держав, входження у міжнародний освітній простір, розвиток співпраці з представниками науки, культури, мистецтва, бізнесу по всьому світу висуває перед фахівцями різних галузей вимогу володіння навичками налагодження повноцінного, ефективного спілкування у полікультурному середовищі мовою партнера по спілкуванню. Уже два роки Українська держава перебуває в умовах війни, яку розв'язала росія. Особливим екзаменом на дієздатність та фаховість це стало для медичної сфери. Медики рятують життя військових на полі бою та у шпиталях, надають допомогу постраждалим від ракетних ударів та бомбардувань, надають медичні послуги внутрішньо переміщеним особам в тилу. Окрім володіння клінічним мисленням, високим професіоналізмом у проведенні лікарських маніпуляцій, надання належного компетентного догляду, фахівці-медики виявляють гуманність, співчуття, надають морально-психологічну підтримку, з повагою ставляться до всіх без винятку пацієнтів не залежно від їх національності, культури, мови, цінностей, віросповідання тощо. Сучасний медичний працівник повинен володіти усім комплексом професійних компетентностей, включаючи соціально-комунікативну здатність до ефективної взаємодії з представниками різних народів у полікультурному середовищі. Тобто, міжкультурна компетентність для медика є важливим компонентом його професіоналізму.

Основна частина. Дослідження стосовно проблем міжкультурної компетентності проводили представники міжнародних та вітчизняної наукових шкіл. А. Аненкова, В. Альпакова, Г. Елліс, Т. Наткатяма, О. Оберемко, Л. Павлова, І. Плужник, Е. Роджерс, А. Фантіні вивчали явище міжкультурної компетентності [2, с. 158].

Питання професійної компетентності медичного працівника активно досліджують сучасні українські науковці: С. Александрова, О. Байбакова, І. Бахова, Л. Воротняк, О. Данишенко, Н. Калашнік, Л. Костенко, Т. Пилип, О. Рембрач, М. Стпродуб [2, с. 158] та інші.

Професійна компетентність фахівця медичної галузі стала предметом наукових інтересів українських дослідників: С. Бухальської, О. Голік, Я. Кульбашної, М. Мруги, І. Радзієвської, К. Хоменко, А. Щербакової [2, с. 158].

Значна частина вчених дотримуються думки, що міжкультурна компетентність є інтегративною рисою особистості та включає систему цінностей, ґрунтується на специфічних знаннях і практичних вміннях, необхідних для позитивного розв'язання особистісних і професійних питань у транскультурній взаємодії [4, с. 74].

Представники усіх без винятку професій повинні володіти високим рівнем професіоналізму. Тобто, вони повинні володіти професійною компетентністю. Фахову компетентність медика складають спеціальна медична підготовка, загальна культура, цінності й комунікативна культура [6, с. 82]. Працівникам системи охорони здоров'я традиційно належить активна роль у суспільному житті країни та на міжнародному рівні. Медичний працівник надає кваліфіковану допомогу пацієнтам чи постраждалим налагоджуючи при цьому комунікацію, враховуючи їх культурні, національні, релігійні, територіальні, етнічні, особистісно-психологічні особливості. Проте, існують труднощі та перепони у професійній діяльності пов'язані не з незадовільним рівнем виконання медичних функцій, а з низьким рівнем взаємодії через несформованість комунікативної компетентності комунікаторів-представників різних культур. Необхідними є не лише володіння іноземною мовою та знання країнознавчого характеру, а й вміння та досвід порозуміння з представниками інших культур [1, с. 443]. Зрозуміло, що успішна комунікація фахівців на міжкультурному рівні малоімовірна без володіння учасниками взаємодії полікультурною компетентністю. Тому, наявність даної компетентності у сучасних професіоналів виступає засобом їх конкурентоспроможності на міжнародному ринку праці [5].

Абсолютно очевидною постає потреба формування міжкультурної компетентності фахівця медичної сфери. Важливим інструментом формування інтеркультурної компетентності майбутнього медичного працівника є оволодіння здобувачами освіти освітнім компонентом "Іноземна мова за професійним спрямуванням", яка передбачає комунікативну та культурну спрямованість. Навчальний дисципліна включає великий обсяг матеріалу національно-культурного змісту, інформацію про традиції, бізнес-етикет тощо, у поєднанні чотирьох видів мовленнєвої діяльності: слухання, читання, говоріння, письма.

Після завершення вивчення курсу серед здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти КЗВО "Волинський медичний інститут" було проведено дослідження щодо сформованості компонентів крос-культурної компетентності, яке показало недостатній рівень розвитку полікультурних навичок. Тому до каталогу вибірових компонентів було внесено "Англійську мову в міжкультурній компетентності медичного працівника". Після ознайомлення із силабусом ВК більшість студентів обрали запропоновану дисципліну.

Для забезпечення викладання освітнього компонента на основі силабуса було розроблено кожне аудиторне заняття та навчальний посібник "Англійська мова в міжкультурній компетентності медичного працівника" для організації самостійної роботи здобувачів освіти.

Посібник включає 16 самостійних робіт, тематика яких розроблена у логічній послідовності та є основою для формування транскультурної компетентності здобувачів медичної освіти. Кожна робота складається з викладу матеріалу та завдань для самоконтролю. Завдання містять глосарій до теми з транскрипцією, вправи на закріплення та завдання для контролю.

У ході роботи над посібником були використані матеріали аналізу та узагальнення доробку вітчизняних та зарубіжних учених, результати власного наукового пошуку. Досліджено великий масив інтернет-ресурсів, опрацьовано багато оригінальної професійної літератури. Усього – близько ста джерел.

Теоретичний матеріал містить інформацію про тлумачення понять: "компетенція", "компетентність", "комунікативна культура", "професійна компетентність", "міжкультурна компетентність", "міжкультурна компетентність медичного працівника" [3, с. 12, 13, 16]; інформацію про зародження та розвиток міжкультурної компетентності як наукового напрямку, місце та роль інтеркультурної компетентності медика в його фаховій компетентності [3, с. 21, 27].

Здобувачам освіти надається інформація про звичаї та норми комунікативної культури англомовних країн, особливості ведення там бізнесу, стилю проведення переговорів, етикетні норми ділового та міжособового спілкування, із розробленими завданнями для закріплення та контролю [3, с. 51-53, 56-59]. Усе це допомагає комунікаторам-представникам різних культур адекватно розуміти та сприймати один одного, сприяє розвитку ерудиції, адаптації до іншомовного середовища і в результаті – до полікультурного світу.

Особливої уваги заслуговують так звані "табу". Студентам пропонується матеріал про поширені "табу" англомовного світу, європейських країн та мусульманських народів. Дуже часто незнання культурних "табу" інших країн чи національностей стають "каменем спотикання" під час офіційних прийомів, зустрічей, нарад, навіть в онлайн форматі [3, с. 62-64, 67-71].

Основу крос-культурної компетентності фахівця медичної галузі становлять знання про транскультурні особливості медичної англійської мови, особливості використання лексичних одиниць, конструкцій, їх синонімів, вживання прикметників. Особливо це стосується назв хворіб, закладів охорони здоров'я, медичних адміністративних органів, професій та номенклатури медичних посад, інтеркультурні розбіжності у міжнародному маркетингу лікарських засобів, їх назв та класифікації тощо [3, с. 74-78, 81-85].

Особлива увага приділяється у навчальному посібнику англomовному медичному етикету [3, с. 88-93, 95-97]. Це стосується звертань до представників медичної професії, способів вітання, привернення уваги, прохання про допомогу та відповіді на них.

Усі мовленнєві ситуації передбачають проектування на реальні професійні комунікативні ситуації з відіграванням ролей (ділова гра, метод проектів тощо).

Заключним етапом вивчення вибіркового компонента "Англійська мова в професійній компетентності медичного працівника" передбачено складання заліку, що включає тестування та виконання практичного завдання – командний проєкт на тему професійної комунікативної міжкультурної ситуації. Варто зазначити, що здобувачі освіти діляться на групи за бажання, а теми обираються та розподіляються з ініціативи і зі згоди студентів.

Окрім того, здобувачі освіти погодилися пройти повторне опитування щодо сформованості компонентів крос-культурної компетентності. Середньо зважений показник загальної сформованості компетентності зріс на 28,7 % та становить 79,6% від 50,9 % – перед початком вивчення ВК.

Висновки. Застосування імітаційних методів навчання, звісно, не забезпечує безпосередній контакт з чужою культурою та її представниками-носіями мови. Проте, вони максимально наближають реальні умови, а інформативне якісне наповнення навчального контенту слугує основою для формування міжкультурної компетентності майбутнього медичного працівника.

Таким чином, апробація авторського курсу вибіркового компонента "Англійська мова в міжкультурній компетентності медичного працівника" та розробленого до нього навчального посібника для організації самостійної роботи здобувачів освіти уможливають ефективне формування інтеркультурної компетентності майбутнього фахівця-медика за умови створення сприятливих педагогічних умов, позитивної мотивації студентів і належного фахового рівня викладача.

Список використаних джерел

1. Воронкова Н. Р. Формування міжкультурної компетенції особистості в процесі навчання іноземної мови. *Наукові записки Кіров. держ. пед. ун-ту. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Кропивницький, 2021, № 104 (2). С. 443-447.

2. Гальчун Н. Теоретичне осмислення поняття міжкультурної компетентності в сучасних наукових дослідженнях. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2021. Вип. 35. С.157-163. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/35.32>

3. Гальчун Н. П. Англійська мова в міжкультурній компетентності медичного працівника : навч.-метод. посіб. для орг. самот. роботи здобувачів освіти / Н. П. Гальчун ; КЗВО "Волинський медичний інститут". Луцьк, 2023. 112 с.

4. Коврей Д. Й. (2020). Педагогічне моделювання процесу формування міжкультурної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти в освітньому середовищі коледжів: методичні аспекти. *Інноваційна педагогіка: науковий журнал*. Одеса, 2020. № 25 (2). С. 73-76. Режим доступу: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/25-2.15>.

5. Резунова, О. С. Міжкультурна компетентність як необхідна складова професійної компетентності сучасного фахівця. Науковий огляд. 2021. № 1 (73). URL: <https://orcid.org/0000-0003-3315-0294>.

6. Щербак А. В. Формування полікультурної компетентності у студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Луганськ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Старобільськ, 2015. 357 с.

Гордієнко А. І.,
провідний фахівець відділу обліку
та військової підготовки студентів,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини, м. Умань

УДК 371.32

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Компетентність як важливий елемент навчального процесу являє собою систему, що включає взаємопов'язані та взаємодоповнюючі компоненти, а саме, способи діяльності, особистісні якості, знання, вміння, навички, інтеграція яких дає змогу назвати цей концепт особистісною характеристикою майбутнього вчителя, що дає змогу йому діяти самостійно, брати на себе відповідальність за свою діяльність і власне життя.

Дослідницька компетентність здобувача вищої освіти покликана відкривати його самостійність, духовне та діяльнісне начало, зміцнюючи потребу в знаннях. Динамічні зміни у вищій освіті визначають дослідницьку компетентність майбутніх вчителів як одну з провідних у структурі навчального процесу, що

підвищує її значущість у теперішній час, коли здійснюється перехід від жорсткої системи підготовки фахівців до більш гнучкої, яка дає змогу відчувати зміни у сфері праці, фіксувати їх у різних ситуаціях, орієнтуючись на творчий підхід до освіти. Слід констатувати, що, як педагогічний феномен, поняття "дослідницька компетентність" вивчене недостатньо і потребує глибокого філософсько-методологічного вивчення.

Важливою є думка Л. Базиля, що "в професійній діяльності вчителя дослідницька функція – одна з найважливіших. Сучасні освітні заклади потребують педагога, здатного до інновацій і творчості..." [1, с. 7]. Грунтовне дослідження з проблеми підготовки вчителів до організації науково-дослідницької діяльності здобувачів освіти провела Н. Тягло, аргументуючи, що "сучасний учитель має бути проєктувальником науково-дослідницької діяльності учнів, здійснювати її супровід, розвивати дослідницькі здібності дітей, формувати їх смисловий простір" [7, с. 57].

В свою чергу, П. Нечипуренко виокремлює наступні характеристики дослідницької компетентності:

а) дослідницька компетентність, як і будь-яка інша компетентність, є складним особистісним утворенням, яке може бути схарактеризоване через знання та уміння, необхідні для здійснення та організації дослідницької діяльності, позитивне ставлення до неї та усвідомлення її значущості незалежно від того, виконується вона особисто або спільно;

б) оскільки дослідницька компетентність є інтегральним утворенням, вона може бути описана на різних рівнях: предметному, міжпредметному та загальнометодологічному;

в) дослідницька компетентність, характеризуючи здатність особистості до виконання дослідницької діяльності, може розглядатися за її видами: від навчально-дослідницької на різних етапах її формування у предметних галузях та науково-дослідницької у науковій галузі;

г) формування дослідницької компетентності нерозривно пов'язане із розвитком загально навчальних (академічних) компетентностей, може розглядатися як їх складова та є необхідною умовою для професійного розвитку й самовдосконалення особистості;

д) найвищий рівень сформованості дослідницької компетентності досягається у процесі самостійної творчої дослідницької діяльності [5, с. 15].

На думку О. Мерзликіна, дослідницька компетентність – це особистісне утворення, що проявляється в готовності та здатності до здійснення дослідницької діяльності та включає в себе когнітивний, праксеологічний, аксіологічний та соціально-поведінковий компоненти [4, с. 83]. Продовжуючи цю думку, зауважимо, що у структурі дослідницької компетентності здобувачів вищої освіти теоретичний і операційно-процесуальний компоненти

розглядаються Н. Любчак як базові складові, оскільки знання, на думку дослідниці – це необхідна передумова і інструмент будь-якої практичної діяльності, основа умінь і навичок, а практика відпрацьовує уміння і навички, необхідні для проведення дослідницької діяльності [3, с. 36-37].

Розвиток та ефективність дослідницької діяльності вчителя зростає за таких умов: системність роботи, індивідуально-особистісний підхід, педагогічна взаємодія, співробітництво, співтворчість. На думку науковців, "у самій природі дослідницької компетентності закладено потенціал професійного саморозвитку, професійної кар'єри, причому дослідницька компетентність фахівця виявляється у самовпевненості, у самореалізації, в осягненні сенсу дослідницької діяльності" [2, с. 60]. З огляду на українські реалії та перспективи, науково-дослідницька діяльність вчителя розглядається як засіб його професійного самовдосконалення (В. Темченко), адже "залучення його (вчителя) в пошукову роботу є засобом зростання як власного професіоналізму, так і кваліфікаційного статусу, що впливає на подальшу педагогічну кар'єру. Науково-дослідницьку діяльність слід розглядати як вищу форму самоосвітньої діяльності педагога" [6, с. 456]. Актуальними є міркування про те, що від розвитку дослідницької компетентності вчителя залежить формування дослідницької компетентності учнів. Вивченням цієї проблеми займалися І. Волощук, С. Бабійчук, Ю. Гоцуляк, В. Дунець, Л. Паламарчук, Н. Поліхун, К. Постова, К. Сіпко, В. Тесленко.

Визначають такі напрями досліджень щодо розвитку дослідницької компетентності майбутніх вчителів. Перший напрям – це формування й розвиток дослідницької компетентності майбутніх вчителів в системі підготовки до професійної діяльності відповідно до професійного стандарту "Вчитель закладу загальної середньої освіти" та освітніх програм вишів.

До другого напрямку досліджень віднесемо праці вчених щодо розвитку дослідницької компетентності вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти. Окремо можна виділити напрям розвитку дослідницької компетентності викладачів вищої школи.

Третій напрям – це наукові доробки вчених про організацію дослідницької діяльності вчителів у закладах загальної середньої освіти.

Таким чином, дослідницька компетентність як інтегральна характеристика особистості майбутнього вчителя виявляється в готовності займати активну дослідницьку позицію стосовно своєї діяльності та до себе як суб'єкта. Дана компетентність розширює функції майбутнього педагога, роль і місце в системі освіти, сприяє формуванню інноваційного стилю професійної діяльності, володіючи спеціальними навичками, вміннями та знаннями. Усе це разом допомагає здобувачу вищої освіти вибудувати свою власну траєкторію професійного розвитку, спираючись на нові форми організації пошукової та впроваджувальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Базиль Л.О. Розвиток літературознавчої компетентності майбутніх словесників у процесі дослідницької діяльності. *Вісник Черкаського університету. Серія "Педагогічні науки"*. Вип. 186. 2010. С. 7-12.
2. Костікова І.І., Дерев'янка Т.Є. Дослідницька культура вчителів у системі методичної роботи школи. Харків : Вид. група "Основа", 2018. Вип. 5 (184). 128 с.
3. Любчак Н. М. Теоретичні аспекти визначення сутності дослідницької компетентності майбутнього вчителя. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. 2013. Вип. 39(4). С. 33-40.
4. Мерзликін О. Наступність та неперервність формування дослідницьких компетентностей старшокласників та студентів. *Наукові записки Кіровоградського ДПУ ім. В. Винниченка*. Кіровоград, 2014. Вип. 6. Ч. 2. С. 81-86.
5. Нечипуренко П. П. Інформаційно-комунікаційні технології як засіб формування дослідницьких компетентностей старшокласників у профільному навчанні хімії : автореф. дис....канд. пед. наук : 13.00.10. Кривий Ріг, 2017. 24 с.
6. Темченко О.В. Науково-дослідницька діяльність учителя як засіб його професійного самовдосконалення. *Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи*. Монографія. Харків. 2020. С. 456-461
7. Тягло Н.В. Підготовка вчителів у системі післядипломної освіти до організації науково-дослідницької діяльності учнів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. 275 с.

Лук'янець Т. Г.,
канд. філол. наук, доцент, завідувач
кафедри української та іноземних мов,
Національний університет фізичного
виховання і спорту України, м. Київ

УДК 811.111'42:791.43

КРОС-КУЛЬТУРНА АДАПТИВНІСТЬ: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА РОЗВИТОК М'ЯКИХ НАВИЧОК ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У СФЕРІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У парадигмі сучасних наукових пошуків оптимального підходу до навчання покоління здорової молоді фокус уваги зміщуються на комплексне дослідження фізичного виховання як поступального і багатостороннього процесу отримання знань про здоров'я та розвитку фізичних умінь і навичок здобувачами освіти. Останні виявляються безсумнівним пріоритетом у процесі навчання і виховання

особистості на перетині модусів їх формування та функціонування у суспільно-історичному контексті [3, с. 73], адже гарантують адаптивність сучасної молоді до змінних умов їхньої професійної взаємодії у мультикультурному просторі.

Залучення досвіду міжнародного спілкування спортсменів як елементу розвитку міжкультурної комунікативної компетенції здобувачів освіти сприяє виокремленню та характеристиці самосвідомості, тобто усвідомлення індивідом себе як суб'єкта життєтворчості, своїх дій і станів, почуттів і волі [2, с. 248] на протигагу і/або серед інших суб'єктів та в світі загалом. Похідним від вищевказаного парасолькового терміна є поняття крос-культурної адаптивності [2, с. 249], адже саме самосвідомість і допомагає студентам-спортсменам розпізнати власний стиль спілкування та вподобання. Визнання та повага до культурного різноманіття інших етнічних груп є ключовою цінністю, яку студенти можуть усвідомити у ході навчання у сфері спорту. Набуття цієї якості здобувачами вищої освіти здійснюється шляхом виявлення власних культурних особливостей та порівняння з іншими країнами. Отримавши досвід спілкування з іноземцями на професійні теми, студенти усвідомлюють спільні загальні цінності в міжнародному академічному середовищі. Під час взаємодії із людьми з різних культур вони набувають навичок адаптації свого стилю спілкування, щоб бути більш ефективними, однак зважати і на власні цінності й переконання.

У нашій розвідці узагальнення аксіології молодого покоління спортсменів стає можливим завдяки багаторічному досвіду спостереження освітнього процесу здобувачів у ЗВО спортивного профілю та їхнього залучення до тренувальної і змагальної діяльності, а також за допомогою соціокультурного аналізу ціннісних орієнтирів, що формуються під час їхнього навчання та сприяють розвитку м'яких навичок крос-культурної адаптивності.

Зокрема, було встановлено, що здобувачі вищої освіти в галузі спорту поступово переймають у свій світогляд цінності спортивної культури. Їм близькі такі якості, як дисциплінованість, справедливість, працелюбність, наполегливість. Вище перелічені риси характеру і поведінки спортсменів представляють дві основні групи цінностей.

По-перше, це прагнення до особистого успіху або щастя, яке реалізується за допомогою уміння робити правильний вибір, приймати релевантні до ситуації рішення, а також через почуття особистої відповідальності за них. Саме вимоглива природа спортивної діяльності сприяє розвитку цих характеристик із раннього дитинства як ключових елементів їхнього світогляду [1, с. 95]. У свою чергу розвинуте відчуття особистої відповідальності за власний успіх сприяє виникненню почуття поваги до своїх суперників і на світовій арені. Сфера

професійного спорту вищих досягнень є за своєю природою обмеженою кращими з кращих, тому перемога у цьому контексті є невідривно пов'язаною із суперництвом за принципами чесної гри. Вона експлікує найкращі якості особистості і вважається заслуженою, якщо вона була досягнута у результаті реалізації гідної поведінки під час змагань за визначеними правилами взаємодії з іншими учасниками. Це дозволяє атлетам тримати фокус уваги на собі, однак мати у полі зору оточуючих, як складової їхнього професійного успіху.

По-друге, варто зазначити групу соціально направлених цінностей, як-от: прагнення бути соціально значимим і корисним, толерантність і повага до оточуючих, бажання до успішної міжособистісної взаємодії на національному і міжнародному рівнях [5, с. 89]. Доведено, що оскільки атлети знають специфіку спорту зсередини, вони високо цінують не лише свої досягнення, але й напрацювання інших, поважають вимоги і правила спортивної гри. Порівняння спортивних результатів українських команд та команд з інших країн на міжнародній арені дозволяє їм гордитися своїми співвітчизниками у випадку перемоги, або ж прагнути до кращого – у випадку поразок [4, с. 281]. Різноманітний досвід міжнародного спілкування є підґрунтям розвитку їхньої міжкультурної комунікативної компетенції загалом та крос-культурної адаптивності зокрема.

Загалом, дві вищезазначені групи цінностей є амбівалентними за своєю природою, тобто вони формуються одночасно у процесі навчання, тренувань і та в ході змагань у полікультурному просторі. Таким чином, виявляється бінарна опозиція світосприйняття студента-спортсмена фокус на собі vs повага до інших, яка і є запорукою крос-культурної адаптивності. Останню вважаємо ключовою навичкою для студентів-спортсменів, оскільки вона допомагає їм ефективно взаємодіяти в різноманітних міжнародних спортивних середовищах та будувати успішну міжнародну співпрацю. Ця здатність сприяє не лише покращенню їхньої особистої адаптації та розвитку гнучкості, але й сприяє підняттю рівня спортивної ефективності на міжнародному рівні.

Список використаних джерел

1. Berardo, K., Deardorff D. Building Cultural Competence: Innovative Models and Activities, VA: Stylus, Sterling, 2012. 400 p.
2. Deardorff, D. Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization. Journal of Studies in International Education. 2006. № 10(3). P. 241–366.
3. Kempf-Leonard. The encyclopedia of social measurement. Amsterdam: Elsevier/Academic Press, 2004. 3000 p.

4. Whitehead, M. Physical literacy: Philosophical considerations in relation to developing a sense of self, universality, and propositional knowledge. *Sport, Ethics, and Philosophy*. 2007. № 1(3). P. 281–298.

5. Сбруєва А. Інтернаціоналізація вищої освіти: пріоритети комплексної стратегії ЄС. *Вища освіта України*. 2003. № 3. С. 89–95.

Мочарний Р. П.,

УДК 378.016.3:7:373.3.091(477)(045)

магістр педагогічної освіти,
викладач образотворчого мистецтва,
КЗВО "Барський гуманітарно-педагогічний
коледж імені Михайла Грушевського", м. Бар

ПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЙ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Згідно закону України "Про загальну освіту" навчально-виховний процес у сучасному загальноосвітньому навчальному закладі здійснюється за різними формами: у вигляді лекцій, лабораторно-практичних та семінарських занять, диспутів, навчально-виробничих екскурсій [3].

Однак для сучасного етапу реформування української національної школи характерним є ускладнення змісту освіти, зростання обсягу необхідної інформації і зменшення часу, відведеного для її засвоєння. Сьогодні розвиток освіти як системи повинен реалізуватися через системні знання, що є необхідними для формування цілісного, системного мислення. Ці знання можуть бути отримані на основі інтеграції гуманітарних і фундаментальних дисциплін, а також повинні орієнтуватися на світовий рівень розвитку науки. Такий підхід сприяє відновленню цілісних уявлень про світ, картину світу як єдиного процесу.

Пошуки шляхів удосконалення системи освіти в школі спричинили до відродження такого методичного явища, як інтеграція навчання, що поступово переходить із дискусії в практику.

Аналіз науково-педагогічної літератури переконує в тому, що проблему інтеграції знань вивчали С. Гончаренко, Б. Кедров, Б. Новик, О. Спіркін, В. Тюхтін тощо. Питання інтеграції у навчальній діяльності, її сутність, форми і види досліджують Л. Варзацька, М. Вашуленко, К. Гуз, В. Давидов, Т. Донченко, В. Ільченко,

В. Загвязінський, Ю. Калягін, І. Козловська, В. Паламарчук тощо. Поліцентрична інтеграція мистецької освіти стала об'єктом дослідження Л. М. Масол.

Актуальність окресленої проблеми й визначила потребу проаналізувати особливості провадження інтегрованої мистецької освіти в контексті реалізації ідей концепції Нової української школи.

Аналіз сучасних педагогічних реалій дозволяє стверджувати, що проблема інтеграції як педагогічного явища слід розглядати в контексті сучасних провідних тенденцій світової педагогічної системи і традицій української освіти. Оскільки поняття "інтеграції" має загальнонауковий зміст і часто використовується у дидактиці вважаємо за доцільне проаналізувати зміст ключових понять.

"Інтеграція постає як організація знання, спрямована на одержання чи виробництво максимуму інформації при мінімальних витратах" [4, с. 13].

Методичними принципами інтеграції навчальних предметів в сучасній школі є: опора на знання з багатьох предметів; взаємозв'язок в змісті окремих дисциплін; зближення однорідних предметів тощо [8, с. 36].

Л. М. Назаренко доречно зауважує: "За останні роки в Україні зроблено перші кроки в реалізації ідеї інтегративної мистецької освіти в загальноосвітній школі. Предмети мистецького циклу в системі загальної середньої освіти мають не лише вирішувати завдання безпосереднього духовного розвитку особистості, естетичної та загальної культури, але й сприяти оволодінню нею комплексом соціально-психологічних компетентностей" [7, с. 156].

Згідно Концепції Нової української школи [5] нині впроваджується новий зміст освіти, який заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві.

У змісті дисциплін, що реалізують освітню галузь "Мистецтво" у початковій школі, провідна роль належить активній художній діяльності і творчому самовираженню учнів у сфері мистецтва [2].

Мистецька освіта реалізується через навчальні предмети "Мистецтво" (1 клас), предмети "Музичне мистецтво", "Образотворче мистецтво" (в початковій школі 2–4 класи та базовій основній школі 5-7 класи) та інтегрований навчальний курс "Мистецтво" (в основній школі та старшій школі 8-9 класи), інтегрований навчальний курс за вибором "Мистецтво" (10 клас), "Художня культура" (11 клас) [1].

Згідно навчальної програми для загальноосвітніх навчальних закладів "Мистецтво" [6] мета вивчення навчального предмету "Мистецтво" полягає у наступному: у процесі сприймання та інтерпретації творів мистецтва, практичної художньо-творчої діяльності формувати в учнів комплекс ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей, який забезпечить здатність до художньо-творчої самореалізації особистості.

Програма навчального предмету "Мистецтво" інтегрує у собі музичну, образотворчу та мистецько-синтетична змістові лінії. Вона спрямована на поліхудожнє виховання особистості, формування в учнів основ цілісної художньої картини світу. Її виконання спрямована на формування ключових компетентностей здобувачів освіти:

– ключові компетентності – якості особистості, що дають змогу ефективно брати участь у різноманітних сферах діяльності (загальнокультурна, соціальна, інформаційно-комунікативна тощо);

– міжпредметні естетичні компетентності – здатність особистості виявляти естетичне ставлення до світу, естетично оцінювати предмети та явища у різних сферах життєдіяльності, що формується під час опанування різних видів мистецтва та їх взаємодії;

– предметні мистецькі компетентності – здатність особистості до пізнавальної діяльності та творчого самовираження у певному виді мистецтва – музичному, образотворчому, театральному, що, формується під час їх сприймання і практичного опанування.

Завдання навчального предмету "Мистецтво":

– навчальні: засвоєння початкових знань, елементарних уявлень і понять про види та жанри мистецтва, особливості художньо-образної мови музичного та візуального мистецтва у взаємозв'язках із синтетичними мистецтвами (хореографія, театр, кіно, цирк, мультиплікація); розширення художньо-естетичного досвіду, опанування елементарними художніми вміннями та навичками у процесі практичної діяльності; набуття початкового досвіду зі створення художніх образів у процесі власної елементарної творчості;

– виховні: виховання в учнів естетичного ставлення до дійсності та емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва, художніх інтересів та естетичних смаків; виховання елементарних світоглядних уявлень і ціннісних орієнтацій, розуміння учнями зв'язків мистецтва з природним і культурним середовищем, життєдіяльністю людини, сучасною технікою, засобами масової інформації; виховання здатності сприймати, інтерпретувати та оцінювати художні твори, висловлювати й аргументувати особистісне ставлення до них; виховання потреби в художньо-естетичному самовдосконаленні відповідно до вікових можливостей;

– розвивальні: збагачення емоційно-почуттєвої сфери; розвиток загальних і спеціальних мистецьких здібностей; стимулювання художньо-образного мислення, проявів уяви та інтуїції, творчого потенціалу особистості.

Зміст навчального предмету побудовано за моделлю поліцентричної інтеграції мистецьких знань, що передбачає інтегрування домінантних змістових

ліній – музичної та образотворчої, які органічно поєднуються в єдиний тематичний цикл на основі естетико-світоглядної орієнтації і збагачуються елементами хореографії, театру і кіно, які входять до мистецько-синтетичної змістової лінії. Спільними для всіх видів мистецтва є відображення в художніх образах закономірностей людського буття, що зумовлює єдину тематичну структуру програми "Мистецтво", логіку об'єднання навчального матеріалу в цілісні тематичні блоки. Ставлення особистості до себе та до інших людей, до світу природи та культури – провідні цінності, які стають базовими у конструюванні змісту початкової мистецької освіти. Розумінню специфіки художньо-образної мови кожного з видів мистецтва сприяє інтеграція елементів змісту на основі єдності універсальних художньо-естетичних понять ("ритм", "контраст", "симетрія", "форма", "композиція", "динаміка" тощо).

Особливості спільних тем, споріднених художньо-мовних аспектів змісту зумовлюють процес застосування інтегративних художньо-педагогічних технологій.

Інтеграція мистецьких знань учнів здійснюється на таких рівнях:

– духовно-світоглядному (через спільний тематизм, що відбиває фундаментальний зв'язок усіх видів мистецтва з життям);

– естетико-мистецтвознавчому (через спільність або спорідненість мистецьких понять, універсальність естетичних категорій);

– психолого-педагогічному (через технології інтегрованих уроків різного типу).

Зміст програми включає такі умовно виділені наскрізні компоненти:

1) сприймання, аналіз-інтерпретація та естетична оцінка творів мистецтва;

2) практична художньо-творча діяльність учнів, самореалізація в царині мистецтва;

3) естетико-мистецтвознавча пропедевтика (засвоєння понять і термінів).

Зміст програми охоплено певними темами:

– 1 клас: "Краса навколо нас", "Мистецтво – чарівне вікно у світ", "Загадки художніх мов", "Як митці створюють красу";

– 2 клас: "Пори року і народні свята", "Мистецтво і рукотворний світ", "Бринить природи мова кольорова", "Образи рідної землі";

– 3 клас: "Мистецькі мандрі казкових персонажів", "Легендарні герої в мистецтві", "Комічні та фантастичні образи", "Краса людської духовності";

– 4 клас: "Мій мальовничий світанковий край", "Ми діти твої, Україно!", "Подорожі країнами і континентами", "Дзвони минулого, шляхи майбутнього" [6].

Загалом можемо зробити висновок, що здійснення інтегрованої мистецької освіти сприятиме духовному збагаченню школярів, глибокому пізнанню ними творів мистецтва, розвитку їх творчості, художньо-образного мислення, формуванню художньо-естетичного світогляду.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової основної загальної середньої освіти. URL : <https://www.kmu.gov.ua>.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL : <https://www.kmu.gov.ua>.
3. Закон України "Про загальну освіту". URL : <https://zakon.rada.gov.ua>.
4. Клепко С. Ф. Інтегративна освіта і поліморфізм знання. Київ-Полтава-Харків : ПОІПОПП, 1998. 360 с.
5. Концепція Нової української школи. URL : <http://mon.gov.ua>.
6. Навчальна програма з предмету "Мистецтво. 1-8 класи". URL : <http://mon.gov.ua>.
7. Назаренко Л. М. Інтерактивне спілкування школярів як засіб формування їх соціально-психологічних компетентностей. *Підготовка вчителя у контексті Європейського простору: Збірник наукових праць / за ред. М. В. Левківського*. Київ-Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. 260 с.
8. Самойленко П. І. Інтеграційна функція навчання основам наук. Фахівець. 1995. № 5-6. С. 36-37.

СЕКЦІЯ 5. ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ

SECTION 5. ADULT EDUCATION

Чертов В. І.,

УДК 378-051:005.336.2]:005.332.2

викладач кафедри педагогіки,
психології та менеджменту,
Білоцерківський інститут неперервної професійної
освіти ДЗВО "Університету менеджменту освіти"
НАПН України, м. Біла Церква

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Сучасне українське суспільство все більше занурюється у складну інформаційну реальність насичену інтелектуальними технологіями, виникнення якої зумовлено стрімким науково-технічним прогресом, переходом людства у постіндустріально-інформаційну фазу свого розвитку. Нова реальність характеризується мобільністю, динамічністю, високою інформаційною насиченістю та, відповідно, актуалізує потребу у формуванні нових високоспеціалізованих вмінь та навичок, пред'являє високі вимоги до інтелектуального потенціалу людини, що зумовлює необхідність його постійного підвищення та вдосконалення. Можливість повноцінного функціонування людини у таких незвичайних умовах, висока якість її життя, ефективність її професійної діяльності може бути забезпечена сталим, безперервним розвитком та навчанням протягом усього життя. Домінуюча раніше концепція освіти, що регламентувала необхідність навчання та розвитку особистості на початкових етапах онтогенезу до досягнення зрілого віку, у рамках якої освіта дорослих не розглядалася у якості пріоритетного напрямку діяльності освітніх установ, відходить у минуле. Станом на теперішній час можна стверджувати, що неперервна освіта дорослих – екзистенційна даність функціонування сучасного інформаційного суспільства. До того ж з опорою на новітні інформаційно-комунікативні технології, якісне забезпечення освіти дорослих людей стає цілком посиленою задачею, навіть незважаючи на щільну зайнятість населення цієї вікової категорії, а розмаїття форм реалізації такого навчання дозволяє досить гнучко організувати цей процес.

А. Василюк зазначає, що вихідною точкою в концепції безперервної освіти є переконання, що процес набуття знань та розвитку особистості не завершується

одразу ж після завершення певного етапу навчання, але повинен продовжуватися так само активно й у подальшому житті. При цьому сама концепція постійної освіти виникає з потреби оптимальної підготовки особистості до життя в швидкозмінному світі, який пов'язаний із технічним, суспільним та організаційним розвитком [1, с. 1].

Національна система неперервної освіти визначається комплексом заходів, спрямованих на забезпечення можливостей для навчання та розвитку людей протягом їхнього життя. Система неперервної освіти в Україні формується вже тривалий час, про що свідчить відображення питань її забезпечення в старих та нових державних документах про освіту: Закон України "Про освіту", Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття"), "Концепція громадянського виховання" (2000 р.), "Національна доктрина розвитку освіти в Україні" (2002 р.), Програма розвитку освіти до 2025 р., Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., Концепція розвитку освіти до 2025 р. [5, с. 120].

Національною доктриною розвитку освіти України визначено, що неперервність освіти реалізується шляхом: 1) забезпечення послідовності змісту та узгодження навчально-виховної діяльності на різних рівнях освіти, що виступають як продовження попередніх і передбачають готовність громадян до можливого переходу на нові рівні; 2) формування потреб та здатності особистості до самостійного навчання; 3) оптимізації системи перепідготовки працівників і підвищення їх кваліфікації, модернізації системи післядипломної освіти згідно з відповідними державними стандартами; 4) створення інтегрованих навчальних планів і програм; 5) формування та розвитку навчально-науково-виробничих комплексів для поетапної підготовки фахівців; впровадження та розвиток дистанційної освіти [8].

Найбільш широке розуміння поняття "освіта дорослих", як зазначають В. Вишньова та Т. Раціна полягає в розгляді її як будь-якої освітньої активності особи, яка вже досягла дорослості, незалежно від змісту, професійного спрямування, термінів і форм навчання, а також ступеня інституціоналізації. Основним напрямком є модернізація освіти, спрямована на поліпшення змісту, форм і методів освітньої діяльності як постійного процесу, що сприяє формуванню особистості, здатної до саморозвитку і навчання протягом усього життя. Важливу роль у забезпеченні можливостей для реалізації вказаних завдань відіграє система післядипломної освіти як невід'ємної частини безперервної освіти [2].

О. Огієнко, дослідивши генезу категорії "освіта дорослих" у зарубіжних працях, приходять до висновку, що ця дефініція пройшла тернистий шлях розвитку від ідентифікації її спочатку з народною, а потім з неперервною освітою,

до усвідомлення її ролі як важливої підсистеми сталої освіти. Освіта дорослих у сучасних іноземних дослідженнях розглядається як багатофункціональна, варіативна, відкрита та гнучка система, спрямована на задоволення освітніх потреб людини, адаптацію її до змін оточуючого середовища, освоєння нових соціальних ролей [7, с. 7].

Т. Джаман розглядає неперервну освіту як системотворчий чинник формування особистості. У такому ракурсі погляду на явище неперервної освіти на перший план виходить неформальна складова освіти дорослих. Зокрема, Т. Джаман наголошує на тому, що цей специфічний різновид освіти передбачає не тільки освітню активність особистості впродовж усього життя, але і передбачає постійний перехід на більш високий рівень, що включає якісний і кількісний прогрес у володінні професійними знаннями і вміннями, а також набуття життєвого і професійного досвіду. Тому система неперервної освіти має включати такі складові як формальна та неформальна освітня система, неформальна сфера освіти (культурно-освітні і виховні установи), всі події у сфері освіти, що реалізуються після завершення офіційної освіти. Відзначено, що суть принципу неперервної освіти полягає в розумінні освітньої системи як цілісної, охоплюючи всі аспекти на різних етапах життя людини, від дитинства до післядипломної освіти, зміни професій, галузей знань, підвищення кваліфікації, самовдосконалення. Відповідно йдеться про послідовний і взаємопов'язаний процес освіти людини протягом усього її життя. Це, на думку дослідниці, закономірно підсилює роль особистісної орієнтації у контексті освіти дорослих [3, с. 163–164].

Досить близькі до цього розуміння сутності неперервної освіти ідеї висловлює також Т. Кучера: "Неперервну освіту треба розуміти не як механічний рух особистості від дошкільної до загальної середньої, професійної, вищої, післядипломної освіти, підвищення кваліфікації та ін., а як гармонійний процес циклічного оновлення особистості на кожному з зазначених етапів розвитку" [4, с. 85]. Дослідниця кваліфікує це явище як можливість реалізації невинного потягу людини до пошуку сенсу життя.

А. Василюк стверджує, що концепцію неперервної освіти можна розглядати у трьох вимірах: 1) часовому – інтеграція освітніх та виховних заходів в усіх вікових періодах (від самих ранніх до самих пізніх етапів онтогенезу); 2) просторовому – поєднує освітньо-виховну активність різних інституцій та середовищ, з якими стикається людина на різних етапах свого життя; 3) якісному – охоплює освітні заходи різного ступеня складності: від легких до складних та інтенсивних [1].

Викликає інтерес соціальне значення та роль освіти дорослих, що досить детально висвітлені у статті Т. Марусяк. Зокрема, у соціальному контексті освіта

дорослих виконує низку важливих функцій: 1) соціальна – надання людям рівних соціальних можливостей і розширення їхнього соціального простору; 2) економічна – сприяє удосконаленню професійної та особистісної компетентності особистості, підвищенню якості її трудової діяльності і економічної мобільності; 3) культурна – забезпечує прогресивне та стале протягом усього життя формування естетичних і моральних цінностей, уявлень про світ і суспільство; 4) політична – сприяє обговоренню політичних проблем, розвитку плюралізму думок та участі громадян у прийнятті рішень, становленню демократії і розвитку політичної культури [6, с. 102]. Дослідницею також було проаналізовано внутрішню мотивацію дорослої людини у плані здобуття освіти протягом життя: Прагнення здобувати нові знання, вміння та навички; розширення соціальних контактів і зв'язків; внутрішній розвиток і самовдосконалення; отримання нової професії; зміна соціального статусу; підвищення самооцінки чи оцінки з боку членів референтної групи чи авторитетів; бажання збільшення прибутку / заробітної плати; бажання швидко адаптуватися до змін у суспільстві; ресоціалізація – отримання нових знань і навичок після перебування в місцях позбавлення волі тощо.

Отже, можна підсумувати, що освіта дорослих виступає важливою ланкою національної системи неперервної освіти, що сприяє як особистісному, так і соціальному розвитку кожного індивіда, а також забезпечує стабільність та конкурентоспроможність країни в цілому. Цей процес сприяє формуванню освіченої, культурно розвиненої та відповідальної громадянської спільноти, що є важливим елементом будівництва сучасного інформаційного суспільства.

Список використаних джерел

1. Василюк А. В. Концепції та стратегії неперервної освіти. CORE – The world's largest collection of open access research papers: веб-сайт. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/162001633.pdf> (дата звернення: 18.02.2024).

2. Вишньова В. П., Раціна Т. В. Освіта дорослих як складова неперервної освіти. НПК "CONSTANTA" – web-ресурс науково-практичних конференцій: веб-сайт. URL: http://confcontact.com/2013_04_11/9_Vyshnyova.htm (дата звернення: 18.02.2024).

3. Джаман Т. В. Неперервна освіта як головний системоутворювальний фактор формування особистості. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. №66. Т. 1. С. 161–165. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.66-1.32> (дата звернення: 15.01.2024).

4. Кучера Т. М. Неперервна освіта як сенс життя. *Міждисциплінарний дискурс у дослідженні феномену соціального: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.*; 28 берез. 2019 р., м. Київ / М-во освіти і науки України,

ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". Київ: КНЕУ, 2019. С. 18–20. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0c58297f-d6f1-4ca8-bb3f-c7b34845f7bf/content> (дата звернення: 16.02.2024).

5. Лащихіна В. П., Лащихіна І. М. Нормативно-правові засади розвитку неперервної освіти. *Військова освіта*. 2017. № 1. С. 115–123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vios_2017_1_17 (дата звернення: 18.02.2024).

6. Марусяк Т. С. Освіта дорослих: соціологічні аспекти вивчення. *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право*. 2019. Вип. 3 (43). С. 99–103. URL: <http://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/195690/196032> (дата звернення: 18.02.2024).

7. Огієнко О. І. Генезис дефініції "освіта дорослих" у зарубіжних дослідженнях *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. 2008. №19. С. 113–120. URL: https://lib.iitta.gov.ua/6770/1/Ogienko-_probl.such.ped.osv._-vип._19_-_2008.pdf (дата звернення: 17.02.2024).

8. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.2002 № 347 / 2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення: 17.02.2024).

СЕКЦІЯ 6. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

SECTION 6. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Белоусова К. В.,

УДК 159.9

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Університет Григорія Сковороди
в Переяславі, м. Переяслав

Волженцева І. В.,

д-р психол. наук, професор,
професор кафедри психології,
Університет Григорія Сковороди
в Переяславі, м. Переяслав

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ
ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ПІД ЧАС ВІЙНИ**

Проблема психологічної адаптації актуальна в країнах, де люди переживають воєнні конфлікти і змушені виїхати з постійного місця проживання щоб певною мірою почувати себе у безпеці. На нових місцях тимчасово переміщені особи стикаються з великою кількістю різних проблем, однією із яких є психологічна адаптація.

Даний напрям висвітлено у дослідженнях Г. Андрєєвої, О. Блинової, Ф. Василюк, Г. Гудвін-Гілл, Н. Завацької, Т. Кабаченко, В. Кислого, Н. Лебедевої, М. Малиха, М. Ніколайчук, К. Оберг, Н. Палагіної, Ю. Платонова, О. Сафіна, Г. Солдатової, Т. Стефаненко, В. Хесле, Г. Циганенко, Л. Шайгерової, О. Шлягіної М. Ярошевського та ін.

Не дивлячись на таку кількість досліджень, бажано було б більш детально, в контексті психологічного аспекту, розкрити функції адаптації, які цілісне розкривають сутність адаптаційних механізмів тимчасово переміщених осіб в нових умовах життєдіяльності.

Перш за все уточнимо понятійний апарат.

Психологічна адаптація - це процес психологічної включеності особистості у різні системи життєдіяльності: комунікативну, міжособистісну, діяльнісну, соціальну, соціально-психологічну, професійну у виконанні відповідних рольових функцій.

У Законі України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб", підкреслено, що "**внутрішньо переміщеною особою**" є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території

України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру" [3].

З точки зору М. Ніколайчук **"внутрішньо переміщені особи"** – це цільова специфічна група, яка характеризується різнорідними ознаками, детермінована специфічними потребами, характеристиками особистості та впливами навколишнього середовища" (наводиться за: [5, с. 135]).

Ю. Лісова в практичному посібнику "Правова допомога внутрішньо переміщеним особам" підкреслює, що "явище внутрішнього переміщення громадян всередині держави не є суто українським і відбувалося, а також продовжує відбуватися у багатьох країнах світу. У Керівних принципах з питання переміщення осіб всередині країни Організації Об'єднаних Націй внутрішньо переміщені особи вважаються особи або групи осіб, яких змусили покинути свої будинки або звичні місця проживання, зокрема в результаті або щоб уникнути негативних наслідків збройного конфлікту, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини, надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру, і які не перетинали міжнародне визнаних державних кордонів" [4, с. 9-10].

Але ж у нашому дослідженні поняття "переміщені особи" включає і індивідів, які знаходяться **не тільки в своїй країні, і поза її межами**. "З 24 лютого 2022 року до 26 червня 2023 року зафіксовано 20,64 млн. виїздів з України" [2].

Безумовно, процес адаптації переміщених осіб поза межами своєї країни більш ускладнений, так як поряд з великою кількістю психолого-соціальних проблем, вимагає від даної категорії володіння мовою, що може викликати проблеми в спілкуванні, навчанні, роботі та ін.

Ключові погляди на проблему психологічної адаптації особистості підкреслюють необхідність розкрити **функції адаптації** - форми, акти, системні процеси даного феномену, які багатоаспектне й цілісне розкривають сутність, напрями адаптаційних проявів в життєдіяльності особистості.

Нижче представлено структурно-функціональна модель феномену "адаптація", з точки зору І.В. Волженцевої така модель "включає спільний розгляд структурної (відбиває ієрархічну структуру об'єкту) і функціональної моделі (описує сукупність виконуваних системою функціональних підсистем, їх взаємозв'язки), служить для вивчення внутрішнього стану об'єкту. Її основне призначення полягає в розкритті зв'язку будови об'єкту, який вивчається з його виконуваними функціями" [1] (рис. 1). Отже, можна виокремити такі функції, як

приспосувальна, комунікативна, регулятивна, поведінкова, особистісна, розвивальна, спонукальна, оцінювальна, підкріплювальна, які представлені й схарактеризовані на рисунку 1.

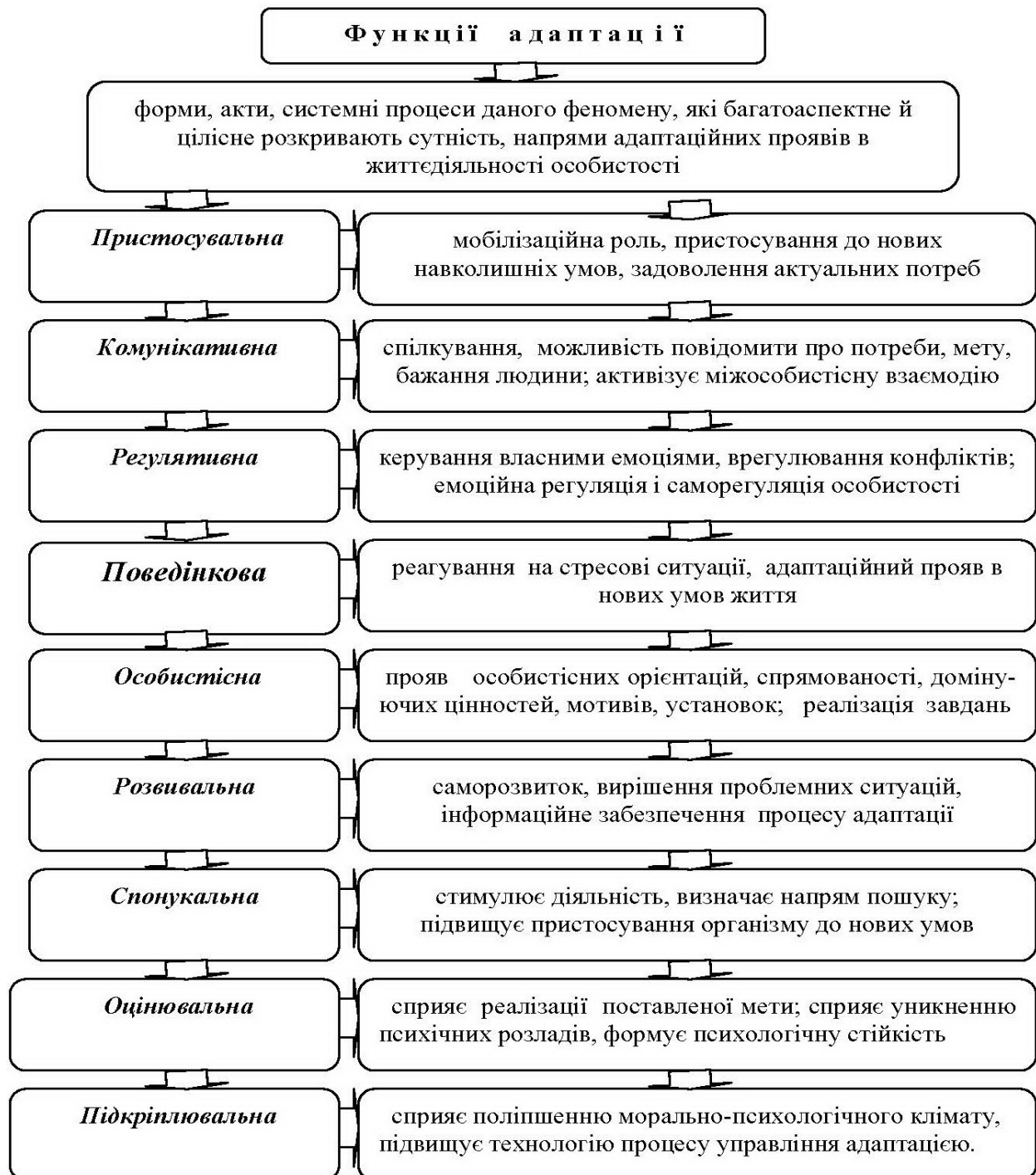

Рис. 1. Структурно-функціональна модель феномену "адаптація"

Більш детально розкриємо сутність й значення кожної **функції у процесі психологічної адаптації** людини до нових умов життєдіяльності як у своїй країні, так і поза її межами:

1. **Приспосувальна** – виконує мобілізаційну роль, дає особистості можливість пристосуватися до нових навколишніх умов для задоволення актуальних потреб.

2. *Комунікативна* – мовленнєва, спілкування, дає можливість повідомити про потреби, мету, бажання людини, її відношення до навколишньої дійсності; підтримка стосунків з оточуючими, близькими людьми; покращує розуміння інших; активізує міжособистісну взаємодію.

3. *Регулятивна* – емоційна регуляція і саморегуляція особистості; можливість керувати власними емоціями для задоволення рівня емоційного благополуччя; сприяє врегулюванню конфліктів.

4. *Поведінкова* – дозволяє людині проявити реагування на стресові ситуації, справитися зі стресовими обставинами в процесі адаптації до нових умов життя.

5. *Особистісна* – у процесі адаптації проявляються базові особистісні орієнтації, спрямованість, домінуючі цінності, мотиви, установка у будь-якій ситуації; стимулювання у досягненні своїх цілей, прийняття рішень, реалізація завдань (рис. 1).

6. *Розвивальна* – саморозвиток, вирішення проблемних ситуацій, інформаційне забезпечення процесу адаптації.

7. *Спонукальна функція* – стимулює діяльність людини у процесі адаптації, визначає напрям пошуку для задоволення потреб або рішення задач; підвищує швидкість пристосування організму до нових умов середовища.

8. *Оцінювальна* – оцінка ходу і результатів діяльності людини, сприяє реалізації поставленої мети; спонукає до психічного здоров'я та благополуччя, сприяє уникненню психічних розладів, формує психологічну стійкість.

9. *Підкріплювальна* – підвищує згуртованість, нормальне функціонування в колективі, оптимізує психологічну стійкість і стабільність, сприяє поліпшенню морально-психологічного клімату, впливає на характер мотивації виконуваної діяльності; оптимізує психофізіологічні прояви людини у процесі адаптації; підвищує технологію процесу управління адаптацією.

Таким чином, актуальна проблема психологічної адаптації переміщених осіб як у своїй країні, так і поза її межами. Проаналізовані різні наукові підходи щодо вивчення сутності категорії "переміщені особи", їхньої психологічної адаптації, особливостей прояву. Запропоновані функції адаптації як системні процеси даного феномену, що цілісне розкривають сутність адаптаційних механізмів.

Перспективами подальших досліджень є розробка психокорекційної програми з оптимізації успішної адаптації тимчасово переміщених осіб до нових умов життєдіяльності.

Список використаних джерел

1. Волженцева І.В. Теоретичний аналіз використання методу моделювання в психології Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр. К.: Національний авіаційний університет, 2022. Вип. 1 (20). 145 с. С. 64-77

2. Дослідження громадянської мережі Опора. Режим доступу: <https://www.oporua.org/viyna/chez-povnomasshtabne-vtorgnennia-rosiyi-za-kordonom-perebuvaie-blizko-20-ukrayintsiv-doslidzhennia-opori-24792>.

3. Закон України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 1. Ст. 1 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.

4. Лісова Ю. Правова допомога внутрішньо переміщеним особам. Національна практика. Приклади правових консультацій. Практичний посібник / Відп. ред. С. Марущенко; вступ. слова: А. Вишневський, Г. Христова. К.: Логос, 2017. 110 с.

5. Мазіна Н. Е. Соціально-економічна адаптація внутрішньо переміщених осіб: підходи до виміру. Вісник Маріупольського державного університету, Серія: Філософія, культурологія, соціологія. 2016. Вип. 12. С. 131-138.

Болдирева А. Є.,

канд. філол. наук, доцент
кафедри теорії та практики перекладу,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, м. Одеса

Раєвська І. В.,

канд. філол. наук, доцент, завідувачка
кафедри теорії та практики перекладу,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, м. Одеса

УДК 811.111'255(076)

СТИЛЬ АКАДЕМІЧНОГО ТЕКСТУ

Академічний текст або іншими словами навчальний науковий текст, складається відповідно до характеристик наукового функціонального стилю. Вчить студентів висловлювати та обґрунтовувати свої власні ідеї під час написання своїх наукових робіт ще достатньо нова дисципліна у вищих закладах освіти України "Академічне письмо". Відомо, що науковий функціональний стиль відноситься до книжного стилю мови, і, як кожний стиль мови, характеризується своїми власними певними рисами: монологічністю, узагальнено абстрактним характером викладу, логічністю, строгою послідовністю викладу, смисловою точністю, неупередженістю, інформативною насиченістю, об'єктивністю,

доступністю, узагальненістю, стислістю, несуперечливістю фактів, що повідомляються, аргументованістю авторських висновків, шириною та коректністю залученої ззовні інформації. У науковому тексті немає місця суб'єктивним переживанням, віруваннями. Кожне слово тут має бути обґрунтоване, зважено, підкріплено достовірною інформацією або перевірено експериментально. Кожне джерело інформації повинно бути представлене в посиланнях, відповідати вимогам надійності й об'єктивності. Автор наукового тексту має переконувати логікою і послідовністю доказів [3]. Мова і стиль наукової роботи склалися під впливом так званого академічного етикету, сутністю якого є інтерпретація власної і запозичених точок зору з метою обґрунтування наукової істини (цит. за: [4, с. 20]). Основу мовного змісту тексту наукової роботи складає стандартизованість, тобто використання певних закріплених за науковим стилем кліше, слів, мовних форм.

До лексичних особливостей оформлення наукових текстів відносяться, наприклад, насиченість наукового тексту термінами (*декомпресія, лакуна, термінал, валентність, наголос, просодичні засоби, кінесика* тощо), спеціальними словами, використання аббревіатур та скорочень (*ПДВ (податок на додаткову вартість), КДП (контрольно-диспетчерський пункт)*), запозичених та інтернаціональних словотворчих моделей (*макро-, мікро-, -метр, інтер-, -граф* і т.інш): *макросвіт, інтерком, поліграф, мікромметр, інтерпретація*), широке використання іменників та прикметників, частотність використання абстрактних іменників (*бачення, необхідність, функція, обґрунтування*) тощо.

Абстрактність наукового стилю мовлення проявляється і на морфологічному рівні – у виборі форм частин мови. Наприклад, дієслова часто використовуються у формі недоконаного виду теперішнього часу. Дієслова доконаного виду вживаються значно рідше, часто в сталих зворотах (*розглянемо ...; доведемо, що ...; зробимо висновки; покажемо на прикладах* і т. інш.). Частотне використання зворотних дієслів у пасивному значенні (*пояснюється, визначається, використовується*). Своєрідно проявляється в мові науки категорія особи: значення особи зазвичай є ослабленим, невизначеним, узагальненим. У науковому стилі не прийнято використовувати займенник однієї особи однини "я". Його замінюють займенником "ми". Вважають, що вживання займенника "ми" створює атмосферу авторської скромності та об'єктивності. У науковому стилі часто зустрічаються форми множини іменників, які в інших типах мови не зустрічаються (*культури, глибини, довжини, спирти, потужності, ємності*).

До синтаксичних ознак наукового стилю можна віднести, наприклад, найбільш частотне вживання складеного іменного присудка серед інших видів

присудків. Це сприяє створенню іменного характеру тексту. Широко вживаються в науковому синтаксисі речення з короткими дієприкметниками, безособові речення, пасивні конструкції, для тлумачення причинно-наслідкових відношень використовуються складнопідрядні речення з різноманітними типами сполучників (*незважаючи на те що, тому що, внаслідок того що, завдяки тому що, тоді як, тим часом як, тоді як*). Використовується в науковому тексті група вставних слів та словосполучень, що містять вказівку на джерело повідомлення: *на нашу думку, за переконанням, за відомостями, за повідомленням, з точки зору, згідно з гіпотезою, визначенням та ін.*). Сучасний науковий стиль характеризується прагненням до синтаксичної компресії – до стиснення, збільшення обсягу інформації при скороченні обсягу тексту. Тому для нього характерні словосполучення іменників, в яких у функції визначення виступає родовий відмінок іменника (*обмін речовин, значення слова, характер стилю, аналіз тексту*). Для наукових творів характерна композиційна пов'язаність викладу. Взаємопов'язаність окремих частин наукового висловлювання досягається за допомогою певних сполучних слів, прислівників, прислівникових виразів та інших частин мови, а також поєднань слів (*так, таким чином, тому, тепер, отже, крім того, крім, до того ж, також, тим не менш, проте, незважаючи на, перш за все, в першу чергу, спочатку, на закінчення, зрештою* і т. інш.).

Науковий стиль також характеризується відсутністю експресії. Науковий виклад розрахований на логічне, а не на емоційне сприйняття, і тому слід вибирати мовні засоби, позбавлені емоційного забарвлення та експресивності [4, с. 23]. Небажано використовувати риторичні питання, адже такі питання призначені не тільки для залучення уваги, але й для спонукання читача підтримати точку зору автора, а це вже більш характерне для публіцистичного стилю.

Науковий текст має строгу внутрішню організацію його логіко-сміслових складових елементів. Основними властивостями наукового тексту є зв'язність, цілісність та логічність. Зв'язність тексту проявляється внаслідок зв'язаності змісту, мовних засобів, характерних для наукового стилю, та структури тексту (єдність теми, стилістики та структури). Цілісність тексту визначається наявністю меж тексту (початку і кінця), завершеністю і зв'язністю, що проявляється також у тому, що всі компоненти тексту безпосередньо чи опосередковано взаємопов'язані у певну структуру.

Наукові тексти будь-яких жанрів (есе, реферат, дипломна / курсова робота, наукова стаття, тези доповідей, анотація тощо) мають певну композицію чи структуру: вступ, основна частина, висновки. Дана структура характерна для всіх наукових текстів, але в залежності від наукового жанру ці композиційні блоки

можуть бути різними за обсягом та доповнюватися додатковими блоками, наприклад, для студентської наукової роботи також характерне написання резюме чи переліку умовних скорочень, чи додатків, а в науковій статті надають ключові слова, анотації різними мовами, вказують перспективи досліджень тощо.

Перш ніж приступати до написання наукової роботи треба ознайомитись з основними вимогами до змісту, структури, оформлення роботи. Адже ці вимоги часто різняться в залежності від вимог оргкомітету наукового журналу (наукова стаття), наукової конференції (тези доповідей), а також від вимог, закріплених певними програмами написання студентських кваліфікаційних наукових робіт за різними спеціальностями, у різних вищих закладах.

Список використаних джерел

1. Академічне письмо: навч. посібник / уклад. Ревуцька С.К., Зінченко В.М. Кривий Ріг:, 2019. 130 с.
2. Болдирева А.Є., Раєвська І.В. Англійська мова. Академічне письмо. Академічна доброчесність: метод. вказівки. / А. Є. Болдирева, І. В. Раєвська; Одес. нац. ун-т імені І. І. Мечникова. Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2021. 40 с.
3. Концепції і моделі писемності, науковий текст URL: https://stud.com.ua/80661/dokumentoznavstvo/kontsepsiya_modeli_listi.
4. Матузкова О.П., Єрьоменко С.В. Основи написання магістерської наукової роботи з перекладознавства: методичний посібник. 3-є вид., випр. і допов. Одеса, 2021. 110 с.

Бондарчук Ю. В.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Національний авіаційний
університет, м. Київ

УДК 341.231.14

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ОХОРОНИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Психічне здоров'я є важливою складовою фізичного стану особи. Основним завданням держави у сфері психіатрії є охорона прав психічно-хворих осіб та попередження захворювань. Психічно здорова нація – запорука економічного,

технічного, наукового розвитку держави. Останнім часом збільшення психічних захворювань значно перевищує попередні показники, світова пандемія COVID-2019 пришвидшила темп появи нових випадків депресивних розладів (53,2 млн. або 27,6%) та тривожних розладів (76,2 млн. або 25,6%) за 2020 рік [1]. Україна посідає одне із перших місць за статистикою захворюваності, що пов'язано із надмірним вживанням алкоголю, психотропних речовин, постійним стресовим напруженням. З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України психічний стан громадян значно погіршився, тому потреба у кваліфікованій психіатричній допомозі зростають. Головними проблемами у досліджуваній сфері залишаються є доступність медичних послуг, фінансове забезпечення сфери психіатрії, інформаційна та освітня політика у сфері попередження психологічних розладів тощо.

Воєнні дії загострили наявні проблеми і зумовили виникнення нових. Так, певні лікарські засоби є життєво необхідними у боротьбі із тяжкими психічними розладами. Відповідно до Указу Президента України "Про стан національної системи охорони здоров'я та невідкладні заходи щодо забезпечення громадян України медичною допомогою" доступ до ліків повинен бути відкритим, а громадяни – медично-забезпеченими [2]. Відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я "Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства охорони здоров'я України" нові норми щодо продажу лікарських препаратів мають на меті покращену підзвітність, що знижує ризики неправомірного використання психотропних препаратів [3]. Натомість реалізація вказаних норм з об'єктивних причин є практично неможливою на тимчасово окупованих країною-агресором територіях, тому існують великі ризики як недоотримання необхідних препаратів психічно хворими особами без контролю за їхнім самопочуттям, так і збільшення випадків недобросовісного використання таких ліків.

З точки зору соціальних аспектів, то основною проблемою з часів існування психіатричних захворювань була дискримінація у суспільстві. Тут слід відзначити позитивні зрушення, адже з розвитком ідей толерантності та розуміння походження розладів психічного здоров'я витісняється негуманне ставлення до психічно хворих осіб. Для остаточного вирішення проблеми, на нашу думку, у засобах масової інформації потрібно постійно піднімати питання щодо особливостей психічного здоров'я людини. Офіс першої леді, Міністерство охорони здоров'я та партнери вже запустили Національну програму психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, що дозволяє громадянам під час війни отримати безкоштовну психологічну підтримку [4].

Отже, проаналізувавши сучасний розвиток та стан сфери психічного здоров'я, можна стверджувати, що сфера психічного здоров'я є важливим

об'єктом державної політики у нинішніх умовах. Разом з тим, гострою проблемою залишається забезпечення ліками психічно-хворих осіб на тимчасово окупованих територіях. У контексті соціальної кризи та постійного стану напруги важливо наголосувати громадянам про необхідність догляду за власним психологічним станом та методи самопомоги. Наразі функціонує безкоштовна онлайн-підтримка громадян, які можуть звернутися по допомогу. Підвищення рівня обізнаності громадян також допомагає подолання стигматизацію у сфері психічного здоров'я.

Список використаних джерел

1. Global prevalence and burden of depressive and anxiety disorders in 204 countries and territories in 2020 due to the COVID-19 pandemic. Lancet. – 2021. V. 398. P. 1700–1712. URL: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(21\)02143-7](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(21)02143-7)
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року "Про стан національної системи охорони здоров'я та невідкладні заходи щодо забезпечення громадян України медичною допомогою": Указ Президента України від 18. 08. 2021 № 369/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/369/2021>.
3. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства охорони здоров'я України : Наказ; МОЗ України від 11. 10. 2022 № 1841. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1317-22>.
4. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ofis-pershoyi-ledi-moz-ta-partneri-zapuskayut-nacionalnu-programu-psihichnogo-zdorovya-ta-psihosocialnoyi-pidtrimki>.

Гнатенко Д. В.,

УДК 364.4-053.2:616.831-009.11]:355.01(477)

здобувач вищої освіти,

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця

Фуштей О. В.,

доцент кафедри психології та соціальної роботи,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ ДІТЬМИ ІЗ ДЦП В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

В умовах військових дій на території України, досить актуальним стало питання про допомогу людям з інвалідністю, тому що в силу своїх можливостей вони не в змозі себе захистити та повністю адаптуватися до нових умов життя,

що ускладнює їхню життєдіяльність. Проте, ще більшої допомоги потребують діти з інвалідністю, які окрім тих самих проблем, ще не можуть подбати про себе та правильно реагувати і діяти у критичних ситуаціях.

В особливості, ми б хотіли розглянути саме дітей із ДЦП, оскільки за статистикою, саме ця хвороба є однією з найчастіших причин дитячої інвалідності в Європі та виявляється у 2-3 дітей на 1000 новонароджених. Серед недоношених дітей число збільшується до 40-100 хворих на 1000 новонароджених.

Основними ознаками ДЦП є мимовільні скорочення різних м'язів та їх гіпертонус, різноманітні порушення при ходьбі або ж обмеження рухливості, патологія слуху чи порушення зору та зниження інтелекту.

Беручи до уваги статистичні дані народжуваності дітей та ознаки ДЦП, можна зрозуміти, що таким дітям потрібна особлива увага зі сторони не тільки батьків, а й різних спеціалістів та держави, для покращення інклюзивності таких дітей у соціумі. Проте в умовах війни вони не можуть в повній мірі отримати допомогу та переживають сильний стрес, що вказує на певні прогалини у суспільстві щодо допомоги цій категорії дітей та актуальність нашого дослідження.

Теоретичною базою для дослідження стали публікації іноземних та вітчизняних науковців серед яких С. А. Бортфельд, А.Й. Капська, І. М. Азарський, О.В. Безпалько, Т.Г. Губарева та інші.

Проаналізувавши наукову літературу з тематики нашого дослідження було виявлено, що окрім проблем із фізичним та психологічним станом таких дітей, ще є ряд інших, які залишають негативних слід на розвитку дитини, а саме: відношення не тільки оточуючих, але й рідних; неправильно підібрані методи роботи та ізолювання від суспільства. Саме на виправлення цих та інших проблем націлена соціальна робота, проте в умовах воєнного часу їх вирішення може зазнати деяких труднощів, що і вказує на потребу в удосконаленні наданні допомоги даній категорії, оскільки вона повинна бути комплексною, охоплювати всі інститути громадськості та забезпечувати безпечні та комфортні умови перебування дітей із ДЦП.

Під час отримання результатів нашого дослідження були використані такі методи: анкетування "Соціальні проблеми які виникають у дітей з ДЦП"; фокус-групове інтерв'ю "Забезпеченість дітей з ДЦП" та психо-діагностичні методики щодо психологічного стану дітей з ДЦП в умовах воєнного часу.

Дане дослідження показало, що учасники мають досить сильний негативний вплив воєнного стану на їхнє життя, який спричинив ряд проблем, що перешкоджають розвитку дітей з ДЦП. Такі діти особливо сильно потребують безпечного, спокійного та комфортного середовища, без сильних потрясінь та переживань для їхнього психічного стану. Саме тому, допомога для таких дітей повинна бути комплексною, тобто поєднувати в собі психологічну, педагогічну, соціальну та медичну складові, які будуть націлені на повноцінний розвиток дитини з ДЦП.

Фокус-групове інтерв'ю також вказує на проблеми із забезпеченістю дітей з ДЦП та їх сімей, що спричинено воєнним станом в Україні. Такі діти не мають можливостей отримувати різні технічні засоби на постійній основі, а також доступ до всіх соціальних послуг, які є вкрай необхідними для повноцінного та комплексного розвитку.

Під час дослідження були використані психо-діагностичні методики, які були спрямовані на виявлення патологій та відхилень у психіці досліджуваних. Виявлено такі характеристики, у дітей з ДЦП, як замкнутість, відстороненість та тривожність, що були спричинені негативним досвідом, що виник через переживання, потрясіння та страхи, що зумовлені внаслідок воєнного стану в Україні.

Таким чином, наше дослідження наголошує на актуальності проблем дітей з ДЦП, удосконаленню надання соціальних послуг у напрямку налагодження комплексної та повноцінної допомоги і покращення умов для отримання засобів забезпечення розвитку такої категорії дітей, які в умовах воєнного стану зазнали сильного негативного впливу, що відобразився на їхньому житті.

Список використаних джерел

1. Азарський І. М., Азарська О. О. Дитячий церебральний параліч, надбана розумова слабкорозумовість та педагогічна занедбаність. Хмельницький : [б. в.], 2001. 178 с.
2. Капська А. Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з літми та молоддю : навч.-метод. посіб. Київ : УДЦССМ, 2001. 220 с.
3. Соціальна підтримка дітей з обмеженими функціональними Можливостями: Методичні рекомендації / упоряд. О. В. Безпалько, Т. Г. Губарева ; відпов. за вип. А. Й. Капська. Київ : Логос, 2002. 48 с.

Демчишин В. В.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

УДК 364.04

ВИДИ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну стало викликом для нашої країни. Під час війни становище громадян значно погіршилося, багато хто з них опинився в ситуації, в якій ніколи до цього не були (втратили майно, житло, роботу, документи, залишилися без засобів до існування, необхідного догляду чи підтримки, переїхали до іншого більш безпечного міста і місця

проживання або ж залишилися на території ведення бойових дій). З 24 лютого 2022 року значна кількість громадян України потрапила у складні життєві обставини і потребує підтримки з боку держави, оскільки самотійно подолати їх не в змозі.

Соціальні послуги є базовими елементами соціального захисту населення, спрямованими на подолання чи мінімізацію складних життєвих обставин. На законодавчому рівні пропонується широкий перелік соціальних послуг, що дозволяє забезпечити індивідуальні потреби різних груп населення чи окремих громадян. Війна вплинула на різні системи, у тому числі і систему надання соціальних послуг. В умовах воєнного стану для того, щоб підтримати вразливі групи населення, місцеві органи влади змушені діяти екстрено і кризово. Для цього внесені відповідні зміни на рівні законодавства, зокрема, запропонована спрощена процедура ухвалення рішення про надання соціальних послуг та порядок їх отримання.

Така організація роботи забезпечує ухвалення рішення про надання соціальних послуг протягом однієї доби. Також місцеві органи влади, за потреби, можуть делегувати ухвалення рішення про надання соціальних послуг безпосередньо надавачам, що значно скорочує строки з надання допомоги. Спрощена процедура застосовується до різних видів соціальних послуг. Під час дії надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях визначено перелік соціальних послуг, які можуть надаватися екстрено (кризово) особам чи сім'ям, які опинилися у СЖО, у зв'язку з ситуаціями, що загрожують їхньому життю [1, с. 5].

До таких послуг належать: інформування; консультування; надання притулку, зокрема нічного; короткотермінове проживання; екстрене (кризове) втручання; представництво інтересів; підтримане проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, бездомних осіб; соціальний супровід сімей/осіб, які перебувають у СЖО; соціальний супровід сімей, в яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування; догляд вдома; догляд стаціонарний; денний догляд, денний догляд дітей з інвалідністю; паліативний догляд; соціально-психологічна реабілітація; натуральна допомога; переклад жестовою мовою; транспортні послуги тощо [2].

Варто зауважити, що визначений перелік соціальних послуг, які можуть надаватися екстрено (кризово), не є вичерпним. У разі виявлення потреби отримувача в забезпеченні іншими необхідними для нього соціальними послугами особа або сім'я може звернутися за ними до відповідної організації. У свою чергу, надавач послуг має допомогти отримувачу або його законному представнику подати заяву або повідомлення про надання таких послуг. Крім

того, під час воєнного або надзвичайного стану надавачі соціальних послуг можуть залучати до своєї діяльності та надання соціальних послуг не лише фахівців, а і волонтерів. Це дозволяє розширити можливості організацій охоплювати ширше коло людей. Здійснюючи волонтерську діяльність, роздаючи гуманітарну допомогу, волонтери можуть виявляти осіб, які потребують допомоги, долучатися до роботи гуманітарних штабів, роздачі гуманітарної чи натуральної допомоги; безпосередньо бути залученими до надання деяких соціальних послуг. Зокрема, поширена практика залучення волонтерів до інформування населення з різних питань за допомогою сучасних каналів комунікації (наприклад, мобільні додатки, чат-боти, соціальні мережі, смс-інформування, друковану продукцію), консультувати на гарячих лініях (консультативний кризовий телефон) тощо. Про ці та інші зміни, а також про особливості надання соціальних послуг в умовах війни вкрай важливо бути обізнаним фахівцям соціальної сфери [1, с. 6].

Особливості надання соціальних послуг в умовах дії воєнного стану:

1) надання можливості обласним, районним державним адміністраціям, виконавчим органам міських рад міст обласного значення, рад об'єднаних територіальних громад визначати особливості порядку організації надання соціальних послуг на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (або на регіональному рівні);

2) надання, за рішенням структурного підрозділу з питань соціального захисту населення, права надавачам соціальних послуг державної/ комунальної власності приймати рішення про надання соціальних послуг екстрено (кризово) особам/сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах через шкоду, завдану пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією;

3) у разі наявності загрози життю чи здоров'ю особи надання екстрено (кризово) окремих соціальних послуг (консультування, надання притулку, догляд, підтримане проживання, короткотермінове проживання, натуральна допомога, транспортні послуги тощо);

4) надання всіх соціальних послуг безоплатно для отримувача незалежно від його доходу (за рахунок бюджетних коштів) якщо йому завдано шкоди пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією;

5) надання соціальних послуг за заявою отримувача у разі відсутності в особи, яка потребує надання соціальних послуг, необхідних документів.

6) у разі надання соціальних послуг екстрено (кризово) ведення випадку не застосовується [3].

Під час дії на території України або адміністративно-територіальної одиниці надзвичайного або воєнного стану в разі відсутності в особи, яка потребує надання соціальних послуг, необхідних документів, рішення про надання таких соціальних послуг приймається без їх подання лише за заявою такої особи. Тобто не проводиться аналіз заяви/звернення про надання соціальних послуг, повідомлення про осіб/сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах або в ситуаціях, оцінювання потреб особи/ сім'ї у соціальних послугах, прийняття рішення про надання соціальних послуг з урахуванням індивідуальних потреб особи/сім'ї, розроблення індивідуального плану надання соціальних послуг; укладення договору про надання соціальних послуг; виконання договору про надання соціальних послуг та індивідуального плану надання соціальних послуг; здійснення моніторингу надання соціальних послуг та оцінки їх якості.

Список використаної літератури

1. Менеджмент соціальних послуг в умовах війни. Київ, 2022. URL: <https://www.un.dp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-> (дата звернення: 15.02.2024).
2. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.2022 р. № 560. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2022-п> (дата звернення: 15.02.2024).
3. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19> (дата звернення: 15.02.2024).

Любич О. А.,
канд. іст. наук, доцент,
доцент кафедри економіки
та соціальних дисциплін,
Пенітенціарна академія
України, м. Чернігів

УДК 32:394(075.8)

ГОЛОВНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ЕТНОПОЛІТОЛОГІЇ ЯК СКЛАДОВОЇ НАУКИ ПРО ПОЛІТИКУ У ВИЩІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Етнополітологія вивчає етнос як суб'єкт і об'єкт політики, етнічні проблеми у політичній науці та етнічний фактор, де взято за основу співвідношення "людини етнічної" з "людиною соціальною".

Скільки існує людство стільки ж воно перебуває с стані конфліктів між етносами, учасники яких завжди знаходять виправдання для захисту своїх позицій та не дивлячись ні на які втрати прагнуть реалізувати свої фантазії, дуже часто із допомогою сили. Тому підтвердженням є етнополітична концепція ідеологів німецького нацизму на передодні другої світової війни, яку можна сформулювати таким чином: "Ми зобов'язані знищити народи таким же чином, як ми зобов'язані системно піклуватись про німецьке населення. Потрібно розробити техніку знищення народів". І ця "технологія" була розроблена. Нажаль, і на початку XXI ст. її застосовують деякі країни по відношенню до сусідів.

Завданнями етнополітології є: ознайомлення студентів (курсантів) з цим розділом політології; визначення сучасних теорій етнічності, етнічних та національних форми існування людства; сутності та типів етнічних процесів; аналіз націоналізму як ідейно-політичного феномена; з'ясування міжнародних стандартів у галузі прав етнічних груп; аналіз сутності, напрямків та моделей етнонаціональної політики; з'ясування процесу національного будівництва та етнополітичної регіоналізації; аналіз процесів етнополітичної дезінтеграції та інтеграції, визначення особливостей та ролі етнополітичні конфлікти, етнонаціональної політики в сучасній Україні.

До аналізу структури етнополітології одним із перших звернувся вітчизняний дослідник Картунов О. [4, с. 12], який виділив десять елементів: історія етнополітичної думки; теоретико-метододогічні засади аналізу етнополітичних процесів; теорія етнічності; теорія нації; теорія етніцизму; теорія націоналізму; теорія етнонаціональної політики; теорія національно-державного устрою; теорія етнополітичних конфліктів; теорія етнополітичної культури. Популярним серед українських авторів є поділ на такі складові елементи етнополітології: історія етнополітичної думки (аналізує основні етапи зародження, становлення та розвитку етнополітичних ідей, поглядів, концепцій, теорій); теорія етнополітики (включає теорії державної етнополітики, національно-державного устрою, націй та націоналізму, етнічних/ національних меншин тощо); практична етнополітологія (аналіз реалізації етнополітики – етнополітичної поведінки, попередження та врегулювання етнополітичних конфліктів, етнополітичне прогнозування, планування та консультування, етнополітичний менеджмент тощо); порівняльна етнополітологія (аналіз та співставлення етнополітичних процесів і явищ різних епох, регіонів та країн).

Категорії етнополітології умовно можна поділити на дві групи. 1) категорії, розроблені іншими науками, – етнос, нація, націоналізм, етнічна (національна) меншина, національна ідея, етнічність, етнічна ідентичність, національна свідомість,

національний характер, етнополітичний конфлікт; 2) категорії, розроблені в межах етнополітології, – етнополітика, політизація етнічності, етнізація політики, етнополітична поведінка, етнополітологія, етнополітичні процеси, етнополітичні конфлікти перестали сприйматись суспільною свідомістю як неологізми.

До методів дослідження етнополітології належать: аналіз статистичних даних, аналіз документів (в т. ч. законодавчих та нормативних актів, документів партій, рухів, громадських організацій), матеріалів ЗМІ (в т. ч. такими методами, як контент-аналіз та івент-аналіз); соціологічні методи, зокрема опитування: анкетування, інтерв'ю (формалізоване, глибинне або неформалізоване та експертне); спостереження (звичайне та включене); моніторинг – збір даних, що характеризують стан міжнаціональних відносин, політичну діяльність етнополітичних організацій, діяльність органів влади в сфері етнонаціональної політики. Систематичний аналіз всіх цих показників дає можливість виявити проблемні ситуації на етапі їх зародження, а в разі відкритого конфлікту – запобігти його ескалації і виробити стратегію його трансформації і вирішення. Прикладом ефективного використання цього методу є Мережа етнологічного моніторингу та раннього попередження конфліктів, створена у 1994 р.; метод етнологічної експертизи, пов'язаний з вирішенням прикладних завдань, в тому числі з розглядом проектів нормативноправових документів (законів, постанов, концепцій, федеральних, державних і місцевих програм), оцінка заходів зі збереження і відновлення культури корінних народів, аналіз соціально-культурних наслідків впровадження промислових і будівельних проектів тощо. Методи опрацювання інформації: аналіз та синтез, індукція та дедукція, інші логічні методи; порівняльний метод – використання цього методу може бути спрямоване на з'ясування стану у різних державах прав етнічних меншин, політичного представництва етнічних груп, наявності та характеру етнічних конфліктів, статусу мов етнічних меншин, ступеня сформованості нації-держави тощо; історичний метод – дозволяє простежити формування та розвиток етносу, його залучення до політики та еволюцію етнічної політики держави, він дає можливість розглядати етнополітичні явища в тісному зв'язку з тією конкретно-історичною обстановкою, в якій вони мають місце; психологічний метод – застосовується в етнополітичних дослідженнях щодо стану етнічної самосвідомості, стереотипів політичної поведінки етнічних груп, їх ціннісних орієнтацій та установок стосовно влади, політичного режиму, політичних лідерів, прав і свобод людини, прав національних меншин тощо.

До основних функцій етнополітології належать: гносеологічна, оскільки етнополітологія виступає теорією та методом пізнання дійсності, створює цілісну

систему уявлень про вплив етнічності на політику та політики на етнічні процеси; раціоналізація етнонаціональної політики – пропонує та обґрунтовує шляхи створення та реформування спеціальних політичних інститутів для регулювання міжетнічних відносин; політична соціалізація – спрямоване формування політичної свідомості в людей, які входять у сферу етнополітичних взаємодій; прогностична – виробляє ймовірнісні знання про розвиток міжетнічних відносин у різних регіонах світу в короткостроковій та довгостроковій перспективі.

Етнополітологія стала невід’ємною складовою сучасної політології з 1990-х років у більшості країн Євросоюзу, особливо у системі підготовки гуманітаріїв (перш за все політологів, істориків, соціологів та правознавців) у вищих навчальних закладах. Необхідність введення такого розділу політології сьогодні є очевидною. Але до теперішнього часу залишились невирішеними декілька проблем, що різняться за ступенем складності. До відносно не складних відноситься питання забезпечення необхідною науковою літературою. Проблему етнополітології досліджували у своїх працях такі сучасні вчені, як Антонюк О. [1], Асланов С. [2], Вітман К. [3], Картунов О. [4], Коршук Р. [5], Матвієнків С. [6], Явір В. [7]. Крім того, постійно розширюється кількість опублікованих наукових досліджень з даної тематики.

Два головних за складністю питання можна віднести до категорії вічних. Вони формуються дуже просто: чому і як навчати? Перший ("чому?") пов'язаний з визначенням предмету етнополітології. Головна проблема тут – це роз'єднання предметної галузі етнополітології з цілим рядом споріднених дисциплін. На початку 2000-х рр. про претензії на етнополітологію як "свою" галузь дослідження заявили етнологи, які розглядали її як різновид прикладної етнології. Етносоціологи намагались виділити галузь спільного вивчення етносоціологів та політологів. До даної галузі відносили усе, що пов'язане з етнічними інтересами та орієнтаціями у сфері політики, перш за все з етнополітичними конфліктами [1, С.19].

Міжпредметний характер етнополітології беззаперечний, але це не значить її відхід від політичної науки. Основною категорією етнології, етносоціології, етнополітології є категорія "етнос". Будучи однією із універсальних форм людського буття, етнос проявляє себе у всіх напрямках політичної діяльності. На користь даного підходу до розуміння феномену етносу виступає таке явище, що має глобальний характер, як етнічний парадокс сучасності. Він являє себе у зростанні етнічної мобілізації, актуалізації етнічної ідентичності на фоні глибоких інтеграційних процесів у всіх сферах життя, а також в ученнях про безальтернативність зникнення етнічних кордонів у сучасному світі. Таким

чином, можна виділити дуалістичне завдання етнополітології, а саме, виявлення етнічного у політичному та вивчення політичного у етнічному [3, С. 91].

Саме питання про владу, про потяг етнічних еліт до неї, про місце еліт у мобілізації формують основні проблеми етнополітології. Одна з центральних тем предметного поля етнополітології – сепаратизм. Ні в межах етнології, ні в рамках будь-якої іншої традиційної дисципліни вивчення сепаратизму в цільну систему не склалось. Причина цього – велика вага у дослідженні сепаратизму політологічного компоненту.

Друге питання ("як вчити?") пов'язане з формуванням у студентів (курсантів) не тільки деякої суми знань, але і з отриманням ними сучасних компетенцій в галузі політики та сучасних наукових методів дослідження етносів.

В умовах національно-визвольної війни українського народу початку XXI ст. стали актуальними ідейно-виховні функції усіх суспільних дисциплін, серед яких політологія займає важливе місце, а її частина "етнопітологія" доказала свою необхідність.

Отже, метою засвоєння дисципліни "Етнопітологія" є ознайомлення студентів (курсантів) із концептуальними основами теорії етнічності та сучасними тенденціями розвитку етнічних процесів, а також із основними напрямками етнонаціональної політики, впливом глобалізації та мультикультуралізму на етнічні процеси у світі.

Список використаних джерел

1. Антонюк О. В. Основи етнополітики. Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ, МАУП, 2005. 432 с.
2. Асланов С. Етнополітична стабільність держави: політико-правовий аналіз. Монографія. Ужгород. Поліграфцентр "Ліра", 2016. 464 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/36114/1>.
3. Етнопітологія. Навчально-методичний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Уклад. К.М. Вітман, Т.М. Краснопольська. Одеса. Юридична література, 2023. 96 с.
4. Картунов О. В. Вступ до етнополітології. Науково-навчальний посібник. Київ. Ін-т економіки, управління та господарського права, 1999. 300 с. URL: <https://library.krok.edu.ua/ua/kategoriji/navchalniposibniki/218-vstup-do-etnopolitolohii>.
5. Коршук Р. М. Етнопітологія. Історія та теорія навч. посіб. Київ. Алерта, 2020. 316 с.
6. Матвієнків С. М. Етнопітологія. Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ. НАІР, 2018. 80 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/3675.pdf>.
7. Явір В. А. Етнополітична інтеграція та дезінтеграція у сучасному світі: політико-правовий концепт. Монографія. Київ. Логос, 2018. 468 с.

Мусієнко М. А.,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

УДК 342.9

НОВЕЛИ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ПОСТМОРТАЛЬНУ РЕПРОДУКЦІЮ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Процес старіння нації, економічна криза, погіршення екології, збільшення рівню стресу – це все дедалі більше загострювало проблему демографічної ситуації в Україні. Та справжнім каталізатором погіршення стало повномаштабне вторгнення російської федерації. У збройному протистоянні гинуть найкращі сини й доньки української нації, часто так і не встигнувши реалізувати своє право на батьківство та материнство. Також, у військовослужбовців в наслідок постійного стресу та інших негативних факторів знижуються репродуктивні функції як в чоловіків, так і у жінок. Зважаючи на це, подружжя може скористатись послугами допоміжних репродуктивних технологій (ДРТ), тим самим зберігати генофонд українського народу.

Сучасні технології дозволили здійснювати криозаморозку гамета людських ембріонів, а також вилучати статеві клітини із тіла померлого донора. Такий прогрес науки здатен допомогти забезпечити реалізацію права на батьківство навіть після смерті, а саме шляхом використання його/її біоматеріалів для застосування допоміжних репродуктивних технологій (ДРТ): інсемінації чи ЕКО. Значне збільшення потреби громадян у регулюванні відносин у сфері застосування ДРТ спричинило запровадження новел вітчизняного законодавства.

Наприклад, Закон України про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство), прийнятий 22. 11. 2023 року, закріпив право на безоплатне отримання медичної послуги, пов'язаної із забезпеченням реалізації їхнього права на біологічне батьківство (материнство), зокрема на здійснення забору, криоконсервації та зберігання їхніх репродуктивних клітин на період дії воєнного стану. Проте, законодавець закріпив й наступну норму: у разі загибелі або визнання померлою в установленому порядку особи, репродуктивні клітини якої зберігаються, їх зберігання припиняється з подальшою утилізацією. Тобто,

фактично унеможливив реалізацію права на батьківство/материнство після смерті. Суспільний резонанс, викликаний обуренням військовослужбовців та їх сімей, спонукав законотворців доопрацювати окреслену проблематику.

Як наслідок, вже у січні 2024 року був прийнятий Закон України Про внесення зміни до пункту 2 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)" щодо збереження генофонду Українського народу". Законом закріплено, що у разі смерті або оголошення судом померлою особи, репродуктивні клітини якої зберігаються відповідно до законодавства, їх безоплатне зберігання відповідно до цього Закону здійснюється протягом трьох років з моменту смерті такої особи або оголошення судом її померлою. Після закінчення цього строку подальше зберігання таких клітин може бути продовжене за рахунок іншої особи, визначеної у заповіті особи щодо власних репродуктивних клітин, які зберігаються відповідно до законодавства, на випадок її смерті або оголошення судом її померлою.

На нашу думку, вимога про оформлення заповіту нівелює головну мету законопроекту, а саме сприяння відновленню українського генофонду. Ускладнюючи процедуру оформлення заповіту, законодавець покладає на вдову/вдівця обов'язок власним коштом відкривати спадкову справу у нотаріуса і сплачувати набагато більше, ніж коштувало саме зберігання репродуктивних клітин. Також, виникає питання: чи вважатиметься біоматеріал спадковим майном і як в разі відсутності заповіту відбуватиметься спадкування за законом.

Таким чином, питання належного механізму забезпечення права військовослужбовців на постмортальну репродукцію залишається недостатньо врегульованим вітчизняним законодавцем і потребує доопрацювання.

Список використаних джерел

1. Демографічна ситуація в Україні в період незалежності. URL: <https://www.slovaidilo.ua/2020/08/21/infografika/suspilstvo/demohrafichna-sytuacziya-ukrayini-period-nezalezhnosti> (дата звернення: 19.02.2024).
2. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 р. № 787.
3. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження генофонду Українського народу реєстрац. № 10448 від 30.01.2024.

Сліжевський А. Ю.,
здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Міжрегіональна Академія
управління персоналом, м. Київ

УДК 37.016

ЗМІНИ ДЛЯ МАЙБУТНЬОГО: РАДИКАЛЬНІ ОСВІТНІ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Освіта є вирішальним чинником для соціального прогресу, який впливає на економічний, культурний, науковий, демократичний розвиток країни. Освіта також є необхідним засобом для формування професійного потенціалу майбутніх фахівців, які можуть пристосовуватися до викликів сучасного ринку праці, який змінюється швидко, глобалізується, цифровізується. У цих умовах цифрові компетентності стають одними з найважливіших навичок, які потрібні сучасним працівникам різних сфер, оскільки вони дозволяють ефективно користуватися інформаційно-комунікаційними технологіями для вирішення професійних та особистих завдань [1].

Проте, освіта в Україні не відповідає сучасним критеріям та вимогам, які ставлять перед нею суспільство та ринок праці.

Освіта в Україні є нерозвиненою, а рівень цифрових компетентностей у студентів та випускників є незадовільним [2].

Основною причиною цього є те, що освіта в Україні є спадкоємцем освіти в СРСР, яка була спрямована на ідеологічне навчання, а не на розвиток критичного мислення, творчості, інноваційності. Замість того, щоб створити нову систему освіти, яка б відповідала потребам сучасності, в Україні просто додають до старої неефективної системи нові елементи, які не розвивають її.

В Україні, за даними Державної служби статистики, у 2023 році 90,2% працюючих мали вищу освіту [3]. Це свідчить про високий рівень освіченості населення та попит на вищу освіту в суспільстві.

Однак, чи відповідає ця статистика реальному стану справ в освітній сфері? українські дипломи не визнаються за кордоном українські фахівці не є ефективними на міжнародному ринку праці. Все тому що, якість освітніх послуг є неефективною, корупція в освітній галузі дає змогу придбати диплом, а міжнародні домовленості про визнання дипломів України не завжди виконуються, однак з юридичної сторони вони визначаються, а на соціальному рівні ні, частий бізнес не бере на роботу українських робітників, також дивлячись

на яких робітників є попит. Наприклад на робочу силу попит є, а на більш важливі професії ні.

За даними міжнародного рейтингу QS World University Rankings 2023, жоден український виш не потрапив до топ-400 найкращих університетів світу [4] Це свідчить про низьку якість освітніх програм, наукових досліджень, викладацького складу та матеріально-технічної бази українських вишів. Однією з причин такого стану є корупція, яка поширена в освітній галузі. [5] Корупція в освіті має різні форми, такі як хабарництво за вступ, оцінки, дипломи, плагіат, фальсифікація документів тощо. Корупція підриває авторитет та довіру до української освіти, знижує мотивацію до навчання та професійного розвитку, сприяє відтоку мізків за кордон [6].

Країна має міжнародні домовленості про підтвердження дипломів із багатьма країнами, зокрема з країнами Європейського Союзу. Україна є членом Гаазької конвенції про звільнення від легалізації освітніх документів та Лісабонської конвенції про визнання дипломів вищої освіти в Європі [7, 8].

Ці конвенції спрощують процедуру визнання дипломів за кордоном, але не гарантують її автоматичності. Кожна країна має право встановлювати свої вимоги та критерії для визнання дипломів, які можуть враховувати якість освітньої програми, рівень акредитації вишого навчального закладу, наявність додаткової кваліфікації, мовні знання тощо... Таким чином, українські дипломи не є беззаперечними доказами компетентності фахівців за кордоном, а потребують додаткової перевірки та підтвердження.

Попит на українських фахівців за кордоном залежить від галузі, у якій вони працюють, та від конкретної країни. За даними Державної служби зайнятості, у 2023 році найбільше українців працювали за кордоном у сферах будівництва, сільського господарства, промисловості, торгівлі, транспорту, освіти та охорони здоров'я. Однак, не всі українські фахівці мають можливість працювати за своєю спеціальністю за кордоном, а часто займаються некваліфікованою або низькооплачуваною роботою.

Якщо не відбудуться зміни в системі освіти, перспективи розвитку освіти в Україні залишаються невизначеними. Сучасна освіта в Україні є застарілою, неефективною, корумпованою та не відповідає потребам суспільства та ринку праці. Тому я пропоную ряд радикальних реформ, які б могли перетворити освіту в Україні на сучасну, якісну, конкурентоспроможну та інноваційну.

Можна порівняти систему освіти з будівлею, яка має фундамент, стіни, дах, вікна, двері, меблі тощо. Якщо фундамент будівлі згнив, то немає сенсу будувати другий поверх на такому фундаменті, бо він може обвалитися або не добудуватися.

Тому в такому випадку краще все знести і побудувати одразу нормальний дім з чудовим фундаментом. Так само і з освітою в Україні. Намагаючись щось надбудувати над радянською неефективною освітою, ми не досягнемо бажаного результату. Краще знести і зробити нову сучасну систему освіти з нуля.

Тож, пропоную ряд радикальних реформ. Ось деякі з них: Вважаю, що однією з найважливіших реформ, яку необхідно впровадити в системі освіти України, є **підвищення професіоналізму викладача**. Під професіоналізмом розумію не лише володіння спеціалізованими знаннями та вміннями, але й здатність до ефективної трансляції матеріалу для будь-якого учня, відповідальність за власну діяльність та дотримання професійної етики. Оскільки, навіть зі зміною системи, вчителі, які не володіють необхідними професійними якостями, не зможуть ефективно передати її сутність учням..

Для підвищення професіоналізму викладачів необхідно створити умови: достойної заробітної плати, соціальних гарантій, професійної автономії, творчого потенціалу, позитивного іміджу тощо...

Вважаю, що реалізація цих заходів допоможе підвищити професіоналізм викладача в Україні та покращити якість освіти в цілому.

Наступною реформою повинне бути усучаснення системи освіти. Вважаю, що система освіти в Україні потребує модернізації, яка відповідала б сучасним викликам та потребам суспільства. Під усучаснення розумію не лише впровадження нових технологій, але й зміну парадигми, цілей, принципів та практик освіти.

Для усучаснення системи освіти пропоную такі заходи:

Забезпечити доступність, рівність, різноманітність, гуманістичний підхід, демократизацію, інноваційність, інклюзивність та конкурентоспроможність освіти, як це передбачено в європейських освітніх стандартах.

Забезпечити неперервність, гнучкість, індивідуалізацію, мобільність та відкритість освіти для міжнародного співробітництва.

Розвивати ключові компетенції студентів, які дозволяють їм адаптуватися до змін, вирішувати проблеми, співпрацювати з іншими, навчатися протягом життя та бути відповідальними громадянами.

Впевнений, що реалізація цих заходів допоможе удосконалити систему освіти в Україні та підготувати її до майбутніх викликів.

Останньою реформою повинен бути **комплекс розробки нової Національної стратегії розвитку освіти в Україні**, в рамках якого розроблятимуться плани, пріоритетні напрямки та механізми на короткостроковий, середньостроковий та довгостроковий періоди.

У підсумку, важливими аспектами реформування освітньої системи України є підвищення професіоналізму викладачів, модернізація освітніх програм та розробка національної стратегії розвитку. Однак не менш важливою є необхідність активної боротьби з корупцією в освітній сфері та підвищення міжнародного визнання українських фахівців. Ці заходи сприятимуть підвищенню якості освіти та зміцненню довіри як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях.

Список використаних джерел

1. Інноваційні методи навчання та викладання. URL: https://osvita.ua/school/method/1663/#google_vignette.
2. ТОП-5 країн для здобуття освіти 2020 згідно з U.S. News & World Report URL: <https://studentstudy.com.ua/news-detail/top-5-krayin-dlia-zdobuttia-osviti-2020-zgidno-z-u-s--news-&-world-report-25-06-2020>.
3. Перше місце в світі за освітою. Країни з найкращою системою освіти. Рівень освіти для іноземних студентів: рейтинг найкращих країн URL: <https://rt82.ru/uk/typology-of-fires/pervoe-mesto-v-mire-po-obrazovaniyu-strany-s-samoj-luchshei-sistemoi-obrazovaniya>.
4. Найкращі виші світу 2021 URL: <https://karandash.ua/ua/articles/luchshie-vuzy-mira-2021>.
5. Боротьба з корупцією. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/borotba-z-korupciyeu>.
6. Все про корупцію в освітній сфері URL: <https://osvita.ua/news/topics/50727>.
7. Розум завжди у ціні. Які країни світу визнають українські дипломи про освіту. URL: <https://www.rbc.ua/rus/stylar/ki-krayini-svitu-viznayut-ukrayinski-diplomi-1694610015.html>.
8. Підтвердження української кваліфікації (диплома) за кордоном. URL: <https://kosht.media/pidtvverzhennia-ukrainskoho-dyploma-kvalifikatsii-za-kordonom>.

СЕКЦІЯ 7. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

SECTION 7. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Гнедіна К. В.,

УДК 657

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування,
Національний університет "Чернігівська
політехніка", м. Чернігів

Сорока А. В.,

здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Національний університет "Чернігівська
політехніка", м. Чернігів

**ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО
ОБЛІКУ ДЛЯ СТАРТАПУ З УРАХУВАННЯМ ЙОГО
ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ: ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ**

У сучасному економічному просторі стартапи виступають ключовими драйверами інноваційного прогресу, їх діяльність визначає не лише темпи розвитку бізнесу, але й суттєво впливає на соціальні та технологічні зміни. Від ідеї створення до становлення як бізнес-структури, яка активно розширює свою діяльність, стартапи сприяють економічному зростанню. Однак для досягнення стійкого успіху необхідним є формування системи бухгалтерського обліку для стартапу, яка відповідає вимогам законодавства і враховує особливості кожної фази життєвого циклу стартапу. Гнучка та адаптивна система обліку дозволить стартапу заручитися підтримкою інвесторів, структурувати фінансові потоки, контролювати витрати, оптимізувати використання ресурсів, максимізувати прибуток, визначати ризики та можливості для подальшого розвитку бізнесу. Оперативно надана інформація сприятиме прийняттю обґрунтованих стратегічних рішень керівництвом стартапу, спрямованих на досягнення поставлених цілей та забезпечення зростання.

Незважаючи на те, що у стартап-компаніях відділ бухгалтерського обліку може виконувати схожі функції, як у вже усталених підприємствах, він все ж має свої відмінності. У великих корпораціях зазвичай є складна структура відділу з численними працівниками, кожен з яких відповідає за певні аспекти бухгалтерського обліку. У стартапах, особливо на початкових етапах розвитку, може бути лише одна або дві особи, які є відповідальними за ведення обліку. Поширеною є практика, коли власник бізнесу самостійно виконує бухгалтерські

функції, особливо коли компанія тільки починає свою діяльність [1]. Бухгалтерський облік у стартапах відрізняється більш гнучким підходом до управління фінансами, швидкою адаптацією до змін та акцентом на стратегічному аналізі фінансових даних для максимізації ефективності та управління ризиками, що відіграє ключову роль у стабільності та успіху стартапу.

Дослідження, проведене компанією CB Insights, вказує на ключові причини невдач стартапів. Найбільш поширеною проблемою (38%) є відсутність фінансових ресурсів або невдале залучення нового капіталу. Також важливими причинами є відсутність попиту на ринку (35%), надмірна конкуренція (20%), та неефективна бізнес-модель (19%) [2]. Головні причини невдач стартапів частково пов'язані з неефективним управлінням фінансовими ресурсами, помилками при веденні бухгалтерського обліку та недостатньою контрольованістю руху грошей.

Життєвий цикл стартапу починається з формування й розвитку ідеї, на основі якої створюються інноваційні продукти. До основних фаз життєвого циклу стартапу включають: 1) "Зародження ідеї" (Pre-seed) з формулюванням концепції та маркетинговим дослідженням; 2) "Становлення стартапу" (Seed) з розробкою продукту та залученням інвестицій; 3) "Ранній розвиток стартапу" (Early-Growth Stage) з удосконаленням продукту та розширенням бази споживачів; 4) "Розширення стартапу" (Expansion Stage) з виходом на нові ринки та масштабуванням діяльності; 5) "Вихід" (Exit Phase), коли стартап готується до можливого придбання, злиття або публічної пропозиції [3].

На етапі "зародження стартапу" критично важливо спрогнозувати витрати, які включають дослідження ринку, розробку продукту, найм персоналу та забезпечення необхідних ресурсів, потрібно ретельно розрахувати собівартість продукту, враховуючи всі витрати, пов'язані з його виробництвом, що сприятиме ефективному використанню ресурсів та зниженню фінансових ризиків.

На етапі "становлення стартапу" рекомендується почати визначати відповідальних осіб та їх обов'язки на майбутнє. Перший крок у підготовці до виходу на ринок - розробка Статуту, який юридично регулює діяльність стартапу, визначаючи його форму власності, управління та розподіл прибутку. На цьому етапі, коли стартап перетворюється в бізнес-одиницю, важливо визначитися з організацією бухгалтерського обліку та системою оподаткування. Необхідно розробити й затвердити "Положення про організацію бухгалтерського обліку", а також "Наказ про облікову політику", що є ключовим документом, який регулює правила та порядок ведення бухгалтерського обліку, включаючи процедури інвентаризації та формування облікової політики [4].

Необхідним кроком на шляху розвитку стартапу є вибір форми ведення підприємницької діяльності. При створенні стартап-бізнесу поширеним рішенням є реєстрація ФОП. Такий підхід значно спрощує початковий процес діяльності. Важливим питанням також є вибір системи оподаткування.

Стартапери мають урахувувати, що існують дві основні системи оподаткування: загальна та спрощена. На перших етапах стартапам рекомендується обрати спрощену систему оподаткування, яка передбачає спрощений облік та звітність [5]. Обираючи спрощений бухгалтерський облік, слід враховувати Методичні рекомендації щодо використання реєстрів малими підприємствами, які затверджені Міністерством фінансів України від 15. 06. 2011 року №720 [6]. Слід зазначити, що для обрання спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності ФОП має подати відповідну заяву, оскільки у разі неподання такої заяви буде застосовуватися загальна система оподаткування.

На етапі "становлення стартапу" складання робочого плану рахунків є ключовим кроком. Хоча кількість операцій на фазах Seed та Early-Growth обмежена, але наявність плану рахунків допомагає в подальшому значно спростити процес ведення бухгалтерського обліку, особливо під час фази "розширення стартапу". Стартап може скористатися спрощеним Планом рахунків, затвердженим Мінфіном України [7]. Після цього важливо сформулювати типові проведення з ключових господарських операцій.

Визначення особи, відповідальної за ведення бухгалтерського обліку, є ключовим на етапі перетворення ідеї стартапу в бізнес. Це може бути член команди або найнятий фахівець у сфері обліку і оподаткування. При зростанні обсягу операцій важливо ретельно оцінити потребу у додаткових бухгалтерях та створити для них комфортні умови праці. На цьому етапі також важливо розробити й затвердити посадові інструкції для бухгалтерів, щоб забезпечити ефективну роботу бухгалтерського відділу [8].

Крім того, для ведення бухгалтерського обліку, управління фінансами та результатами діяльності для стартапу на етапі "розширення" доцільним є використання спеціалізованого бухгалтерського програмного забезпечення, що дозволить автоматизувати ці процеси.

Таким чином, раціонально сформована система бухгалтерського обліку є важливим інструментом забезпечення фінансової стійкості стартапів, прозорості їх діяльності, контролю за використанням інвестиційних ресурсів, вчасного виявлення можливостей для стратегічного розвитку. Незалежно від фази життєвого циклу стартапу ведення бухгалтерського обліку є обов'язковим та дозволяє стартаперам оцінювати фінансові результати діяльності, вчасно приймати управлінські рішення на основі отриманої інформації та ефективно управляти фінансовими ресурсами. У той же час найбільш складним завданням є формування цієї системи ще на початкових стадіях діяльності стартапу. Перетворення ідеї у зареєстрований бізнес та запровадження бухгалтерського обліку на ранніх етапах діяльності стартап-команди створює можливість не лише для систематичного контролю над фінансовими потоками, але й забезпечує формування важливої інформаційно-аналітичної системи для прийняття управлінських рішень у майбутньому. Це, у свою

чергу, стає основою для управління ризиками діяльності та реагування на зміни в бізнес-середовищі, забезпечуючи стійкий фундамент для подальшого успіху та конкурентоспроможності стартапу на ринку.

Список використаних джерел

1. How To Do Accounting For a Startup (With Helpful Tips). Indeed. URL: <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/accounting-for-startup>.
2. The Top 12 Reasons Startups Fail. CB Insights. URL: <https://www.cbinsights.com/research/report/startup-failure-reasons-top>.
3. Які етапи стартапу? Ексклюзивний посібник. Venturiz. URL: <https://venturiz.co/academy/startup-stages>.
4. Облік на підприємствах малого бізнесу. Конспект лекцій для студентів спеціальностей "Облік і оподаткування" всіх форм навчання/ Укладач: Маргасова В.Г., Акименко О.Ю. Чернігів: ЧНТУ, 2018. 121 с.
5. Як вибрати систему оподаткування ФОП? Державна податкова служба України. URL: <https://kyivobl.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/print-406892.html>.
6. Наказ Міністерства фінансів України від 15. 06. 2011 №720 "Про затвердження Методичних рекомендацій із застосування реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0720201-11>.
7. Наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 року № 291 "Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99>.
8. Ошурков С. Посадова інструкція бухгалтера. Бухоблік. URL: <https://www.buhoblik.org.ua/uchet/organizacziya-buxgalterskogo-ucheta/1645-posadova-instruktsiya-bukhgaltera.html>.

Жуляєв В.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Міжрегіональна Академія
управління персоналом, м. Київ

УДК 340

ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ В МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ ПИТАНЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Дослідження такого складного явища як інформаційна безпека може бути успішним лише за умови наявності розробленого понятійного апарату. Головною складовою цього апарату є система понять і категорій, завдяки яким розкриваються сутнісні моменти досліджуваного явища.

Понятійний апарат дослідження з питань інформаційної безпеки – це більше ніж просто уявлення про зовнішній світ і його виклики та наслідки.

Поняття і категорії втілюють мовчазні припущення про конституцію природного чи соціального світу та переконання не лише про те, яким є світ, а й про те, яким він має бути. Як стверджують дослідники, наукові концепції та інструменти (такі як моделі, карти, схеми, графіки) не просто виявляють, розкривають і вимірюють об'єктивні параметри проблеми, вони також важливі у формуванні їхнього визнання та самого значення. *Концепції інформаційного суспільства та інформаційної безпеки, концепції інформаційного менеджменту*, інші законодавчі та нормативні документи, прийняті в Україні, в різній мірі, але досить повно розкривають понятійний апарат цієї проблематики у суспільстві. Її поняття є не просто символічними або дискурсивними серед інших матеріальних реалій сучасного світу. Вони несуть в собі як навігаційні (*спрямовують нашу увагу*), нормативні (*формують наші пріоритети*), так і перформативні (*керують нашими діями*) ознаки. Перформативний вимір вищезазначених концептуальних документів означає, що вони набагато важливіші ніж просто запис опису реальності. Розвиток, поширення та привласнення понять не лише надають такі засоби, але і змінюють реалії, які вони мають описати, оскільки вони також є частиною цих реалій.

Однак, вищесказане зовсім не означає, що дискурси – головне, що існує. Заохочуючи нас аналізувати і діяти особливим чином, концепції можуть пом'якшити чи навпаки посилити акцент проблеми, що досліджується. Це також не означає, що реальність є виключно продуктом наукової практики, а скоріше те, що існує тісний зв'язок між нашим сучасним змінним світом і майбутньою перспективою, який очікує свого дослідження.

Для того, щоб зрозуміти проблеми інформаційної безпеки в українському кризовому суспільстві та нові виклики, що загрожують Україні в умовах воєнного стану і російській агресії, дослідники винаходять нові поняття, а "старі" отримують нові значення і таким чином підтверджується тезис про існування взаємного впливу між поняттям і змінами, внаслідок чого зміни можуть адаптувати мову наукових понять та винаходити нові концептуальні засади. Інноваційні зміни, подані через понятійний апарат, в свою чергу, відкривають шлях до модифікації та зміни середовища. Таким чином, методико-теоретичний і матеріальний виміри концептуальних змін є двома сторонами однієї медалі.

В контексті дослідження і при аналізі наукових джерел за цієї тематики можна визначити, що немало дослідників пропонують встановити *три фокуси* обговорень тем інформаційної безпеки, що безумовно впливатиме на оновлення

понятійного апарату, або закріплення недавно запропонованих категорій і понять: використання великомасштабних даних, роль мікротемпоральності та афективні інфекції, здатні справляти економічний ефект, що втім, на наш погляд, пов'язане з численними методологічними перешкодами [2]. Така тенденція, наприклад, очікує поняття "кіберактивізм". Вже зараз спеціалістами проводиться активна робота над розробкою норм кібербезпеки і глобальною нормативною поведінкою та менеджментом в галузі кібербезпеки, що, без сумнівів, приведе до змін в термінології і понятійному апараті.

Кіберактивізм представлений у політиці і наукових публікаціях під двома різними заголовками: перший – *політичний активізм* (кіберактивізм часто відносять до форм політичної мобілізації як відносно нова форма завдяки доступності через комп'ютерні та смартфонні технології).

Другий контент – *безпека кіберактивності*. Кіберактивісти розглядаються у більшості випадків як можливі джерела кібератак, вірусів, які здатні знищувати базу даних, і як загрозу для систем доступу та контролю важливої цивільної інфраструктури та наслідки з безпекової діяльності. Факти такої "активності", коли хакери невідомі в країнах, де поважають права людини, можуть вимагати від нас перегляду концептуальної схеми прав людини шляхом переосмислення зв'язку між уразливістю та особистістю або групою суб'єктів. У кіберпросторі, як вважають спеціалісти [2], особи та малі групи можуть бути дуже впливовими. І ця тенденція є також впливовою відносно стану і можливих змін понятійного апарату.

Список використаних джерел

1. Сорелл Т. Права людини та хактивізм : випадки Wikileaks та Anonymus. Журнал "Права людини", том 7, випуск 3, листопад 2015 року. С. 391-410. URL: <https://doi.org/10.1093/jhuman/huv012>.

2. Ризики в сучасному нестабільному суспільстві: соціальні і культурні виміри; за ред. Л.Г. Скокової. Київ: Інститут соціології НАН України, 2021. 295 с.

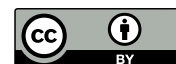

Ковалевський С. В.,
д-р техн. наук, професор,
завідувач кафедри інноваційних
технологій і управління,
Донбаська державна машинобудівна
академія, м. Краматорськ

УДК 330.34:502/504:658.5

Ковалевська О. С.,
канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри обробки металів тиском,
Донбаська державна машинобудівна
академія, м. Краматорськ

Володченко Ю. М.,
юрисконсульт,
QuartSoft Ukraine, м. Київ

ПІДВИЩЕННЯ ОБ'ЄКТИВНОСТІ МЕТРИК СТРАТЕГІЧНИХ ОЦІНОК ІННОВАЦІЙ ДЛЯ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Україна стоїть перед комплексними завданнями адаптації до глобальних вимог сталого розвитку, які передбачають великомасштабні інвестиції та структурні зміни. Цей процес вимагає активного впровадження інновацій та екологічної освіти, з метою формування екологічної свідомості громадян. В роботі розглядається, як інтеграція біоніки та цифрових технологій з можливостями демократичного управління може сприяти екологічній стійкості та інноваційному прогресу в промисловості України [1, с. 289; 2, с. 43]. Особлива увага приділяється розробці багатокритеріальної функції оптимізації для оцінки стратегічних напрямів розвитку, з використанням даних наукових публікацій як об'єктивної метрики. Викладення стратегічних пріоритетів, включаючи інноваційність, міждисциплінарність та практичне застосування, підкреслює важливість інтегрованого підходу до розв'язання екологічних, економічних та соціальних викликів.

Для створення комплексної багатокритеріальної функції оптимізації $F(\underline{X})$, враховуючи показники і обмеження, описи кожної складовій (сценаріїв відповідних стратегій) можна представити наступним чином:

1. Інноваційність X_{1i} – деякі сценарні напрямки стратегії розробки та впровадження передових науково-технічних рішень, що спрямовані на модернізацію ключових галузей економіки.

2. Міждисциплінарність X_{2i} – деякі сценарні напрямки стратегії створення платформ для обміну знаннями та досвідом між різними галузями, зокрема через співпрацю наукових інститутів та промисловості.

3. Практичне застосування X_{3i} – деякі сценарні напрямки стратегії фокусу на реалізації конкретних проектів з використанням наукових досягнень, які вирішують актуальні практичні проблеми.

4. Соціальна важливість X_{4i} – деякі сценарні напрямки стратегії розробки рішень, спрямованих на покращення якості життя населення, зменшення соціальної нерівності.

5. Новаторство в управлінні X_{5i} – деякі сценарні напрямки стратегії впровадження інноваційних методів управління в державних і корпоративних структурах для підвищення ефективності та продуктивності.

6. Екологічна стійкість X_{6i} – деякі сценарні напрямки стратегії зосередження на розвитку та впровадженні технологій, що забезпечують збереження довкілля, підтримку сталого розвитку

Кожна з цих функцій повинна враховувати специфічні метрики та обмеження, щоб забезпечити збалансоване рішення, яке відповідає всім аспектам задачі. В наших умовах спиратися на об'єктивні показники дуже складно, майже неможливо, але нами запропонований підхід, який ґрунтується на кількості наукових публікації в світових індексованих базах. Для цього використана платформа ScienceDirect, яка є однією з найбільших електронних колекцій наукових публікацій у світі, яка забезпечує доступ до великої кількості наукових статей та книг [3, с.4]. Цей ресурс належить та управляється компанією Elsevier, яка є одним з провідних світових видавництв наукової літератури. Для якісної оцінки кожної стратегії проведена оцінка динаміки зростання кількості відповідних публікацій з 2000 по 2023 рік включно за допомогою функцій трендів відповідних кількостей публікацій. Для цього для кожної стратегії побудовані таблиці, які містять описи сценарних напрямків і відповідні функції трендів кількості публікацій в Science Direct. Оцінка рейтингів сценарних напрямків кожної з шості стратегій проведена відповідно формулі:

$$X_{ji} = \frac{N_{23}}{\sum_{k=0}^{23} N_k'} \quad (1)$$

де: $N_0, N_1, N_2, \dots, N_{23}$ - кількість публікацій в ScienceDirect за 2000, 2001, 2002, ..., 2023 роки відповідно.

Оцінка $F(\underline{X})$ сумарного впливу сценаріїв X_{ji} може бути здійснена на підставі суми їх рейтингів:

$$F(\underline{X}) = \sum_{i=0}^{23} X_{ji}, \quad (2)$$

де X_{ji} обираються згідно табл. 1.

Таблиця 1

Показники рейтингів для сценаріїв стратегічних напрямків

Стратегії	Сценарні напрямки стратегій	Рейтинг
X_{11}	Впровадження новітніх ІТ-технологій, таких як штучний інтелект, великі дані, блокчейн, для оптимізації бізнес-процесів.	0,357
X_{32}	Використання AI для оптимізації бізнес-процесів, підвищення ефективності виробництва та вирішення складних аналітичних завдань.	0,323
X_{53}	Використання даних для прогнозування та планування, що покращує стратегічне прийняття рішень.	0,307
X_{12}	Розробка та впровадження технологій, що сприяють зменшенню вуглецевого сліду та підвищують енергетичну ефективність.	0,272
X_{15}	Розробка рішень для зменшення впливу на довкілля, у тому числі через рециклінг, управління відходами та екологічно чисті технології.	0,269
X_{33}	Проекти, спрямовані на мінімізацію негативного впливу на довкілля, такі як відновлювані джерела енергії та розумне управління відходами.	0,267
X_{51}	Інтеграція принципів сталого розвитку в стратегії та практики управління.	0,265
X_{62}	Розробка та впровадження технологій, які мінімізують викиди в атмосферу та зменшують забруднення.	0,247
X_{14}	Впровадження технологій автоматизації та робототехніки для підвищення продуктивності та ефективності виробництва.	0,246
X_{23}	Створення середовища, яке сприяє стартапам та інноваційним компаніям, забезпечуючи їм доступ до ресурсів та експертизи.	0,238
X_{64}	Розробка систем ефективного управління відходами, включаючи технології для рециклінгу та переробки відходів.	0,230
X_{63}	Створення та вдосконалення технологій для виробництва енергії з відновлюваних джерел, таких як сонячна, вітрова енергія.	0,204
X_{54}	Інтеграція цифрових інструментів для оптимізації процесів управління та прийняття рішень.	0,200
X_{52}	Впровадження гнучких методологій управління для підвищення адаптивності та швидкості відповіді на зміни.	0,196
X_{43}	Створення цифрових освітніх платформ, які забезпечують рівний доступ до якісної освіти.	0,195
X_{22}	Партнерства між навчальними закладами та промисловими компаніями для розробки нових технологій та рішень.	0,186
X_{21}	Заснування центрів, які об'єднують фахівців з різних галузей для спільних досліджень та інновацій.	0,173
X_{24}	Організація подій, які дозволяють обмін досвідом та знаннями між фахівцями різних галузей.	0,171

Окремі оцінки $F(\underline{X})$ кожної з розглянутих в таблиці 1 шості стратегій відповідають наступним показникам: $\sum_{i=0}^{23} X_{1i} = 1,341$; $\sum_{i=0}^{23} X_{2i} = 0,768$; $\sum_{i=0}^{23} X_{3i} = 0,844$; $\sum_{i=0}^{23} X_{4i} = 0,888$; $\sum_{i=0}^{23} X_{5i} = 0,968$; $\sum_{i=0}^{23} X_{6i} = 0,926$. Ці показники залежать від кількості врахованих сценаріїв і їх публікаційної активності в рейтингових виданнях.

Використання сценаріїв майбутнього сприяє стратегічному плануванню, оцінці ризиків, стимулюванню інноваційного розвитку та підготовці кадрів, відповідно до майбутніх потреб промисловості.

Ці сценарії майбутнього надають можливості для планування і адаптації до майбутніх викликів. Вони допомагають визначити ключові напрями для розвитку і впровадження інновацій, сприяють оцінці ризиків і можливостей, пов'язаних з різними траєкторіями розвитку, та відкривають нові горизонти для розвитку української промисловості у відповідності до глобальних тенденцій та викликів.

Методи збору даних для статті включають кількісні та якісні дослідження, а також сценарний аналіз публікаційної активності науковців саме в відповідних сценарних напрямках реалізації стратегій $X_{1i} \dots X_{6i}$. Потенційні аудиторії охоплюють академічне співтовариство, урядові органи, промислових лідерів, студентів та молодих вчених, стимулюючи інновації та модернізацію в економіці та промисловості. Дана робота спрямована на те, щоб надати зрозумілу та обґрунтовану основу для подальших досліджень та розвитку. Вона акцентує увагу на важливості інноваційних підходів у керуванні та виробництві, що можуть стати ключовими факторами для виходу української економіки на новий рівень розвитку.

Завдяки використанню різних методів дослідження, ця робота створює повну картину сучасного стану промисловості в Україні та можливостей для її подальшого розвитку. Її потенційний внесок у суспільний розвиток полягає в сприянні створенню більш стійкої економічної системи, заохоченні соціальної відповідальності підприємств і стимулюванні інновацій.

Крім того, стаття має практичне застосування, оскільки надає конкретні рекомендації та стратегії, які можуть бути використані урядами та промисловими лідерами для планування та впровадження реформ у сфері промислового виробництва. Всі ці аспекти роблять дану статтю значущою і актуальною для вітчизняних та міжнародних досліджень у галузі економіки та технології.

Список використаних джерел

1. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища: монографія. – Київ: НІСД, 2022. – 532 с. – Режим доступу: <https://doi.org/10.53679/NISS-book.2022.01> (дата звернення: 10.12.2023).
2. Пурій Р. П., Флейчук М. І. Біонічний підхід до управління економікою, або Біонічна модель нового суспільного ладу. – Львів: СПОЛОМ, 2021. – 68 с.
3. Science Direct. Режим доступу: <https://www.sciencedirect.com> (дата звернення: 10.12.2023).

Нечай О. Р.,
радник члена Рахункової
палати, м. Київ

УДК 336.744

ПОНЯТТЯ, ЕВОЛЮЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ В УКРАЇНІ

Однією з останніх та найбільш перспективних інновацій у глобальній економіці є криптовалюта. Криптовалюта як економічний феномен об'єктивно існує, дедалі більше використовується, може виконувати функції грошей, тому її поняття, еволюція та перспективи використання заслуговують на більш докладне вивчення.

Криптовалюта – це віртуальна валюта, що була створена як альтернатива стандартним фіатним грошам [1]. Особливостями криптовалюти є те, що, по-перше, вона не має фізичної форми та існує виключно у електронному вигляді; по-друге, на відміну від будь-якої національної валюти, емітентом криптовалюти не є національний банк або державна установа жодної країни; по-третє, будь-яка криптовалюта, на відміну від фіатних грошей, навіть у електронній формі, базується на технології блокчейну. Блокчейн – це розподілена база даних, яка містить дані транзакцій на спеціалізованих комп'ютерах у мережі [2].

Попри те, що криптовалюта як економічний феномен з'явилася порівняно недавно, приблизно 15 років тому, у її розповсюдженні можна виділити сукупність важливих дат:

– у 2008 році програмістом або групою програмістів під псевдонімом Сатоші Накамото було створено комп'ютерну платформу, яка дозволяла робити дійсні переводы у цифровому еквіваленті цінності. Система, яка була названа Bitcoin, стала першою загальновідомою криптовалютою [3];

– з 2009 року криптовалюта з малознаної технологічної новинки дедалі більше почала перетворюватися на фінансовий інструмент, який став об'єктом уваги значної кількості користувачів;

– у 2011 році кількість криптовалют у обігу зросла, зокрема з'явилися такі криптовалюти, як "Litecoin", "Namecoin" та "Swiftcoin" [3];

– у 2012 році стало зрозуміло, що Біткоїн як криптовалюта має певні обмеження, тому деякі розробники почали створювати валюти з розширеними функціями; з цього ж року почалася розробка мобільних додатків для обміну криптовалюти [4];

– у 2013 році зростаюча популярність криптовалют привела до перших спроб регуляторних реакцій на операції з ними, у першу чергу через використання криптовалют для фінансування незаконних операцій [5].

Події на ринку криптовалют протягом 2017-2021 рр. емпірично підтвердили високу волатильність криптовалют:

– з 2017 року можна було побачити найбільший стрибок вартості криптовалюти, а у 2018 році ситуація була протилежною – вартість криптовалюти різко впала [3];

– у 2019 році окремі криптовалюты, які мали порівняно високу капіталізацію і користувалися попитом на криптобіржах на етапі становлення ринку, вибули або втратили свої позиції, натомість з'явилися нові токени і криптовалюти [8];

– у 2020 році відбулося різке скорочення кількості операцій та курсів криптовалют, які змінилися зростанням курсів криптовалют до 2021 року;

– у травні 2021 року курс криптовалют різко зменшився.

Аналіз використання криптовалют у світі та зростання обсягу операцій із криптовалютою дозволяє виділити декілька етапів еволюції криптовалюти як економічного феномену [4]:

– 2008 – 2010 рр. – етап виникнення криптовалюти та початку її розповсюдження;

– 2011 – 2013 рр. – етап поширення операцій з криптовалютою;

– 2014 – 2016 рр. – етап початку нормативного регулювання операцій з криптовалютами з боку Центральних банків та Урядів.

До цієї еволюції можна додати етап 2017–2021 рр. як етап високої волатильності курсу криптовалют.

Криптовалюта стала глобальним економічним феноменом. В Україні вперше офіційно інформація про криптовалюты, а саме про Біткоїн, була опублікована у 2014 році. Це була заява Національного Банку України (далі – НБУ) [7]. Біткоїн був визначений НБУ квазі грошима, які не мають реальної вартості. У заяві також йшла мова про те, що такі гроші не можуть використовуватися фізичними та юридичними особами. Попри таке доволі критичне ставлення до криптовалют, у 2015 році на засіданні Комісії Громадської Ради НБУ директором департаменту платіжних систем, Наталією Лапко, було визнано Біткоїн інструментом для грошових переказів [8].

Поширення криптовалют та зростання обсягу обмінних операцій з ними в Україні зумовили державне регулювання таких операцій. При цьому в Україні емпірична потреба в упорядкуванні ринку криптовалют випереджала прескриптивні ініціативи органів державної влади. Так, у 2018 році українці мали

у власності криптовалюту на суму 98,7 млрд грн (\$3,5 млрд). Українські компанії, що працюють з цифровими активами, з 2017 року залучили інвестицій як мінімум на 160 млн доларів [9]. Але тільки у 2017 році до Верховної Ради України було подано два законопроекти щодо регулювання використання криптовалют на території країни, а саме "Про обіг криптовалют в Україні" та "Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні" [10]. Крім зазначених, у Верховній Раді України розглядалися також й інші законопроекти та зміни до чинних нормативних актів з питань обігу криптовалют [11]:

– законопроект "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні", реєстраційний № 9083 від 14.09.2018 р.;

– законопроект "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо оподаткування операцій з криптоактивами", реєстраційний № 2461 від 15.11.2019 р.;

– законопроект "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами", реєстраційний № 7150 від 13.03.2022 р.

Важливим кроком інституціоналізації криптовалюти в Україні стало підписання 6 листопада 2019 року, Меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством цифрової трансформації України та компанією Binance International [12]. Такий Меморандум може розглядатися як рамкова угода між органами державної влади України та одним з найбільших міжнародних "гравців" на глобальному ринку криптовалюти.

Важливим кроком у нормативному регулюванні обігу криптовалют в Україні став Закон "Про віртуальні активи" від 17 лютого 2022 року № 2074-IX. Цей Закон має вивести ринок цифрових грошей із тіньового сектору економіки. За оцінкою [13], саме цей закон має стати нормативною основою функціонування криптобірж в Україні, можливості відкриття та обслуговування рахунків у криптовалюті в Українських банках та судового захисту прав власників криптовалюти в Україні. Втім, станом на лютий 2024 р. згаданий Закон ще не набрав чинності, оскільки відповідне набрання чинності пов'язане із набранням чинності законом України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами.

Станом на лютий 2024 р. в Україні немає прямої заборони на використання криптовалют, вони є легальними активами та засобом платежу, але вони у

нормативному полі мають дещо невизначений статус. Тому податки при використанні криптовалют сплачуються на загальних підставах. Ситуація має змінитися після набрання чинності законодавством, яке регулює віртуальні активи [14]. Фактично, це відтермінує побудову нормативної бази обігу криптовалют в Україні.

За 15 років криптовалюта в Україні пройшла шлях від технологічної диковинки до повноцінного замітника фіатних грошей. Втім, подальше майбутнє криптовалют в Україні та стан ринку криптовалют не є визначеним. Можна виділити декілька сценаріїв розвитку ринку криптовалют в Україні:

– успішна інституціоналізація ринку криптовалют та криптовалюти як самостійного фінансового інструменту – за рахунок системної легалізації криптовалюти, створення необхідної нормативної бази, створення організаційних та нормативних засад обігу криптовалюти, раціонального оподаткування операцій з криптовалютою тощо; все це створить умови для розширення платежів з використанням криптовалют, зростання довіри до них з боку населення, залучення інвестицій у криптовалюті;

– згортання ринку криптовалют у разі їхнього системного та масового знецінення – через залежність стану ринку криптовалют від курсу криптовалюти та його динаміки, які визначають популярність та затребуваність криптовалюти серед реальних та потенційних власників; висока волатильність криптовалюти може у певний момент привести до різкого її знецінення внаслідок впливу різних причин, а це автоматично призведе до виведення коштів з криптовалюти, що ще сильніше скоротить ринок криптовалюти та приведе до падіння курсів;

– усталена циклічність ринку криптовалюти – завдяки тому, що криптовалюта як економічний феномен вже пройшла етапи свого виникнення, активного поширення, активного коливання курсу тощо й зайняла своє місце у ринкових відносинах як специфічний монетарний агрегат; стабілізація стану та курсу криптовалюти може привести до циклічного стану функціонування її ринку, без значних підйомів, але й без істотних спадів;

– поступова деградація ринку криптовалюти – через падіння попиту на криптовалюту та насичення ринку пропозицією криптовалюти; фактично переважна кількість осіб, які хотіли купити криптовалюту, вже це зробили, а обсяг суто обмінних операцій з криптовалютою залишається невеликим через обмежені можливості її використання як засобу платежу; крім того, обсяг вільних інвестиційних коштів для населення України продовжує скорочуватися, що додатково зменшує попит на криптовалюту;

– розбалансування ринку криптовалют – через високу волатильність курсу, різкі стрибки такого курсу, можливість реалізації шахрайських схем на ринку криптовалют може виникнути необхідність активного державного втручання, включно із рестрикційними діями; це може й далі розбалансувати попит та пропозицію на ринку, збільшити час та трансакційні витрати на здійснення операцій з криптовалютами, що приведе до зростання ризиків на такому ринку та деформацій ринку криптовалют.

Отже, можна дійти висновку, що криптовалюта стала економічним феноменом, вона отримала достатнє поширення, що привело до розвитку ринку криптовалют. Існує декілька сценаріїв розвитку такого ринку, щодо яких доцільними є вивчення чинників актуалізації таких сценаріїв та напрацювання необхідних інституційних засад формування позитивних сценаріїв розвитку ринку криптовалют, управлінських інструментів з боку органів державної влади для актуалізації відповідних позитивних сценаріїв.

Список використаних джерел

1. Al-Amri, R., Zakaria, N.H., Habbal, A. and Suhaidi H. Cryptocurrency adoption: current stage, opportunities, and open challenges. *International Journal of Advanced Computer Research*. 2019. №9(44). С. 293–307.

2. Сугоняк І. І., Кузьменко О. В. "Блокчейн, управління інноваціями та передовими технологіями", методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни "Блокчейн, управління інноваціями та передовими технологіями" для здобувачів вищої освіти "Магістр" за спеціальністю: 051 "Економіка". Житомир: Державний університет "Житомирська політехніка". 2021. С. 4.

3. Dattatraya M. G. Jaswant P., Swetanjali A.. The Evolution and Growth of Cryptocurrency, *The Evolution and Growth of Cryptocurrency, GMJ*. 2021. Vol XV. Issue 1&2. January. №9(44). С. 241-253.

4. Огінок С. В, Янко К. В. Етапи розвитку ринку криптовалют. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 35.

5. Кричевська Т. О. Криптовалюти: фактори зростання та регуляторні реакції. *Електронний журнал "Ефективна економіка"*. 2017. №12. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5957>.

6. Рубанов П. М. Аналіз розвитку світового ринку криптовалют. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 28-2. С. 82-87.

7. Лист Національного Банку України від 08. 12. 2014 № 29-208/72889. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v2889500-14/ed20180322>.

8. Батракова Т. І., Зублевська Я. Ю. Розвиток та майбутнє криптовалют в Україні, "Економічні студії". 2018. №2(20). С. 72-75.
9. Брагіна О. С., Павлусь М. Г. Роль і значимість криптовалют. Економіка: реалії часу. Науковий журнал. № 3 (55). 2021. С. 16-21.
10. Рафальська А. М., Букіна В. О. Перспективи розвитку криптовалют в Україні. Електронне наукове видання "Аналітично-порівняльне правознавство". 2022. №5. С. 301-307.
11. Панасюк В., Мужевич Н., Мельничук І. Бухгалтерський аспект визнання криптовалют активом підприємства в умовах цифровізації економічного простору. Галицький економічний вісник. 2023. №2(81). С. 49-57.
12. Binance та Міністерство цифрової трансформації України оголошують про співпрацю з впровадженням криптовалют в Україні. Marketer.ua. 2019. URL: <https://marketer.ua/ua/binance-and-the-ministry-of-digital-transformation>.
13. Стаджі Д. Криптовалюти визнали майном. Що це означає для українців. Glavkom.ua. 2023. URL: <https://glavkom.ua/economics/personal-money/kriptoaljut-i-viznali-majnom-shcho-tse-oznachaje-dlja-ukrajintsiv-950642.html>.
14. Моїсєєв В. Оподаткування криптовалют: світова практика та ситуація в Україні. Економіка України. 2023. URL: <https://thepage.ua/ua/economy/opodatkuвання-kriptoaljut-u-sviti-ta-ukrayini-u-zhovtni-2023-roku>.

Сук П. Л.,

УДК 657

д-р екон. наук, професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ Національного університету
біоресурсів і природокористування України "Ніжинський
агротехнічний інститут", м. Ніжин

ЗАСТОСУВАННЯ ОБЕРНЕНОГО МЕТОДУ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ НА ОСНОВІ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Існують витрати, що спричиняють зменшення економічних вигод у вигляді зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення

або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені, не у періоді їх виникнення, а у наступних періодах. Це – витрати майбутніх періодів (далі – ВМП). Для їх розподілу використовують різні методи. Наприклад, можна застосовувати обернений метод розподілу ВМП на основі податку на прибуток від операційної діяльності.

Відповідно до НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" [1], операційна діяльність – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю. Отже, прибуток від операційної діяльності – сума, на яку доходи від операційної діяльності перевищують пов'язані з ними витрати. Збиток від операційної діяльності – перевищення суми витрат операційної діяльності над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати.

В фінансовому чи податковому обліку податок на прибуток від операційної діяльності окремо не розраховується, але його можна визначати в господарському обліку для оперативного-технічного контролю за ходом виробничого процесу, для формування звітів для потреб різних користувачів облікової інформації, для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Вирахування прибутку (збитку) від операційної діяльності підприємства здійснюється на субрахунку 791 "Результат операційної діяльності". За кредитом субрахунку відображається в порядку закриття рахунків сума доходів від реалізації готової продукції, товарів, робіт, послуг та від іншої операційної діяльності (рахунки 70 "Доходи від реалізації", 71 "Інший операційний дохід"), за дебетом – сума в порядку закриття рахунків обліку собівартості реалізованої готової продукції, товарів, робіт і послуг, адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат (90 "Собівартість реалізації", 92 "Адміністративні витрати", 93 "Витрати на збут", 94 "Інші витрати операційної діяльності") [2; 3].

Податок на прибуток від операційної діяльності вираховується у розмірі 18% від прибутку від операційної діяльності, який обчислюється як різниця між валовим прибутком (збитком), іншим операційним доходом та адміністративними витратами, витратами на збут та іншими операційними витратами.

Для відображення прибутку від операційної діяльності у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) (форма № 2) передбачена стаття "Фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток)", код рядка 2190, а збиток від операційної діяльності наводиться у статті "Фінансовий результат від операційної діяльності (збиток)", код рядка 2195 [1; 4].

Щоб визначити суму розподілу ВМП за оберненим методом на основі податку на прибуток від операційної діяльності, потрібно спочатку розрахувати суму розподілу ВМП за методом на основі податку на прибуток від операційної діяльності і суми переставити у зворотній послідовності: перший рік – в останній, другий – у передостанній і т.д.

Річну суму розподілу ВМП за методом на основі податку на прибуток від операційної діяльності обраховують множенням суми розподілу ВМП, на коефіцієнт розподілу ВМП, який вираховують діленням фактичного або планового обсягу податку на прибуток від операційної діяльності за окремі періоди на плановий обсяг податку на прибуток від операційної діяльності за увесь період.

Прорахунок прибутку від операційної діяльності виконується за формулою:

$$\text{ПОД} = \text{ВП} + \text{ІОП} - \text{АВ} - \text{ВЗ} - \text{ІОВ}, \quad (1)$$

де ПОД – прибуток від операційної діяльності; ВП – валовий прибуток; ІОП – інший операційний дохід; АВ – адміністративні витрати; ВЗ – витрати на збут; ІОВ – інші операційні витрати.

Вирахування податку на прибуток від операційної діяльності виконується за формулою:

$$\text{ППОД} = (\text{ПОД}) \times 18\%, \quad (2)$$

де ППОД – податок на прибуток від операційної діяльності; 18% – ставка податку на прибуток.

Метод розподілу ВМП на основі податку на прибуток від операційної діяльності обчислюється за формулами:

$$\text{РСРВМП} = \text{СРВМП} \times \text{КРВМП}, \quad (3)$$

де РСРВМП – річна сума розподілу ВМП; СРВМП – сума розподілу ВМП; КРВМП – коефіцієнт розподілу ВМП.

$$\text{КРВМП} = \text{СППОД} : \text{ПСПОД}, \quad (4)$$

де СППОД – сума податку на прибуток від операційної діяльності; ПСППОД – планова сума податку на прибуток від операційної діяльності.

Розподіляти ВМП за методом на основі податку на прибуток від операційної діяльності можна також за іншим варіантом:

$$\text{РСРВМП} = \text{СППОД} \times \text{КРВМП}; \quad (5)$$

$$\text{КРВМП} = \text{СРВМП} : \text{ПСПОД}. \quad (6)$$

Шерінг (англ. *sharing* – розподіл, поділ) ВМП за методом на основі податку на прибуток від операційної діяльності можна вираховувати за двома способами: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

Розподіл ВМП за методом на основі податку на прибуток від операційної діяльності покажемо на прикладі.

ВМП мають початкову суму – 47000 грн, термін розподілу – 8 років. Планується протягом цього періоду нарахувати 298000 грн податку на прибуток від операційної діяльності, в тому числі: за 1-й рік – 54000 грн, за 2-й рік – 48000 грн, за 3-й рік – 43000 грн, за 4-й рік – 39000 грн, за 5-й рік – 35000 грн, за 6-й рік – 32000 грн, за 7-й рік – 27000 грн, за 8-й рік – 20000 грн.

Визначимо коефіцієнти розподілу ВМП: за 1-й рік – 0,1812 ($54000 : 298000 = 0,1812$), за 2-й рік – 0,1611 ($48000 : 298000 = 0,1611$), за 3-й рік – 0,1443 ($43000 : 298000 = 0,1443$), за 4-й рік – 0,1309 ($39000 : 298000 = 0,1309$), за 5-й рік – 0,1174 ($35000 : 298000 = 0,1174$), за 6-й рік – 0,1074 ($32000 : 298000 = 0,1074$), за 7-й рік – 0,0906 ($27000 : 298000 = 0,0906$), за 8-й рік – 0,0671 ($20000 : 298000 = 0,0671$).

Обрахунок 1-го способу (від початкової суми ВМП) простого і оберненого методів розподілу ВМП на основі податку на прибуток від операційної діяльності проілюстровано в таблицях 1 і 2.

Таблиця 1

Використання 1-го способу (від початкової суми ВМП) методу розподілу ВМП на основі податку на прибуток від операційної діяльності

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Податок на прибуток від операційної діяльності, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	47000	54000	0,1812	8516
2	47000	48000	0,1611	7572
3	47000	43000	0,1443	6782
4	47000	39000	0,1309	6152
5	47000	35000	0,1174	5518
6	47000	32000	0,1074	5048
7	47000	27000	0,0906	4258
8	47000	20000	0,0671	3154
x	Разом	298000	1	47000

Таблиця 2

Використання 1-го способу (від початкової суми ВМП) оберненого методу розподілу ВМП на основі податку на прибуток від операційної діяльності

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Податок на прибуток від операційної діяльності, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	47000	20000	0,0671	3154
2	47000	27000	0,0906	4258
3	47000	32000	0,1074	5048
4	47000	35000	0,1174	5518
5	47000	39000	0,1309	6152
6	47000	43000	0,1443	6782
7	47000	48000	0,1611	7572
8	47000	54000	0,1812	8516
x	Разом	298000	1	47000

Як можна з'ясувати з даних таблиць 1 і 2, при розподілі ВМП за 1-м способом простого і оберненого методів на основі податку на прибуток від операційної діяльності, сума ВМП за 8-м років була розподілена повністю.

Прорахунок 2-го способу (від поточної (залишкової) суми ВМП) простого і оберненого методів розподілу ВМП на основі податку на прибуток від операційної діяльності сформовано в таблицях 3 і 4.

Таблиця 3

Використання 2-го способу (від залишкової (поточної) суми ВМП) методу розподілу ВМП на основі податку на прибуток від операційної діяльності

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Податок на прибуток від операційної діяльності, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	47000	54000	0,1812	8516
2	38484	48000	0,1611	6200
3	32284	43000	0,1443	4659
4	27625	39000	0,1309	3616
5	24009	35000	0,1174	2819
6	21190	32000	0,1074	2276
7	18914	27000	0,0906	1714
8	17200	20000	0,0671	17200
x	Разом	298000	1	47000

Таблиця 4

Використання 2-го способу (від залишкової (поточної) суми ВМП) оберненого методу розподілу ВМП на основі податку на прибуток від операційної діяльності

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Податок на прибуток від операційної діяльності, грн	Коефіцієнти розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	17200	20000	0,0671	17200
2	18914	27000	0,0906	1714
3	21190	32000	0,1074	2276
4	24009	35000	0,1174	2819
5	27625	39000	0,1309	3616
6	32284	43000	0,1443	4659
7	38484	48000	0,1611	6200
8	47000	54000	0,1812	8516
x	Разом	298000	1	47000

З таблиць 3 і 4 можна побачити, що при використанні 2-го способу (від залишкової (поточної) суми ВМП) простого і оберненого методів розподілу ВМП на основі податку на прибуток від операційної діяльності відповідно в останньому (табл. 3) і в першому (табл. 4) роках ВМП не розподіляються, а відносяться у витрати періодів.

Висновки. Здійснювати розподіл ВМП між наступними періодами можна за оберненим методом на основі податку на прибуток від операційної діяльності.

Податок на прибуток від операційної діяльності визначається у розмірі 18% від прибутку від операційної діяльності, який вираховується як алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат.

Розрахунок оберненого методу розподілу ВМП на основі податку на прибуток від операційної діяльності здійснюється із попереднього прорахунку методу розподілу ВМП на основі податку на прибуток від операційної діяльності і суми проставляються у протилежній черговості: перший рік – в останній, другий – у передостанній і т.д.

Обернений метод розподілу ВМП на основі податку на прибуток від операційної діяльності можна обраховувати за двома способами: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" : Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

2. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом Міністерства фінансів України 30.11.1999 р. № 291 (у редакції наказу Міністерства фінансів України 09.12.2011 р. № 1591). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11>.

3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом Міністерства фінансів України 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.

4. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv>.

СЕКЦІЯ 8. ІНОЗЕМНІ МОВИ

SECTION 8. FOREIGN LANGUAGES

Богдан О. Д.,

УДК 811.112

здобувачка вищої освіти,
Херсонський національний технічний
університет, м. Херсон

Богдан Ю. Б.,

старший викладач кафедри
галузевого перекладу та іноземних мов,
Херсонський національний технічний
університет, м. Херсон

МЕРЕ ЯК РІЗНОВИД СЕРЕДНЬОВІЧНИХ ВІРШОВАНИХ НОВЕЛ

Палітра середньовічних літературних жанрів Німеччини вражає своїм різноманіттям. За визначенням науковців середньовіччя тривало майже 1000 років, з п'ятого по п'ятнадцяте століття, та залишило по собі ще багато таємниць, нових знахідок та філологічних загадок. Точка зору в науковців щодо початку та кінця, так само й щодо періодизації цієї епохи, дещо відрізняється. Так, наприклад, німецький мовознавець Ф. Вогт розрізняв у цей період лише ранне (1050-1180) та класичне середньовіччя (1180-1300) [6], втім ми притримуємося традиційно прийнятого в літературо- та мовознавстві розподілу цієї епохи на раннє, класичне (або зріле) та пізнє середньовіччя.

Раннє середньовіччя охоплює 5-10 століття та відрізняється переважно мовою клерикальної лірики (*klerikale Dichtung*), оскільки одним із завдань саме монастирів було збирання та переписування релігійних та паломницьких творів, хронік, наукових та світських трактатів у ліричній та епічній формі. Таким чином письмово фіксувалися фонетичні та орфографічні особливості мови та її регіональна специфіка. Під час аналізу німецької мови цього періоду ми можемо орієнтуватися лише на наявні пам'ятки письмової середньовічної літератури. Серед них дослідники визначають типові для раннього середньовіччя молитви (*Wessobrunner Gebet; Muspille; Ludwigslied*), заляття (наприклад, *Merseburger Zaubersprüche*), загадки, переклади Біблії та перші словники. Прикладами світської літератури цього періоду є саги (як то *Gudrunsage*), поезія шпільманів та

менестрельські епоси. Останні до речі, являють собою цікавий, проте небагаточисленний дослідницький матеріал, заснований на суміші історичної, пригодницької, героїчної, придворної та казкової оповіді.

Найвідомішим прикладом світської літератури того часу був героїчний епос Гільдебрандслід (*Hildenbrandtslied*), знайдений на зворотній сторінці одного з переписів Біблії. Цей незакінчений запис приписується Дітріху фон Берну (*Dietrich von Bern*) та розпочинається він з типової фрази для всіх переспівів: "Я почув цю історію...". На думку медієвіста Вольфганга Вегнера (*Wolfgang Wegner*) мотив цього твору притаманний для багатьох північних народів, а його кінцівка відповідно змінюється в залежності від народу та часу запису легенди [7].

Починаючи з 10 по 13 століття німецька мова підпадає під значний вплив лицарської культури та придворної поезії. Саме у цей час, як пояснює Еміль Еманн, німецька мова, як власне і більшість європейських мов того часу, знаходиться під впливом французької культури, а саме французького лицарства, двора та мови. За висловлюванням дослідника це – "не звичайний мовний обмін між сусідніми народами [...], а саме вплив духовної течії, котра розвинулася у Франції з нової культурної форми та поширилася по всій Європі..." [4, с.195] Вплив цей відбувався поступово, нерівномірно, тому процес продовжувався з 11-го по 13-те століття. Окрім запозичень, принесених торговельниками, які поширювали типові предмети вжитку французьких придворних по всій Європі, лєвова частка нових слів прийшла зі сфери мистецтва, моди та теології. Тогочасні автори пропонують нам ще більше розмаїття літературних жанрів: від героїчних епосів (як наприклад оспівана та всесвітньовідома *Nibelungenlied*) та лицарських романів (*Erec und Iwein; Parzival; Tristan und Isolde*) до лірики вагантів (*Vagantendichtung*) та шпрухів (*Spruchlyrik*). Останній різновид середньовічної лірики у вигляді короткого чотириакцентного вірша, написаний простою розмовною мовою, зазвичай міг мати як повчальний світський та сатиричний характер, так й релігійний. До наших часів в німецькій мові збереглися й тогочасні крилаті приказки на кшталт: „für jemanden eine Lanze brechen", „das geht auf keine Kuhhaut", „blau machen", „steinreich sein", „etwas im Schilde führen", „an den Pranger stellen" тощо. Традиційною особливістю саме середньовіччя став жанр любовної лірики або мінезанг (*Minnegesang*). Тема цього літературного жанру досить популярна і широко досліджена. Мінезингери оспівували любов як християнську так й античну, плотську. Серед класичних представників цього періоду слід назвати Валтера фон дер Фогельвайде, Генріха фон Морунген, Хартманна фон Ауе.

Пізнє середньовіччя характеризувалося стрімким розвитком міст та прошарку бюргерства. Лицарство з його культурою поступово зникає назавжди.

Розростання міст, утворення університетів та шкіл сприяє виникненню нових цікавих літературних жанрів. Вони відображали появу нового шару суспільства й замінили частину попередніх жанрів на сатиру, байку, шванк та лірику мейстерзингерів (*Das Narrenschiff; Reineke Fuchs; Till Eulenspiegel*). На думку української дослідниці Л. Лисейко пізнє середньовіччя характеризується появою великої кількості міських, земельних та регіональних хронік, які являють собою досить важливе історичне так й філологічне джерело інформації ("*Стразбурзька хроніка*" Фридриха Клозенера, "*Лімбурзька хроніка*" Тілемана Ельбена, "*Австрійська римована хроніка*" Оттокара фон Штайєрмарка, "*Лівландська римована хроніка*"). З'являється багато нових інших жанрів, таких як книга мандрів чи юридична література [1, с. 57].

Саме на період середньовіччя припадає і поява так званих віршованих новел та споріднених до них невеличких епічних форм, на кшталт байки (*Fabel*), біспел (*Bîspel* або *Bîschaft*) та мере (*Märe*). Ці невеликі віршовані твори набувають особливої популярності з тринадцятого по п'ятнадцяте століття. Мере довгий період були виключно усними оповідями, які починаючи з 1200р. поступово були записані. За твердженням Вернера Рьоке спочатку мерен писалися на окремих аркушах, щоб можна було їх зачитати вголос, а вже згодом їх почали переписувати у цілі збірки. Такі невеличкі збірки можна було брати з собою, наприклад, у дальню подорож [5]. Поняття "мере" зустрічалось в текстах вже на початку середньовіччя, досить часто лише в значенні "новина". Найпершими віршованими новелами в німецькій мові можуть вважатися *Der arme Heinrich* авторства Хартмана фон Ауе (близько 1190р.) та оповідь невідомого автора *Moriz von Craûn*, написана близько 1220р. Інтерес серед мовознавців та літературознавців до мере актуалізувався у 19 ст.

За визначенням німецького літературознавця Вернера Рьоке мерен були написані "римованими двовіршами, тобто метрично пов'язані, і характеризуються стислістю, що робить їх чітко відмінними від романів чи дидактичних віршів" [5]. Тематика цих творів пов'язана з усілякими існуючими проблемами у подружньому житті, взаємовідносинами між жінками та чоловіками, зрадами та любовними історіями. Мерен уособлювали собою нові віяння в літературі, де протиставлялися "дуже стилізованому та естетизованому світу аристократичного залицяння та менестрелів" [там само].

Дослідженнями мере займалися свого часу Ханнс Фішер, Ханс-Йоахім Цігелер, Йоахім Хайнцле, Клаус Грубс്മюллер, Отфрід Ерісманн. Вперше згадуються як окремий жанровий різновид в монографії Х. Фішера (1968), в якій він виокремлює мере як самостійний жанр та надає дефініцію цій формі оповіді. На думку дослідника мере є межевою формою між романом та біспелем [2, с. 82-83].

Саме за це твердження, а також за розбіжності у дефініції робота Фішера підверглася критиці, зокрема у працях Х.-Й. Цігелера та Й. Хайнцле, які визначали мере як різновид віршованих новел.

На думку К. Грубсмяллера, мере є "оповідним віршом, котрий охоплює все розмаїття між епосом та шванком", дослідник вважає, що цей термін використовується у лише значенні "новина" або "історія" [3, с. 21]. Проте слід зазначити, що в своїх дослідженнях К. Грубсмяллер виокремлює з одного боку мере як один з різновидів середньовічної короткої оповіді, ставлячи мере в один ряд з анекдотом, тобто історією, заснованою на реальних історичних подіях, або з реально існуючими історичними постатями, з байкою, біспелем та новелою. З іншого боку науковець наголошує, що не слід поспішати визначати мере самостійним жанром, оскільки він вважає це поняття відповідним лише для позначення новелістичної стислої оповіді [3, с. 18].

Дослідниками також критикується великий тематичний спектр мере, так наприклад, найчастіша тематика мере то є або нечувані події, або невимовні збіги, або неймовірні історії, що з одного боку зближає їх з новелою, з іншого з легендою або вигаданими казками.

На думку К. Грубсмяллера, який проаналізував частину європейських (французьких, німецьких, нідерландських та латинських) віршованих новел є певний вплив французьких новел на німецькі мерен та байки, проте він є, за твердженням науковця, нетривалим та вельми незначним [3, с. 79].

Х. Фішер в своїй монографії виокремив мере та позначив їх як окремий літературний жанр, підпорядкувавши йому більше 200 середньовічних віршованих творів. І хоча авторство більшості мерен не можна визначити, тим не менш науковці називають деякі встановлені прізвища, а саме *Hans Rosenplüt, Der Stricker, Heinrich Kaufringer, Hans Folz, Heinrich der Teichner, Peter Suchenwirt та Konrad von Würzburg*. Проте більшість авторів мере так і залишилися невідомими. Х. Фішер стверджував, що новели та мере являють собою різні ґатунки, мере на його думку були саме передвісниками новел [2, с.110]. Він намагався класифікувати той масив текстів, що він відводив до мере за наступними класами: шванки, придворно-галантні мерен (загальною кількістю 9 творів) та морально-зразкові мерен (*Mären des Strickers*), тобто в яких чітко простежуються певні пропагандистські або дидактичні наміри автора.

Суперечки щодо виокремлення мере як літературного жанру все ще продовжуються. Оскільки мерен на своєму початку відображали усну творчість, яку зараз важко дослідити, а згодом дали початок письмовій формі нового літературного жанру новели, на нашу думку перспективними були б подальші вивчення цієї теми. Німецькомовні мерен як перехідна форма від усної до письмової новели є частиною загальноєвропейської літератури та остання крапка в темі вивчення мере як окремого літературного жанру ще не поставлена.

Список використаних джерел

1. Лисейко Л. В. Літературні жанри пізнього середньовіччя та їх відображення в німецькій мові : Наукові праці. Філологія. Мовознавство : 2012. Т. 195. С. 56-62
2. Fischer H. Studien zur deutschen Märendichtung : Tübingen, 1983. 556 S.
3. Grubmüller K. Die Ordnung, der Witz und das Chaos. Eine Geschichte der europäischen Novellistik im Mittelalter: Fabliau – Märe – Novelle. : Tübingen, 2006. 388 S.
4. Öhmann E. Der französische Einfluss auf die deutsche Sprache im Mittelalter. Neuphilologische Mitteilungen. 1931. Vol. 32, No. 4. S.195-220: URL: <https://www.jstor.org/stable/43340829> (дата звернення 16.02.2024)
5. Röcke W. Mittelalter: Liebesbegehren und frommer Verzicht. URL: <https://www.tagesspiegel.de/wissen/liebesbegehren-und-frommer-verzicht-4601554.html> (дата звернення: 18.02.2024).
6. Vogt F. Geschichte der mittelhochdeutschen Literatur. Teil I. : Berlin, Leipzig, 1922. 363 S.
7. Wegner W. Das Hildebrandslied. MittelAlter : відео-лекція. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=exG2RzHtx3Y> (дата звернення: 18.02.2024).

Ремінна Л. О.,
викладач іноземних мов вищої
категорії, викладач-методист,
КЗВО "Барський гуманітарно-педагогічний
коледж імені Михайла Грушевського", м. Бар

УДК 372.881.111.1

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ. ЇХ РОЛЬ У РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті досліджується роль сучасних дидактичних ігор у розвитку комунікативних навичок учнів початкових класів на уроках англійської мови. Використання ігрових підходів у навчанні стає все більш актуальним у сучасній освіті, оскільки вони сприяють залученню учнів до процесу навчання, розвитку їхніх комунікативних навичок та критичного мислення. Стаття обговорює переваги використання дидактичних ігор, їхні види та вплив на навчальний процес.

Згідно Концепції "Нова українська школа", найбільш успішними в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями. Новий державний стандарт ґрунтується на "Рекомендаціях Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя" [11].

Викладання англійської мови в умовах Нової української школи, базується на формування навичок комунікації у початковій школі та розвитку ключових компетентностей [8].

Оновлення змісту навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах пов'язується, насамперед, із деякими змінами в стратегічних напрямках розвитку сучасної шкільної освіти – спрямуванням навчальної діяльності на вироблення в учнів необхідних життєвих компетентностей, що у майбутньому давали б можливість випускникам школи комфортно почуватися в сучасному світовому мультинаціональному просторі. Це об'єктивно зумовлено низкою чинників, пріоритетним серед яких є тенденція на постійну глобалізацію та інтенсифікацію розвитку міжнародних контактів у різноманітних сферах життєдіяльності. Важливе місце в цих трансформаційних процесах належить питанню визначення та реалізації оновленого змісту навчання. Першочергово це забезпечується активною переорієнтацією шкільної іншомовної освіти на комунікативно-діяльнісне, особистісно орієнтоване та культурологічне спрямування навчального процесу. Саме цей аспект змушує різнобічно переосмислити теоретичні підходи до вибору ефективних технологій, засобів та методів навчання іноземної мови.

Основним підходом до вивчення іноземної мови у початкових класах є комунікативно-ігровий метод навчання, що забезпечує дійове, зорієнтоване на особистість навчання іншомовного спілкування [3]. Враховуючи психологічні та фізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку, найоптимальнішим способом організації процесу початкового навчання англійської мови є дидактична гра [6].

Переваги використання дидактичних ігор: Однією з ключових переваг використання дидактичних ігор є їхня здатність залучити увагу та зацікавленість учнів[1]. Граючись, діти не лише отримують задоволення від процесу навчання, але й активно взаємодіють з матеріалом, що сприяє кращому засвоєнню інформації. Крім того, дидактичні ігри стимулюють розвиток комунікативних навичок учнів. Вони надають можливість взаємодіяти між собою, спілкуватися англійською мовою в різних ситуаціях, що сприяє формуванню вміння висловлювати свої думки та розуміти партнера в діалозі [9]. Крім того, дидактичні ігри сприяють розвитку критичного мислення та творчих здібностей учнів. Вони часто вимагають від учнів розв'язування проблем, прийняття рішень та пошук нестандартних підходів до вирішення завдань. Види дидактичних ігор: Існує безліч видів дидактичних ігор, які можна використовувати на уроках англійської мови для початкових класів. Деякі з них включають:

1. Рольові ігри, де учні відіграють ролі різних персонажів та ситуацій, що сприяє використанню мови в реальних контекстах.

2. Інтерактивні ігри на вивчення лексики та граматики, такі як кросворди, слова з картинками, ігри-вікторини тощо.

3. Групові ігри, де учні працюють разом для досягнення спільної мети, що розвиває навички співпраці та колективної роботи [4].

Вплив на навчальний процес: Використання дидактичних ігор на уроках англійської мови для початкових класів має значний вплив на навчальний процес. Він сприяє покращенню результатів навчання, забезпечує ефективніше засвоєння матеріалу та розвиток широкого спектру навичок, необхідних для успішної адаптації в сучасному світі [5].

Сучасні дидактичні ігри відіграють важливу роль у розвитку навичок учнів початкових класів на уроках англійської мови. Вони забезпечують активну участь учнів у навчальному процесі, сприяють розвитку комунікативних навичок, критичного мислення та співпраці [11]. Використання таких ігор може стати ефективним інструментом для досягнення успіху в навчанні та підготовці учнів до життя в XXI столітті.

Список використаних джерел

1. Ариян М. А. Варіанти ситуативних ролей для середньої школи. *Іноземні мови в школі*. 1986. № 6. С. 19–20.
2. Блажевич Ю. Онлайн-платформи для вивчення англійської мови через ігри. URL: <https://p12.com.ua/journal/view/onlajn-platformy-dlya-izucheniya-anglijskogo-yazyka-cherez-igry> (дата звернення: 15.02.2024).
3. Букатов В. Педагогічні таїнства дидактичних ігор. Київ : Ред. Загальнопедагогічних газет, 2004. 128 с.
4. Бурдіа М. І. Ігри на уроках англійської мови на початковому та середньому ступенях навчання. *Іноземні мови в школі*. 1996. № 3. С. 50–55.
5. Буровицька А. І. Використання сучасних онлайн ігор у процесі вивчення іноземної мови. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2019/326-314-20.pdf> (дата звернення: 15.02.2024).
6. Виготський Л. С. Гра та її роль в психічному розвитку дитини. *Питання психології*. 1996. № 6. С. 62–76.
7. Гейко Ю. Цікаві онлайн-ігри з англійської мови для дітей. URL: <https://studicom.org.ua/preschool-english-games-ua> (дата звернення: 15.02.2024).
8. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-p> (дата звернення: 15.02.2024).
9. Жукова Т. А. Дидактична гра як значимий елемент підготовки спеціалістів. *Інновації в освіті*. 2006. № 1. С. 132–137.
10. Казанічер О. С. Дидактичні ігри як засіб активізації діяльності учнів на уроках англійської мови. *Англійська мова та література*. 2007. № 36 (190). С. 2–3.
11. Концепція "Нова українська школа". URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 15.02.2024).

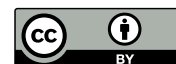
СЕКЦІЯ 9. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

SECTION 9. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Корягін В. М.,

УДК 796.015

д-р пед. наук, д-р наук з фіз. виховання і спорту,
професор, Заслужений тренер України,
завідувач кафедри фізичного виховання,
Національний університет "Львівська
політехніка", м. Львів

ВИЗНАЧЕННЯ ШВИДКІСНИХ ЯКОСТЕЙ БАСКЕТБОЛІСТІВ ВИСОКОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

Анотація. В баскетболі важливу роль відіграє фізична підготовленість баскетболістів [1]. Спортсменам під час гри доводиться виконувати велику кількість прискорень, особливо при використанні швидкого прориву [2], [3]. Тому дуже важливим є, з однієї сторони, методично грамотно підбирати вправи для тренування, а з другої, необхідно знати рівень розвитку цієї якості у спортсменів, а також систематично проводити моніторинг швидкісних якостей.

Ключові слова: баскетбол, швидкість, швидкісні якості.

Мета дослідження. Дослідити рівень розвитку швидкості у баскетболістів високої кваліфікації.

Матеріали і методи дослідження. У дослідженні брали участь 15 баскетболістів високої кваліфікації (майстри спорту, майстри спорту міжнародного класу, заслужені майстри спорту). Дослідження проводилось з використанням розробленого нами пристрою на базі сучасних нанотехнологій. Фіксація швидкості пробігання 6 і 20 м здійснювалась з точністю до тисячних секунд [4].

Результати дослідження. В результаті проведеного дослідження встановлено, що баскетболісти високої кваліфікації в бігу на 6 м на попередньому етапі показали наступний результат – 1. 61±0.67 сек, а в бігу на 20 м – 3. 55 ±0.79 сек. У період підготовки до відповідальних міжнародних змагань використовувався мікроцикл 4-1, тобто 4 робочих дні і 1 вихідний. Усього було проведено 18 мікроциклів. У результаті тренувань показники значно покращили. В бігу на 6 м результат склав 1. 36±0.067 сек (P>0.99 між початковим результатом і повторним). В бігу на 20 м був показаний результат 3. 06±0.168 сек (P>0.99).

Використання методу контролю швидкісних можливостей баскетболістів високої кваліфікації дозволяє ефективно керувати тренувальним процесом.

Висновки. 1. Дослідження показали, що ефективне керування тренувальним процесом є необхідною складовою усієї системи підготовки спортсменів до змагань.

2. У результаті досліджень встановлений рівень розвитку швидкісної якості баскетболістів високої кваліфікації.

Список використаних джерел

1. Мітова О. О., Івченко О. М. Сучасний стан контролю рівня інтегральної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки. *Спортивний вісник Придніпров'я*. № 3. 2014. С. 72–76.
2. Koryahin V. Effectiveness of basketball players training process. *Journal of Physical Education and Sport*. 2018. Vol. 16 (2). P. 1029–1030.
3. Koryahin V., Blavt O., Hrebinka H. Optimization of the technical training system. *Journal of Physical Education and Sport*. 2016. Vol. 16 (2). P. 1029–1030.
4. Голяка Р. Л., Мельник О. М., Гельжинський І. І. Компенсація паразитного впливу лінії передачі сигналу в мікроелектронних сенсорах ємнісного типу. *Вісник НУ "Львівська політехніка": Елементи теорії та прилади твердотільної електроніки*. 2004. № 512. С. 71–79.

Пальчук М. Б.,

канд. наук з фіз. виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання,
Національний університет фізичного
виховання і спорту України, м. Київ

Сухомлинов Р. О.,

канд. наук з фіз. виховання і спорту,
викладач кафедри здоров'я, фітнесу та рекреації,
Національний університет фізичного
виховання і спорту України, м. Київ

Кобалінова О. І.,

викладач кафедри здоров'я, фітнесу та рекреації,
Національний університет фізичного
виховання і спорту України, м. Київ

Ши Яньцзе,

здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Національний університет фізичного
виховання і спорту України, м. Київ

УДК 379.817

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ В ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЕВИХ ЗАНЯТЬ ПІДЛІТКІВ

Дозвілля як частина вільного часу, приваблює дітей не регламентованістю і добровільністю вибору різних його форм, демократичністю, емоційною насиченістю, можливістю поєднати в ньому фізичну та інтелектуальну діяльність.

Для більшості підлітків дозвілля є основним джерелом соціально-культурної інтеграції та особистісної самореалізації [2, с. 4].

Питання, котрі стосуються організації дозвіллевої діяльності підлітків засобами оздоровчо-рекреаційної рухової активності не втрачають своєї актуальності та є предметом досліджень чималої кількості науковців.

На основі врахування особливостей фізичного розвитку Ю. Ю. Мосейчук, О. М. Ярмак, В. О. Мужичок [5, с. 102] було розроблено рекреаційну програму з футболу для підлітків 13-14 років. Програма спрямована на посилення оздоровчого ефекту освітнього процесу, розрахована на 8 місяців із тижневим навантаженням 6 годин, включала такі блоки: теоретичної підготовки, загальної та спеціальної фізичної підготовки, технічної і тактичної підготовки, а також психологічної підготовки. Основною метою програми було зміцнення здоров'я школярів, набуття рухового досвіду шляхом опанування основ техніки і тактики гри у футбол з оздоровчо-коригуючою спрямованістю. Отримані авторами експериментальні дані засвідчили ефективність застосування засобів футболу в рекреаційній діяльності підлітків 13-14 років, про що свідчить достовірне покращення показників серцево-судинної та дихальної систем. Дослідники дійшли висновку, що заняття футболом не лише розвивають функціональні можливості організму, а й позитивно впливають на когнітивні функції, зокрема швидкість і точність зорових реакцій, збільшення обсягу переробки інформації та обсягу короткострокової пам'яті. Про позитивний вплив ігрової діяльності засвідчило покращення координаційних здібностей підлітків та рівня їх фізичної працездатності. Серед основних переваг рекреаційних занять засобами футболу, на думку авторів, є можливість регулювати фізичне та психічне навантаження, індивідуально визначати обсяг та інтенсивність навантажень [5].

В. Підгайною [7, с. 174] було обґрунтовано, розроблено та визначено ефективність оздоровчо-рекреаційної програми з використанням елементів веслування для дітей середнього шкільного віку. Програма передбачала вирішення наступних завдань: організація цікавого дозвілля, підвищення рівня рухової активності, поліпшення психоемоційного стану школярів, формування стійкого інтересу до рекреаційних занять, всебічний гармонійний розвиток фізичних якостей, зміцнення здоров'я, підвищення мотивації, залучення школярів до здорового способу життя через заняття веслуванням. Тривалість занять складала 45 хвилин, а кратність – 3 рази в тиждень. Серед основних засобів, які використовувались під час занять були елементи веслувального спорту, загально-розвиваючі вправи, рухливі ігри, в теплу пору – плавання. Встановлені дослідницею в процесі експерименту дані засвідчили покращення

фізичного стану підлітків 12-16 років та дозволили зробити висновок про ефективність оздоровчо-рекреаційної програми занять з елементами веслування.

Л. А. Єракова, О. В. Боженко-Курило, М. Л. Мельник [3, с. 242] обґрунтували зміст та структуру програми оздоровчо-рекреаційної рухової активності на основі використання засобів оздоровчого фітнесу для дівчат 12-14 років. На основі даних про рівень рухової активності, особливостей фізичного стану, мотивації до рухової активності авторами було розроблено комплексну програму, що включала регулярні заняття з оздоровчого фітнесу у груповому форматі, щоденні самостійні заняття та рекреаційні заняття на вихідні з сім'єю чи друзями. Основна спрямованість занять оздоровчим фітнесом – підвищення фізичної працездатності, зміцнення основних м'язових груп, профілактика порушень постави. Заняття включали аеробний або танцювальний блоки, силовий, стретчинг та Пілатес. Силові вправи виконувались із власною вагою, з метою підвищення емоційності занять, деякі вправи виконувались в парах.

З метою організації дозвілля підлітків А. В. Рибак [8, с. 166] було розроблено авторську програму рекреаційних ігор для підлітків із переважним використанням засобів міні-футболу. До занять було залучено підлітків 12-15 років. Зміст програми включав такі елементи, як: ведення м'яча серединою підйому, стегном, головою, почергово правою та лівою ногою, зовнішньою частиною підйому, жонгливання м'ячем, техніку передачі пасу та отримання у відповідь, навички гри у команді. На ефективність розробленої автором програми занять вказують покращення показників серцево-судинної та дихальної систем.

В. Я. Луцький [4, с. 159] розробив та експериментально перевірів ефективність рекреаційно-оздоровчої технології, спрямованої на нормалізацію психофізичного стану школярів середнього віку. Основними складовими рекреаційно-оздоровчої технології для дітей середнього шкільного віку були: оцінка вихідного рівня показників фізичного стану, вивчення мотивації до рекреаційно-оздоровчої діяльності, оцінка матеріально-технічних умов навчального закладу та можливостей впровадження рекреаційно-оздоровчої програми, розробка змісту рекреаційно-оздоровчих занять з використанням, рекреаційних видів рухової діяльності (активного туризму, бадмінтону, настільного тенісу, крофболу, фрізбі, загартовуючих процедур, фітнесу, танців). Автором було виявлено статистично достовірні позитивні зміни в стані соматичного здоров'я, адаптаційного потенціалу, обсягу добової рухової активності, показників самопочуття, активності та настрою (САН) підлітків 11-14 років.

Н. Пангеловою, Т. Круцевич, С. Власовою [6, с. 41] було експериментально досліджено ефективність програми фізкультурно-оздоровчих занять з використанням засобів катання на роликових ковзанах, метою якої є покращення фізичного здоров'я та підвищення рівня фізичної підготовленості дітей 10-11 років. Організаційно-методичні засади реалізації програми "Роликові ковзани: інноваційний вектор фізичного виховання" передбачали визначення інтересу та мотивації учнів до занять руховою активністю, розробку змісту фізкультурно-оздоровчих занять, розробку методики розвитку фізичних здібностей підлітків засобами роликових ковзанів, визначення засобів, методів і форм навчання елементів катання на роликових ковзанах, побудову занять відповідно до дидактичних і специфічних принципів навчання рухових дій та розвитку фізичних якостей дітей 10-11 років, врахування закономірностей фізичного та психічного розвитку підлітків. Основними формами реалізації програми були фізкультурно-оздоровчі заняття, спортивні свята, змагання.

Ю. М. Андрійчук, В. І. Гордійчук, О. Л. Дишко [1, с. 18] було розроблено програму занять для підлітків 14-16 років із переважним використанням засобів волейболу. Програма була розрахована на 36 тижнів занять, а основна її спрямованість – руховий розвиток високорослих підлітків. Відмінними ознаками програми є: акцент на застосування засобів для підвищення аеробної, силової витривалості та гнучкості, а також визначення оптимальних пульсових режимів під час виконання вправ, спрямованих на удосконалення аеробної витривалості для високорослих учнів з різним рівнем рухового розвитку. На основі аналізу отриманих даних автори дійшли висновку, що впровадження розробленої експериментальної програми занять волейболом для високорослих підлітків 14-16 років є ефективним засобом оптимізації їхнього фізичного стану та рухового розвитку.

Список використаних джерел

1. Андрійчук Ю. М., Гордійчук В. І., Дишко О. Л. Вплив експериментальної програми секційних занять волейболом на руховий розвиток високорослих підлітків. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2021. №81. С. 18-21.

2. Гайдук О. С. Організація культурно-дозвілєвої діяльності молоді. Ужгород; 2020. 15 с. URL: https://zakfolkcenter.info/wp-content/uploads/organizaziya_dozvillya_molodi.pdf.

3. Єракова Л. А., Боженко-Курило О. В., Мельник М. Л. Підвищення рухової активності дівчат 12-14 років засобами оздоровчого фітнесу. Молодь та олімпійський рух : зб. тез доп. міжнар. конф. молодих вчених, м. Київ, 19 трав. 2021 р. Київ, 2021. С. 242.

4. Луцький В. Я. Рекреаційно-оздоровчі технології у фізичній культурі школярів. Наука, технології, інновації: тенденції розвитку в Україні та світі : матеріали наук.-практ. конф., м. Полтава, 27-28 трав. 2022 р. Полтава, 2022. С. 158-160.
5. Мосейчук Ю. Ю., Ярмач О. М., Мужичок В. О. Використання засобів футболу в рекреаційній діяльності підлітків. Інноваційна педагогіка. 2020. № 22(4). С. 101-104.
6. Пангелова Н., Круцевич Т., Власова С. Вплив програми занять роликівими ковзанами на фізичну підготовленість школярів 10-11 років. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2021. № 2(54). С. 41-48.
7. Підгайна В. Розробка програми оздоровчо-рекреаційних занять з використанням засобів веслування для дітей середнього шкільного віку. Історичні, теоретико-методичні, медико-біологічні аспекти фізичної культури і спорту : матеріали наук.-практ. конф., м. Чернівці, 6-7 квіт. 2016 р. Чернівці, 2016. С. 174.
8. Рибак А. В. Використання рекреаційних занять з міні-футболу в організації дозвілля підлітків. Молодь та олімпійський рух : зб. тез доп. міжнар. конф. молодих вчених, м. Київ, 12-13 жовт. 2016 р. Київ, 2016. С. 166.

**Research
Europe.org**